

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

ENFLASYON TEORİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SONER KÜNÇ

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Cuma BOZKURT

GAZİANTEP
TEMMUZ 2011

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

ENFLASYON TEORİLERİ

Soner KÜNÇ

Tez Savunma Tarihi: 12/07/2011

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Ağır
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylıyorum.

Yrd. Doç. Dr. Bilge Köksel
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımda okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Cuma BOZKURT
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

Yrd. Doç. Dr. Cuma BOZKURT

Doç. Dr. İbrahim ARSLAN

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Aytekin

ÖZET

ENFLASYON TEORİLERİ

KÜNÇ, Soner

Yüksek Lisans Tezi, İktisat Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Cuma BOZKURT

Temmuz 2011, 91 Sayfa

Enflasyon, ülkelerin ve ekonomilerin önemli istikrar göstergelerinden biridir. Bu yüzden iktisat tarihinin her döneminde ekonomiler para ve enflasyon ile yakından ilgilenmişlerdir. Fiyatlar genel seviyesindeki sürekli ve hissedilebilir artış olarak tanımlanan enflasyon, ekonominin yapısına ve içinde bulunduğu koşullara göre çok çeşitli kaynaklardan meydana gelmektedir. Günümüze kadar çeşitli ekoller tarafından analiz edilen enflasyon, ilk olarak Klasik ekol ile açıklanmıştır. Daha sonra Keynes, Monetarist ve Yapısalcı ekoller tarafından farklı açıdan ele alınmıştır. Her ekolün savunduğu hipotez birbirinden farklı olmasına rağmen birleştikleri ortak nokta ekonomik istikrarın sağlanmasında atılacak ilk adım fiyat istikrarının sağlanması olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Enflasyon Teorisi, Fiyatlar Genel Düzeyi, Enflasyon

ABSTRACT
THEORIES OF INFLATION

KÜNÇ, Soner
M. A. Thesis, Department of Economics
Supervisor: Assist. Prof. Dr. Cuma BOZKURT
July 2011, 91 Pages

Inflation, is one of the important indicators of stability of the countries and economies. Therefore, in every period of economic history, economies were closely interested with currencies and inflation. Defined as the continuous increase in the general level of prices and inflation can be felt, according to the conditions found in our economy and the structure consists of a wide variety of sources. Until recently analyzed by the various echols of inflation, was first described by the classical echol. Then Keynes, Monetarist and Structuralist echols discussed it in different ways. Every school should be different from each other despite the hypothesis advocated united in common first step in ensuring economic stability has been to ensure price stability.

Key Words: Inflation Theory, General Level of Prices, Inflation

ÖNSÖZ

Ekonomi, içice girmiş ve sürekli birbirini etkileyen birçok değişkenden oluşan bir sistemdir. Günümüzde az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin yanında gelişmiş ülkelerin dahi önlerindeki en büyük sorunlardan biri hiç şüphesiz enflasyondur.

Ekonomi, kendisini oluşturan değişkenlerin sürekli olarak her yönden birbirini etkilediği, hatta etkileşimin şekil ve yapısının değişebildiği, birçok geri bildirim sistemini içinde barındıran tam dinamik bir sistemdir. Bu yüzden ekonomiler yüzyıllardır enflasyon olgusunu enine boyuna analiz ederek istikrara ulaşmayı hedeflemişlerdir. Bu çalışmada ise enflasyon olgusu teorik bazda ekoller açısından ele almaktadır.

Çalışmanın her aşamasında yardımlarını esirgemeyen sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Cuma BOZKURT' a teşekkür ederim.

Soner KÜNÇ

03.06.2011

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLÖLARIN LİSTESİ.....	vi
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
1.GİRİŞ.....	1
1.1.GİRİŞ.....	1
2.LİTERATÜR ÖZETLERİ.....	5
2.1.ENFLASYON ve TANIMLARI.....	5
2.2.ENFLASYON ÇEŞİTLERİ.....	7
2.2.1.Nedenlerine Göre Enflasyon Türleri.....	7
2.2.1.1.Talep enflasyonu.....	7
2.2.1.2.Arz (malîyet) enflasyonu.....	8
2.2.1.2.1.Malîyet (ücret) enflasyonu	9
2.2.1.2.2.İthal enflasyonu.....	11
2.2.1.2.3.Fiyat (kâr) enflasyonu	11
2.2.1.2.4.Darboğaz enflasyon.....	12
2.2.1.3.Yapısal enflasyon.....	12
2.2.2.Gelişme Sürecine Göre Enflasyon Türleri.....	13
2.2.2.1.Açık enflasyon.....	13
2.2.2.2.Gizli enflasyon.....	14
2.2.3.Fiyatların Artış Oranına Göre Enflasyon Türleri.....	14
2.2.3.1.İlîmlî enflasyon.....	14
2.2.3.2.Aşırı (yüksek) enflasyon.....	15
2.2.3.3.Hiper enflasyon.....	15
2.3.ENFLASYONUN NEDENLERİ.....	17
2.4.ENFLASYONİST BEKLEYİŞ.....	19
2.4.1.Enflasyon Beklentisi ve Toplam Arz.....	21
2.5.PHİLLİPS EĞRİSİ.....	24
3.MATERYAL ve YÖNTEM.....	28
3.1.MATERYAL.....	28

4.BULGULAR ve TARTIŞMA.....	29
4.1.ENFLASYON TEORİLERİ.....	29
4.1.1.Klasikler.....	29
4.1.1.1.Miktar teorisi.....	31
4.1.1.1.1.Irving fisher mübadele yaklaşımı.....	32
4.1.1.1.2.Cambridge nakit balansları yaklaşımı.....	35
4.1.1.2.Wicksell'in süreç analizi.....	39
4.1.2.Keynesyen Analiz.....	42
4.1.3.Monetarist (Parasalcı) Görüş.....	51
4.1.4.Yapısalcı Görüş.....	64
4.1.4.1.Tarımsal üretimin esneksizliği.....	68
4.1.4.2.İthal kapasitesinin esneksizliği.....	71
4.1.4.3.Devlet gelirlerinin esneksizliği ve bütçe açıkları.....	74
4.1.4.4.Kümülatif ve yaygınlaştırıcı etkenler.....	75
4.1.4.5.Gelişmiş ülkelerde ekonomik yapı ve enflasyon.....	77
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	79
KAYNAKLAR.....	85
ÖZGEÇMİŞ/VITAE.....	91

TABLoların LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 2.1. Hızına Göre Enflasyon Çeşitleri.....	16
Tablo 2.2. Enflasyona Sebep Olan Faktörler ve Unsurlar.....	18

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 2.1. Talep Enflasyonu.....	8
Şekil 2.2. Arz (Maliyet) Enflasyonu	9
Şekil 2.3. Maliyet Enflasyonu.....	10
Şekil 2.4. Kısa Dönem Toplam Arz Eğrisi.....	22
Şekil 2.5. Kısa ve Uzun Dönem Toplam Arz Eğrileri.....	23
Şekil 2.6. Geleneksel Phillips Eğrisi.....	24
Şekil 2.7. Kısa Dönem Phillips Eğrisi.....	25
Şekil 2.8. Kısa dönem Phillips Eğrileri ve Uzun Dönem Phillips Eğrisi.....	26
Şekil 4.1. Para Arzı ve Para Talebi Dengesi.....	38
Şekil 4.2. IS Denge Analizi.....	40
Şekil 4.3. Keynes Talep Enflasyonu.....	49

KISALTMALAR LİSTESİ

C: Tüketim Harcaması

G: Kamu Harcaması

GSMH: Gayri Safi Milli Hâsıla

I: Yatırım Harcaması

IMF: Uluslararası Para Fonu

IS: Yatırım-Tasarruf

KDPE: Kısa Dönem Phillips Eğrisi

LAS: Uzun Dönem Toplam Arz Eğrisi

M: Para Miktarı

M_D : Para Talebi

M_S : Para Arzı

P: Fiyatlar Genel Düzeyi

r: Faiz Haddi

SAS: Kısa Dönem Toplam Arz Eğrisi

T: Toplam Ticaret Hacmi

U: İşsizlik Oranı

UDPE: Uzun Dönem Phillips Eğrisi

UN ECLA: Birleşmiş Milletler Latin Amerika Ekonomi Komisyonu

V: Paranın Dolanım Hızı

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1.GİRİŞ

Tarihin her döneminde insanlar, para ve paranın değerini gösteren fiyatlar genel düzeyi ile yakından ilgilenmişlerdir. Paranın değeri ile onun satın alabildiği mal ve hizmet miktarı kast olunmaktadır. Latince kökenli bir kelime olan enflasyon kavramı fiyatlar genel düzeyindeki devamlı bir artış sürecini ya da aynı anlama gelmek üzere paranın değerindeki sürekli bir düşmeyi ifade etmektedir. Diğer herhangi bir malın değerindeki düşme, bu malın üretim ve satışı ile ilgilenenler dışında toplumda önemli bir sakınca doğurmamakla birlikte, paranın değerindeki devamlı bir azalışı belirten enflasyon süreci, geniş boyutlu ekonomik ve sosyal bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Fiyatlar genel seviyesindeki değişimler iktisat teorisinin çeşitli branşlarının öteden beri önemle üzerinde durduğu bir konudur. Mikroekonomi teorisi firma veya tüketiciler bazında fiyat hareketlerini incelerken, gerek makroekonomi teorisi gerekse para teorisi veya uluslararası ekonomi teorisi, fiyatlar genel seviyesindeki değişimlerin nedenleriyle, gelişme biçimleriyle ve sonuçlarıyla yakından ilgilenmişlerdir. Ekonomi biliminin gelişmesine paralel olarak bugün bu teoriler yepyeni aşamalara varmışlarsa da eski ile olan temel bağlarını hâlâ sürdürmektedirler.

Dünya para sisteminin altın standardına bağlı olduğu dönemlerde altının yurt dışına çıkarılışı üzerinde hassasiyetle duran ülkeler, bunun meydana gelmemesi için fiyat istikrarına büyük önem vermişlerdir. Çünkü ülkelerin ekonomik performanslarını belirlemede büyüme, işsizlik ve milli gelir yanında enflasyon oranları da en önemli göstergelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle

gelişmekte olan ülkelerin en önemli sorunlarının başında enflasyon olgusu gelmektedir. Enflasyon, kısa dönemde kaynak kullanımı ve gelir dağılımını bozarken uzun dönemde ise, ekonomik kalkınma ve büyümeyi olumsuz yönde etkilemektedir.

Günümüze kadar çeşitli ekoller tarafından irdelenen enflasyon kavramı her ne kadar klasik teori ile ortaya çıkmışsa da günümüz şartlarını açıklayacak kadar detaylı değildir. Çünkü günümüzde fiyatlar genel düzeyindeki hareketlilik tek bir etkenden dolayı gerçekleşmemektedir. Aksine ekonominin bütün aktörlerinden nasibini almaktadır. Buna rağmen enflasyon olgusu genel olarak tasnif edilirse hemen hemen bütün yaklaşımlarda ya bir talep olayı veya bir arz olayı yahut da bunların bir karması biçiminde görülmüştür. Enflasyon ciddi olarak analiz edildiğinde birbirlerine zıt cephelerde yer alan başlıca iki enflasyon modelinin varlığı ortaya çıkmaktadır. Bunlar şüphesiz Klasik Miktar Teorisi ile Keynesgil Enflasyon Teorisidir.

Klasikler, Miktar Teorisi ile fiyatlar genel düzeyini belirleyen ana etkenin para miktarı olduğunu görmektedirler. Karşı cephede yer alan Keynesgil Enflasyon Teorisi ise, tam istihdam düzeyine ulaşıldıktan sonraki toplam talep fazlasına ya da toplam harcama artışlarına ağırlık vererek teoriyi açıklamaktadır. Keynes'in ortaya koymuş olduğu enflasyon modelinde, sadece mal piyasalarındaki talep artışı göz önünde tutulmuş ancak faktör piyasalarında da bir talep fazlasının olabileceği ihmal edilmiştir. Ayrıca enflasyonun başlama noktası olarak, ekonominin tam istihdam düzeyinde olduğu varsayılmaktadır.

1960'lara gelindiğinde ise enflasyonu talepten ziyade arzdaki daralmalarla açıklayan Maliyet Enflasyon Teorisi doğmuştur. Bu teoriye göre, toplam talebin yetersiz olduğu durgunluk dönemlerinde bile, özellikle prodüktiviteyi aşan ücret artışları sonucunda enflasyon ortaya çıkabilmektedir. Durgunluk dönemlerinde geniş boyutlu bir işsizliğin varlığına rağmen enflasyonun devam etmesi durumunu belirten stagflasyon, talebin yetersiz olduğu dönemlerde maliyet faktörlerindeki çeşitli artışlardan kaynaklanmaktadır.

Bu gelişmelerin içerisinde son yıllarda enflasyon teorisi alanında bir başka gelişme de Milton Friedman'ın önderlik ettiği Monetaristler tarafından ortaya konulmuştur. Klâsik Miktar Teorisine benzer bir biçimde ortaya çıkan Monetarist Okul, fiyatlar genel düzeyini belirlemede en önemli faktörün para miktarı olduğu görüşündedirler. Friedman, para arzını frenlemeyen hiçbir ülkenin enflasyonu

önlemede başarılı olamadığını ileri sürerek enflasyonu, tamamen parasal bir olay olarak yorumlamaktadır.

II. Dünya savaşıdan 70'lerin başına kadar dünya ekonomisi çok iyi bir dönem yaşamıştır. Yüksek büyüme hızları ile çok düşük düzeylerdeki fiyat artışları ve işsizlik oranları, gelişmiş ülkelerde ekonomik sorunların geride bırakıldığı düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Ekonomik gerilemelerin tarihe karıştığı düşünülürken bir anda, görünürde petrol şoku olarak ortaya çıkan bunalım, dünya ekonomisinin 1929'dan sonra karşılaştığı diğer büyük şok olmuştur. Bu şok bünyesinde, ekonomik büyümedeki azalma ve verimlilik krizi, kamu harcamalarının aşırı ölçüde artışı, enflasyon ve işsizliği bir arada bulundurmıştır. Batı ekonomilerinde, enflasyon oranında tırmanışla başlayan bunalımın, işsizlik oranındaki artışla birlikte sürmesi, ekonomide stagflasyon olgusunun başlamasıyla önceki bunalımlardan farklı bir hal almıştır.

Enflasyonun 1970'lerde ciddi bir sorun olarak dünya gündemine gelmesinden sonra fiyat istikrarının sağlanması para politikalarının öncelikli hedefi haline gelmiştir. Para politikası uygulamaları sosyal ve ekonomik şartlara ve merkez bankalarının konumlarına göre ülkeden ülkeye farklılıklar göstermesine rağmen, fiyat istikrarı para politikalarının nihai hedefi olmayı sürdürmüştür.

II. Dünya savaşıdan günümüze kadar, ekonomilerdeki dengesizlikler, yaşanan bunalımların nedenini oluşturmuştur. Bu dönemde Keynesyen düşüncenin etkisi altında ekonominin talep yönüne ağırlık verilip, arz yönü ihmal edilmiştir. Arza önem verilmeden talebe yapılan müdahaleler, kısa sürede işsizliği azaltıp üretimi arttırsa da, bu süreç uzun süre devam etmemiştir. Yapılan bu müdahaleler sonucunda enflasyon oranı da giderek artmıştır. Enflasyonun giderek artan bir oranda seyretmesi, fiyat artışına ilişkin bekleyişleri de etkilemiş ve bu bekleyişler, enflasyonu besleyen ve süreklilik kazandıran en önemli faktörlerden biri haline getirmiştir. Kısaca, enflasyon fiyatlara ilişkin bekleyişleri; bu bekleyişler de enflasyonu hızlandırmıştır. Böylece bir anlamda enflasyon-beklenti sarmalı ortaya çıkmıştır.

Ekonominin doğal dengesini bozan enflasyon, zamanla sosyal dengeyi yıpratarak, piyasa ekonomisini yok edici nitelik kazanmıştır. Bu nedenle ekonomistler, ekonomik konular üzerinde sistematik olarak düşünmeye başladıkları tarihten itibaren fiyatlar genel seviyesinde süre gelen değişmelere ayrı bir özen ve dikkat göstermişlerdir. Çünkü fiyat seviyesindeki değişimler, toplumun her kesimini

etkileyebilmektedir. Fakat enflasyonun sebepleri, kaynakları ve önleme çareleri üzerinde henüz bir fikir birliği sağlanabildiğini söylemek güçtür. Her devrin iktisatçısı, içinde bulunduğu dönemin şartları ve gözlemleri çerçevesinde bu konudaki görüşlerini ileri sürerken, enflasyonu farklı kuramsal yaklaşımlarla açıklamaya çalışmışlardır. Buna göre bir ekonomide enflasyon yaşıyor ise, ekonomik büyümeye etkisi ne olursa olsun enflasyonu önleme, kuramların ve iktisat politikası uygulayıcılarının ilk ve tek amacı olmuştur.

Bütün bu açıklamalardan da anlaşıldığı üzere enflasyon konusu ekonomi biliminin makroekonomi ve para ekonomisi gibi dallarıyla ilgili olduğu kadar büyüme ve kalkınma, refah ekonomisi, uluslararası ekonomi gibi iktisadın diğer dallarıyla da yakından ilişkilidir.

Dört ana bölümden oluşan bu çalışmada enflasyonun tarihsel süreçte geçirdiği yolculuğu ve ekollerin enflasyon hakkındaki görüşleri teorik bazında ele alınmaktadır.

İlk bölüm, iktisat tarihinde ekollerin ve enflasyon olgusunun geçirdiği seyri özetlerken ikinci bölüm enflasyon teriminin doğuşu ile birlikte literatürdeki yeri ve yapısından bahsedilerek sınıflandırmaya gidilmiştir.

Üçüncü bölüm, Materyal ve Yöntem çatısı altında olmak üzere çalışmanın oluşmasında kullanılan kaynak, veri ve materyallerin yanında çalışmanın kapsamından bahsedilmiştir.

Çalışmanın amacını oluşturan son ve en önemli bölüm ise enflasyon olgusunun ekoller içerisindeki yeri, yapısı, görüşleri ve günümüz ekonomisi ile bağlantısı teorik bazda ele alınarak açıklanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR ÖZETLERİ

2.1.ENFLASYON ve TANIMLARI

Enflasyon, Latince kökenli bir kelime olup sözlük anlamı "şişmedir" (<http://www.finhat.com/finhat/menu1/enf.html>, 02/03/2011). Bilindiği gibi şişme, sağlıklı bir gerçek büyüme değil, sağlıklı bir genişlemedir. Bu nedenle de enflasyonun iktisadi bir hastalık olduğu çağrışımı kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Enflasyon, iktisat literatüründe, fiyatlar genel seviyesinde sürekli ve hissedilir yükselme eğilimi olarak tanımlanmaktadır (Parasız, 1997:373). Fiyatlarda ki artış, sadece birkaç malda değil, ekonomideki tüm mallarda ya da en azından ekonomideki malların büyük bir çoğunluğu için söz konusu olmalıdır. Kısaca bu istikrarsızlığın devamlı ve bu dengesizlik şeklinin hissedilebilir oranda olması gerekmektedir (Manisalı, 2002:142).

Bir başka tanımla enflasyon, parasal satın alma gücü ile reel mal ve hizmet arzı arasında, arz/talep dengesini daha yüksek düzeylerde gerçekleştirci, dolayısı ile fiyatları yükseltici yönde meydana gelen bir değişimdir. Reel bir yaklaşım olarak enflasyon, ekonomideki toplam arzın toplam talebi karşılamaması sonucu ortaya çıkan fiyat artışları diye de tanımlanmaktadır (Düğer, 1998:462).

Osman Orhan'a göre ise enflasyon, fiyatlar genel düzeyindeki devamlı bir artış sürecinin yanında paranın değerindeki sürekli bir düşmeyi de ifade etmektedir. Orhan, herhangi bir malın değerindeki düşmenin sadece o malın üretimini ve satışını yapanları etkilediğini, oysa paranın değerindeki düşmenin bütün bir toplumu hatta küreselleşen dünyada diğer toplumları da olumsuz etkilemekte olduğunu ve böylece enflasyonun çok önemli bir sosyoekonomik sorun olarak karşımıza çıktığını belirtmektedir (Orhan, 1995:1).

Enflasyon bir süreçtir ve ekonomide herhangi bir nedenle ortaya çıkan ve sürüp giden bir dengesizliğin göstergesidir. Fiyatlar genel düzeyinin yükselme sürecine girmesi, ekonomide var olan dengesizliğin veya dengesizliklerin bir sonucu olmakla birlikte başka bazı dengesizliklerin de nedeni olmaktadır (Beckerman,1992:201).

Genel fiyat seviyesinin yüksek olması veya bir defalık yükselmesi enflasyon değildir. Enflasyon, genel fiyat düzeyinin sürekli ve hissedilir ölçüde yükselmesi şeklinde ifade edildiği gibi, para değerinin düşmesi veya paranın değer kaybetmesi olarak da ifade edilmektedir. Enflasyonun sonuçları göz önünde tutularak yapılan bu tarif, enflasyon olayının parayla olan bağlantısını da açığa vurmaktadır. Zira fiyatlar, mal ve hizmetlerin piyasa değerlerinin para ile ifadesidir. Fiyatların yükselmesi demek, aynı mal ve hizmet miktarı için, eskiye oranla daha fazla para ödenmesinin gerekmesi demektir. Enflasyonist ortamda mal birimi başına ödenen para miktarı arttığına göre, yani genel fiyat seviyesi yükseldiğine göre, paranın değeri düşmektedir. Enflasyonda sadece mutlak fiyat seviyesi yükselmez, aynı zamanda nispi fiyatlar da değişmektedir.

Enflasyon, ekonomide; kaynak dağılımını bozan, tasarruf ve yatırımları önemli ölçüde sınırlayan, gelir dağılımını bozan ve ekonomik gelişmeyi yavaşlatan bir sürece neden olmaktadır. Bu sürecin önüne geçilmediği, enflasyonun durdurulamadığı, hiç olmazsa katlanılabilir düzeylere indirilmediği durumlarda enflasyon, ekonomik çöküntülere, toplumsal çalkantılara ve sonunda siyasal patlamalara neden olmaktadır (Karaçor, 1999:6).

Genel olarak ortaya çıkış nedenleri ve buna neden olan etkenler göz önüne alındığında ise enflasyon, talep enflasyonu ve arz enflasyonu olarak ikiye ayrılmaktadır. Uygulamada talep enflasyonu ile arz enflasyonu arasında bir ayırım yapabilmek kolay değildir, fakat prensipte ikisi de ayrı süreci göstermektedir. Başka bir deyişle, farklı bakış açısı ile aynı sonuca ulaşılmasıdır.

Arz enflasyonu ve talep enflasyonu şeklindeki bu klasik ayırım, enflasyon teorisinin özündeki ayırım olup klasik şeklini değiştiren ve alanını genişleten enflasyon olayı için yeterli teorik temeli verememektedir. Bunun sebebi, gerçek bir enflasyonda talep ya da arz etkilerinin nerede başlayıp nerede bittiğini veya enflasyona hangisinin neden olduğunu kestirmenin hemen hemen imkânsız olmasıdır. Bu sebeple enflasyonun klasik tanımına uygun sınıflandırmanın dışına çıkılarak diğer enflasyon türleri doğmuştur.

Tarihin her döneminde iktisatçılar, enflasyon ve enflasyonun getirdiği sorunlarla iç içe yaşamış ve bu sorunlara çözüm aramaya çalışmışlardır. Enflasyon, enflasyonun nedenleri ve anti enflasyonist politikalar ekonomideki gelişmelere bağlı olarak kuramsal yaklaşımların en önemli sorunu olmuş ve bu sorunun çözümüne değişik yaklaşımlar getirilmiştir (Karaçor, 1999:6).

2.2.ENFLASYON ÇEŞİTLERİ

Bir ekonomide ortaya çıkan sürekli fiyat artışları, çeşitli nedenlerden kaynaklanabilir. Enflasyonla mücadelede başarı sağlamanın koşulu, öncelikle enflasyonun neden kaynaklandığına sağlıklı teşhis koymaktan geçmektedir.

2.2.1.Nedenlerine Göre Enflasyon Türleri

Ortaya çıkışına neden olan etkenler göz önüne alınarak enflasyon çeşitleri “talep enflasyonu, arz (maliyet) enflasyonu ve yapısal enflasyon ” olmak üzere üçe ayrılmaktadır (Unay, 2001:322).

2.2.1.1.Talep enflasyonu

Talep enflasyonu, cari fiyatlar genel düzeyinde üretilen mal ve hizmetlerin tamamının toplam talebi karşılayamaması durumunda, fiyatların yükselmesi olarak tanımlanmaktadır (Dinler, 2005:430). Tanımdan da anlaşıldığı gibi talepte meydana gelen artışı karşılamak üzere arzın yeterli derecede arttırılamaması fiyatların yükselmesine yol açmaktadır.

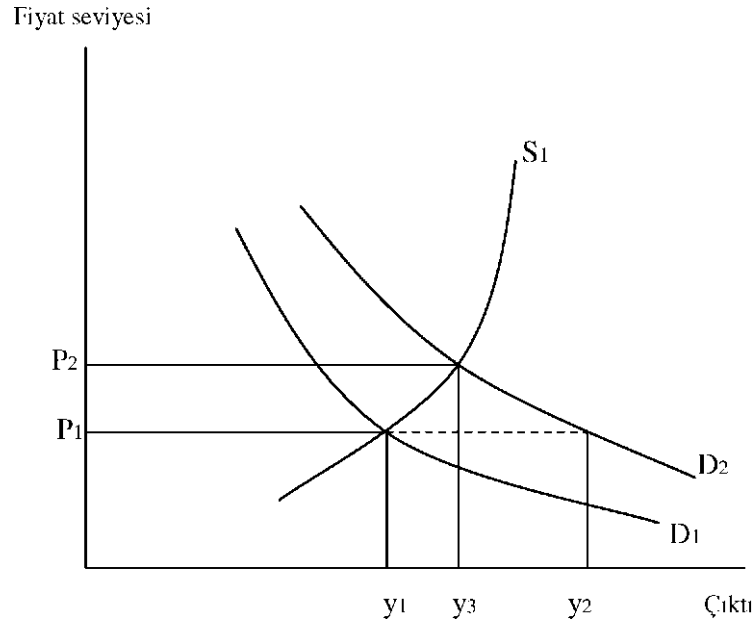
Talep enflasyonunun temel nedenleri ekonomi tam istihdamda iken ortaya çıkmaktadır. Bu durum iki şekilde ortaya çıkmaktadır (Alpar, 1988: 95);

1.Toplam talepte bir artış olması,

2.Toplam talebin toplam arzdan daha hızlı büyümesidir. Satın alma arzusunun arz kapasitesini aşması ve dolayısıyla fiyat artışları sonucu, talep enflasyonu ortaya çıkmaktadır.

Şekil 2.1’de, toplam arzda herhangi bir değişiklik olmaksızın, toplam talep eğrisinin D_1 ’den D_2 ’ye doğru, yani sağa doğru kayması, fiyat seviyesinin P_1 ’den P_2 ’ye yükselmesine yani fiyat artışına neden olmaktadır. Toplam talep eğrisindeki sağa doğru kayma P_1 fiyat düzeyinde y_1y_2 kadar fazla bir talep ortaya çıkarır. Fiyatlarda P_2 noktası ile gösterilen bir artış ise fazla talebi ortadan kaldırır. Böylece,

arz ile talep edilen miktarlar arasında dengenin gerçekleşmesini sağlar (Alpar, 1988: 89).

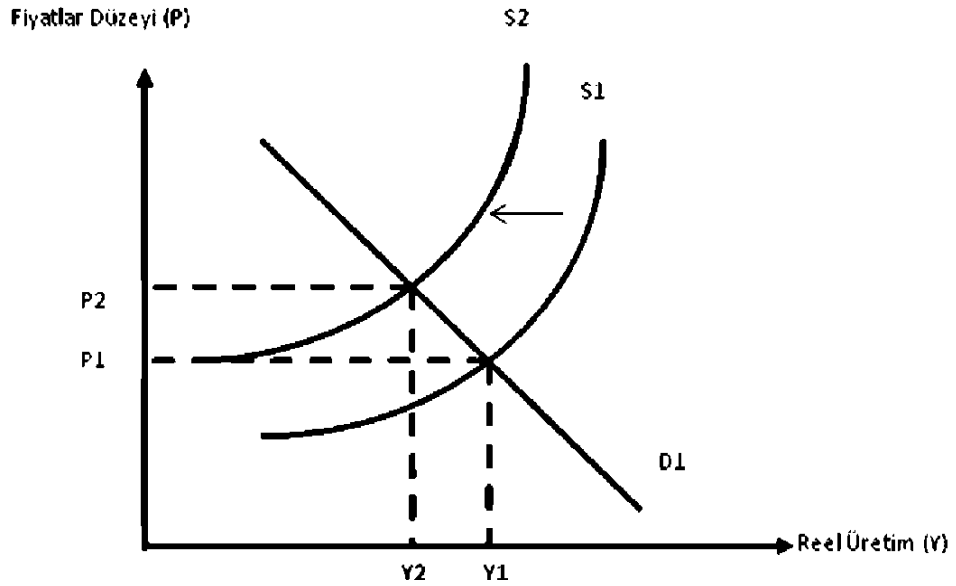
Şekil: 2.1. Talep Enflasyonu (Alpar, 1988: 89).

Fiyatlar genel düzeyinde meydana gelen bu artış, talep çekişli enflasyon olarak nitelendirilen talep değişmesinin sebep olduğu enflasyondur. Sebebi ne olursa olsun eğer toplam talep ekonominin tam istihdamda üretebileceği çıktıyı aşarsa, daha fazla para daha az malı kovalayacak ve fiyatlar yükselmeye başlayacaktır. Bu sırada emek piyasasında ücretlerin yükselmesi enflasyon sürecinin bir parçası olarak ekonominin seyrinde ciddi gelişmelere sebep olacaktır.

2.2.1.2. Arz (maliyet) enflasyonu

Ekonomide yaşanan bir devalüasyon sonucu ithal edilen hammadde fiyatlarında bir artış, ya da birim çıktı başına ücret maliyetlerindeki bir artış nedeniyle maliyetlerde bir artış fiyat düzeyi yükselmesine neden olacaktır ve bu fiyat düzeyindeki yükselmeye arz (maliyet) enflasyonu denilmektedir (Parasız, 2002:8).

Bir ekonomide mal ve hizmetlere olan talep sabitken arzın azalması yani sola kayması nedeni ile de enflasyon oluşabilir.

Şekil 2.2. Arz (Maliyet) Enflasyonu

Şekilde 2.2’de başlangıç itibariyle D_1 talep eğrisi ile S_1 arz eğrisinin kesiştiği noktada ekonomi dengededir. Denge durumunda reel üretim düzeyi Y_1 ve fiyatlar genel düzeyi P_1 seviyesindedir. Ekonomide mal ve hizmetlere yönelik talepte bir değişme yok iken maliyet artışı sebebiyle toplam arzın azaldığını yani S_1 ’den S_2 ’ye doğru sola kaydığını varsayılırsa bu kayma maliyetleri artan firmaların aynı miktar mal ve hizmeti daha yüksek bir fiyattan üretmeye razı olacaklarını gösterecektir.

Maliyetlerin artmasıyla meydana gelen arz kayması sonucu P_1 fiyatı seviyesinde ekonomide “talep fazlası” meydana gelecektir. Buna bağlı olarak fiyatlar yükselerek P_1 ’den P_2 seviyesine gelerek ekonomide yeni denge D_1 ve S_2 eğrilerinin kesiştiği noktada olacaktır. Fiyatların bu şekilde arz kaymasına bağlı olarak yükselmesine “arz (maliyet) enflasyonu” denilmektedir.

Arz enflasyonuna darboğaz enflasyon da dâhil edilirse 4 farklı şekilde arz enflasyonu görülebilmektedir. Bunlar maliyet enflasyonu, ithal enflasyonu, fiyat enflasyonu ve darboğaz enflasyondur.

2.2.1.2.1 Maliyet (ücret) enflasyonu

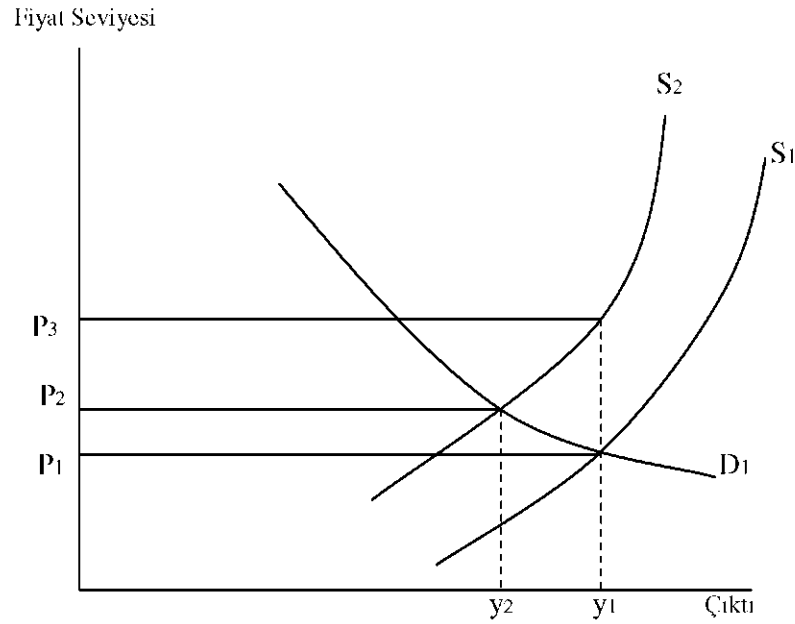
Maliyet enflasyonu, sendikaların güçlenmesi ve buna bağlı olarak işçilerin verimliliklerinin üzerinde ücret almaları durumunda, maliyetlerin ve dolayısıyla fiyatlar genel düzeyinin yükselmesi sonucu oluşan enflasyona denmektedir (Dinler, 2005:433).

Maliyet enflasyonu ekonominin arz yönüyle ilgilidir. Maliyet enflasyonunun temel nedenleri şu şekilde açıklanabilir (Alpar, 1988: 95);

1.Bu enflasyon türünde sendikaların, firmaların ya da hammadde üreticilerinin piyasayı kontrollerinde tutmak istemeleri,

2.Hükümetin getirmiş olduğu yeni düzenlemeler ve yeni konulan vergilerin etkileridir.

İşte firmaların kârlarını düşük bulmaları sonucu ürettikleri mal ve hizmetlerin fiyatlarını arttırmaları, hükümetlerin işletmeler üzerindeki vergileri arttırmaları, işçi ve hammadde fiyatlarını arttırabilir. Fiyat artışları sonucunda tüketicilere yansıyan yüksek bir maliyet ortaya çıkar. Sonuç olarak arz fiyatlarının serbest bir şekilde oluşmasına imkân tanındığında maliyet enflasyonu oluşur.

Şekil: 2.3 Maliyet Enflasyonu (Alpar, 1988: 89).

Şekil 2.3 incelendiğinde üretici, y_1 düzeyinde bir üretim gerçekleştirmek için P_3 seviyesinde bir fiyat talep eder. Bu durumda toplam arz eğrisi S_1 'den S_2 'ye yani yukarıya doğru kayar. y_1 miktarındaki bir üretim için ise P_3 fiyat seviyesinde yetersiz bir toplam talep ortaya çıkar. Bunun sonucunda da fiyat seviyesi P_2 'ye kadar yükselerek arz ve talep edilen miktarlar arasında dengeyi sağlar (Alpar, 1988: 89).

Maliyetlerin artmasına sebep olan her unsur ya da maliyet unsurlarının fiyatlarının artması, maliyet enflasyonuna sebep olmaktadır. Öyleyse maliyet

enflasyonu, üretim faktörlerinin hepsinin veya bir ya da birkaçının fiyatlarındaki artışların ürünlerin fiyatlarına yansıtılmasından, işletmecilerin kar marjlarını artırma arzularından ve devletin dolaylı vergileri ağırlaştırması gibi sebeplerden kaynaklanmaktadır.

2.2.1.2.2 İthal enflasyonu

İthal edilen malların fiyatlarındaki artışlar zamanla maliyet enflasyonuna neden olmaktadır. İthal enflasyonu uluslar arası düzeyde bir olaydır. Özellikle globalleşmenin sınırları ortadan kaldırdığı bir dünyada uluslararası ticaret çok önemli bir yere sahip olmuştur. Dünyadaki ülkeler ister hammadde ve enerji kaynakları isterse yarı mamul ve mallar açısından olsun diğer ülkelere bağlıdır. Bu bağımlılık sadece ithalatta değil ihracat açısından da aynı kuvvette söz konusudur. Bu nedenle ülkeler dış ülkelere gelen enflasyondan kendilerini koruyamazlar. Bu sebeple bir ülkedeki enflasyon diğer ülkeleri de dolaylı olarak etkilemektedir. Özellikle gelişme süreci içinde değişik madde grupları ithal etmek zorunluluğu ile karşı karşıya olan gelişmekte olan ülkeler büyük ölçüde dış fiyat etkilerine maruz kalmaktadırlar (www.geocities.com/EnchantedForest/Glade/6314/ithal_enf.doc, 03/04/2011).

İthal edilen enflasyon dış ekonomiden alınır ve dış ekonomi yoluyla iç fiyat seviyesi artar. Burada bir enflasyon geçişi söz konusudur. Ayrıca dünya kur sisteminin de ithal enflasyona sebep olduğu bir gerçektir. Özellikle enflasyon geçişi probleminde dünya kur sisteminin iki kurumsal özelliğini öne çıkılmaktadır. Birincisi, çok küçük bir yüzde ile sapmalar gösteren sağlam değişken bir kur sistemi, ikincisi ise, kurların kendi aralarındaki serbest çevrilebilirlik (konvertibilite) özelliğidir. Bazı girdilerin ithal edildiği dışa bağımlı ekonomilerde, ülke parasının sürekli değer kaybetmesi sonucu ya da başka nedenlerle ithal girdi fiyatlarının yükselmesi, maliyetlerin artmasına neden olmaktadır. Bu şekilde, ekonominin dışarıya bağlı olması nedeniyle ortaya çıkan fiyat artışlarının etkisiyle oluşan enflasyona, ithal enflasyon adı verilmektedir

(www.geocities.com/EnchantedForest/Glade/6314/ithal_enf.doc, 03/04/2011).

2.2.1.2.3 Fiyat (kâr) enflasyonu

Piyasaya sürülen malların satış fiyatlarının yükselmesinin bir diğer kaynağı, piyasada rekabetin aksaması sonucu firmalar arasındaki rekabetin ortadan kalkmasıdır. Rekabetin ortadan kalkmasıyla kâr marjlarını artıran firmaların neden

olduğu enflasyona, fiyat enflasyonu ya da kâr enflasyonu denilmektedir (Dinler, 2005:433).

Görüldüğü gibi, enflasyon türlerine bağlı olarak, enflasyonun farklı nedenleri vardır. Analitik olarak bu nedenleri ayırmak mümkündür. Fakat enflasyonu oluşturan ve geliştiren bu faktörlerin hem talep hem de arz üzerine etki yapabileceği unutulmamalıdır. Bu nedenle enflasyon türlerinden birinin neden olduğu gidiş, diğer türlerinde etkisiyle giderek genişlemektedir. Yani, ne sebeple başlarsa başlasın, enflasyonun gelişmesinde hem talep, hem maliyet hem de piyasa yapılarının etkisi olmaktadır.

2.2.1.2.4 Darboğaz enflasyon

Bu çeşit enflasyon, bütün kaynakların tam istihdamı sonucu ortaya çıkan genel enflasyondan oldukça farklı bir enflasyon çeşididir. Üretimde kullanılan bütün kaynaklar homojen olmadığından henüz tam istihdama varılmadan bile, azalan verimler sonucu olarak maliyetler yükselmektedir. Kaynakların tümünün tam kullanımının, belirli oranlarda kaynakların mevcut olmasını gerektirmektedir. Ancak, herhangi bir kaynağın yerine bir başkasının ikame edilmesi, teknik fizibilite sınırlarını çoğu kere aştığından, belli limitler dışında, reel bir darboğaz meydana getirmektedir. Böylece kısa dönemde, üretimin fiyat artışlarına hemen cevap verememesi anlamında, arz esneksiz bir durumdadır. Belirli kaynakların mevcut olmayışı veya yetersiz oluşu sonucunda fiyatlarda görülen bu tür artışlara darboğaz enflasyonu denmektedir (Orhan, 1995:24-25).

2.2.1.3 Yapısal enflasyon

Ekonomik yapının esnek olmamasından kaynaklanan enflasyon çeşidi olarak tanımlanabilmektedir. Özellikle az gelişmiş ekonomilerde enflasyonun önemli bir nedeni olarak gösterilmektedir. Ekonomik yapının katılığı sonucu belirli sektörlerde üretim, bu sektörlerde ortaya çıkan talep değişmelerine kısa zamanda uyum göstermemektedir. Uyum sürecinin yavaş işleminin nedenleri arasında kaynak hareketliliğinin düşük olması, sermaye, döviz, nitelikli iş gücü yetersizliği gibi etkenler gösterilmektedir. Dolayısıyla, ekonomide genel bir talep fazlası bulunmamakla birlikte, belirli bir sektörün ürünlerine karşı çıkan talep artışları üretim artışına değil bu sektörlerde fiyat ve ücret artışlarına yol açmaktadır. Bu etkiler tek yönlü olarak ortaya çıkarlar yani talebin arttığı endüstrilerde ücretler ve

fiyatlar yükselirken talebin düştüğü endüstrilerde ücret ve fiyat düşüşleri olmaz. Böylece kısmi talep genişlemesi ve ekonomik yapının katılığı sonucu ortaya çıkan fiyat ve ücretlerdeki artışlar para arzının sürekli artırıldığı durumlarda giderek tüm ekonomiye yayılır ve genel bir enflasyona neden olur (<http://members.lycos.co.uk/economyclub/contents.php?id=30&action=send>, 02/05/2011)

2.2.2 Gelişme Sürecine Göre Enflasyon Türleri

Gelişme sürecine göre enflasyonu açık ve gizli enflasyon olarak ikiye ayırmak mümkün olmaktadır.

2.2.2.1 Açık enflasyon

Açık enflasyon, ekonomilerde çeşitli yetersizliklerden kaynaklanan fiyat artışları üzerinde, otoritelerin herhangi bir kontrol mekanizması kurmaması veya işletmemesi nedeniyle ortaya çıkan bir enflasyon türüdür. Fiyatlar, arz talep mekanizmasıyla piyasa şartları içinde hiçbir yönetsel etkileşim söz konusu olmaksızın oluşmaktadır.

Açık enflasyonun kaynağı talep fazlası veya maliyet yükselmesi olabilmektedir. Her iki halde de enflasyon gözle görülebilir şiddetli fiyat artışları ile ortaya çıkmaktadır. Açık enflasyonun gerçekleşmesi ile fiyat yükselişleri kümülatif bir hal almış ve enflasyon yayılma seyrine girmiştir. Halk fiyatların yükseleceği ve bunun devamlı olacağı kanaatindedir.

Açık enflasyonda paranın değeri, görülebilir bir şekilde ve kontrolsüz olarak düşmeye başlar. Paranın değerinin düşmesinin açık baskısı kendisini yükselen fiyatlarda hissettirir. Fiyatların sürekli yükseleceği beklentisi, tüketicilerin aşırı talepleri nedeniyle işletmelerin malları satmayıp stoklamalarına neden olmaktadır. Malların ya da arzın azlığı ve dolaşım hızının artmasıyla para değer kaybetme süreci içine girerek ve satın alma gücündeki azalmayla enflasyonu hızlandırarak büyötmektedir (http://www.ekodialog.com/uluslararası_ekonomi/enflasyon-cesitleri-nelerdir.html, 03/03/2011).

2.2.2.2 Gizli enflasyon

Gizli enflasyona baskı altında tutulan enflasyon da denilmektedir. Bu tip enflasyonlara bilhassa İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki devrede rastlanılmıştır. Burada enflasyon, alınan tedbirlerle baskı altında tutulmaktadır.

Gizli enflasyonda, açık enflasyonda olduğu gibi şiddetli fiyat artışları ve genel dengesizlik yoktur. Fakat hala talep fazlası vardır. Bu fazla, likit varlıklar ve alacaklar halinde birikmektedir. Burada fiyatların dondurulması, bütçe fazlası oluşturma ve kambiyo kontrolleri ile enflasyon baskı altına alınmıştır. Aslında, enflasyon sorununun ortaya çıkışının suni müdahalelerle geciktirildiği, fakat problemin tam olarak çözümlenemediği durumlarda gizli enflasyon söz konusu olmaktadır. Yani gizli enflasyon, ekonomilerdeki dinamik yetersizliklerden kaynaklanan enflasyonun, aşırı boyutlara ulaşmasını önlemek için, oluşturulan doğrudan kontrol mekanizmalarına rağmen, enflasyon olayının devam süreci içinde olması durumudur (http://www.ekodialog.com/uluslararası_ekonomi/enflasyon-cesitleri-nelerdir.html, 07/05/2011).

2.2.3 Fiyatların Artış Oranına Göre Enflasyon Türleri

Bir ülkede yıllık fiyat artış oranına göre enflasyon, “ılımlı enflasyon, Aşırı enflasyon ve Hiper enflasyon” olmak üzere üçe ayrılır (Dinler, 2005:428).

2.2.3.1 İlimli enflasyon

Bu enflasyon çeşidine, rahvan enflasyon, sürünen enflasyon veya sinsi enflasyon adları da verilmektedir. İlimli enflasyon, fiyat artışlarının oldukça düşük oranlarda olması halinde söz konusu olmaktadır. Tablo 2.1’de ilimli enflasyon oranı yıllık olarak tek rakamlı, yani %10’un altında kalan bir enflasyon oranını ifade ettiği gösterilmektedir. İlimli enflasyonda görece fiyatlar çizgilerinden çok fazla ayrılmazlar.

Her ülkenin yapısına göre normal sayılabilecek bir enflasyon oranını ifade eden ilimli enflasyon, gelişmekte olan ülkeler için yıllık %6’nın, gelişmiş ülkeler içinse yıllık %4’ün altındaki fiyat artışlarını ifade eder (Dinler 2005, 428).

İlimli enflasyon, ekonomilerin istikrar halinde diğer enflasyon çeşitlerine göre tercih ettiği ve benimsediği en ideal enflasyon türüdür. Çünkü tek haneli enflasyon oranları ekonominin canlı ve dinamik olmasını sağlar. Şayet ekonomide ilimli enflasyonun dışında bir enflasyon oranının olması ekonominin dengesini

bozacaktır. Hatta fiyatların geçen yıla göre düşüş göstermesi ekonomide durgunluğun, paranın dolaşım hızının azalmasının, üretim ve tüketim çarkının birbirini beslememesinin ifadesidir. Neticede istikrarın ve büyümenin sağlanmasında diğer enflasyon çeşitlerine göre ılımlı enflasyonun katkısı ekonominin canlı ve dinamik oluşu açısından çok daha faydalıdır.

2.2.3.2. Aşırı (yüksek) enflasyon

Bu enflasyon çeşidine dörtlü enflasyon ya da yüksek enflasyon da denilmektedir. Aşırı enflasyonda, fiyat artışları iki rakamlı hatta üç rakamlı sayılara ulaşmaktadır. Bir görüşe göre yıllık %10 ile %1000 arasındaki enflasyona yüksek oranlı enflasyon denilmektedir. Bazı iktisatçılar ise %10 ile %200 arasındaki enflasyonu yüksek oranlı enflasyon olarak nitelendirmektedir. (http://www.ekodialog.com/uluslararası_ekonomi/enflasyon-cesitleri-nelerdir.html, 07/05/2011).

Bu tür enflasyonda, hane halkı ve firmalar, paranın değer kaybını koruyabilmek için büyük mücadele verirler. Para, elde likit olarak tutulmak istenmez. Bu yüzden ya enflasyonun üzerinde faiz getirisi garanti olan değerli kâğıtlar ya da gayrimenkul hatta dayanıklı tüketim malları satın alınmak suretiyle korunmak istenmektedir.

2.2.3.3 Hiper enflasyon

Bu enflasyon türünde fiyat artışları o kadar büyük ve süratlidir ki; fiyat artışları gün aşırı ve hatta aynı gün içinde bile yaşanabilir. Literatürde, fiyat artışları aylık %50'ye ulaştığı zaman hiper enflasyon söz konusudur. Bu ölçüdeki bir enflasyon dolaşımdaki parayı tahrip etmekte, yabancı paraların ya da yabancı parayla mevduat hesaplarının yerli paranın yerini almasına neden olmaktadır (Parasız, 2002:6).

Savaş öncesi enflasyonlar klasik dengesizlikler sonrası meydana gelmekle birlikte, hiper enflasyonist konjonktür kısa dönemlidir. Günümüz enflasyonlarında ise uzun dönemli yüksek enflasyon süreci yaşanmaktadır. Bu sürecin hiper enflasyonla noktalandığı örnek sayısı azdır. Ülkemizdeki enflasyonun durumu ise 90'lı yıllara nazaran hiper enflasyon olarak algılanması yanlıştır. Ülkemizdeki enflasyon, uzun dönemli enflasyon sürecidir. 2000'li yıllarda ise ülkemizdeki

enflasyon, kronik enflasyon kabuğundan biraz sıyrılarak ılımlı enflasyona yakın bir hal almıştır.

Kronik enflasyona sahip ülkeler ise, bununla yaşamayı öğrenirler. Sözleşmeler, fiyatların gelecek dönemler boyunca belirli bir oranda yükseleceği düşüncesiyle yapılır ve tahmin edilen enflasyon oranı arttıkça sözleşmelerin vadesi kısılır. Oysa hiper enflasyonist ekonomilerde sözleşmelerin vadesi neredeyse sıfır noktasına yaklaşır ve yerli para birimi bazında sözleşme hazırlama sistemleri tamamen yıkılarak ekonomi dış endeksli bir seyir haline bürünür

(http://www.ekodialog.com/uluslararasi_ekonomi/enflasyon-cesitleri-nelerdir.html, 07/05/2011).

Tablo 2.1. Hızına Göre Enflasyon Çeşitleri

Enflasyon Türü	Enflasyon Oranı	Etkileri
ılımlı Enflasyon	Yıllık %1-%10 Arası	*Paradan kaçış başlamamıştır. *Yapılan sözleşmeler enflasyona ya da yabancı paraya endekslenmez.
Aşırı Enflasyon	Yıllık %10-% 200 Arası	*Para likit olarak tutulmak istenmez. *Para enflasyonun üzerinde faiz getirisi olan menkul kıymetlere ya da gayrimenkullere hatta dayanıklı tüketim mallarına yönelir. *Genellikle yapılan sözleşmeler bir fiyat endeksine ya da yabancı bir paraya endekslenmektedir.
Hiper enflasyon	Aylık %50	*Parayı tahrip ederek, yabancı paraların ya da yabancı paralı mevduat hesaplarının paranın yerini almasına neden olur. *Yapılan sözleşmeler bir fiyat endeksine ya da yabancı paraya endekslenmektedir.

Kaynak: (http://www.ekodialog.com/uluslararasi_ekonomi/enflasyon-cesitleri-nelerdir.html, 07/05/2011)

2.3.ENFLASYONUN NEDENLERİ

Bir ülkede ya da ekonomide yaşanan enflasyonun yapısal, toplumsal ya da siyasal gibi çeşitli nedenleri olabilmektedir. Bir hastalığı önlemenin yolu teşhisi doğru koymaktır. Enflasyonu önleyebilmek için de, enflasyona neden olan faktörler, doğru tespit edilmelidir. Kuramsal yaklaşımlar ve yapılan çalışmaların amacı, enflasyonun nedenlerini doğru olarak teşhis ederek ona göre anti enflasyonist politikalar uygulamaktır.

Enflasyonun, talep artırıcı ve/veya arz daraltıcı faktörlerle beslendiği kesin olmakla birlikte ekonominin bir arz, bir de talep cephesi vardır. Ekonomi dengeden uzaklaştığı zaman, talep fazlası veya arz yetersizliğinde fiyatların arttığı, arz fazlası veya talep yetersizliğinde ise, fiyatların düştüğü görülmektedir (Demir, 1994:59).

Toplam talepte toplam arzın uyum sağlamayacağı bir hızla meydana gelen gelişmeler enflasyonun yüksek düzeyde seyretmesinin en önemli nedenidir. Toplam talepteki hızlı genişleme, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, büyük kamu açıklarının finansmanı için başvuru parasal genişlemenin bir sonucudur.

Parasal faktörlerdeki dengesizliğin hareket noktası açık kamu bütçesidir. Devletin çeşitli nedenlerle harcamalarını arttırması, yeterli vergi toplamayı, sonucu bütçeyi emisyonla finanse etmesi enflasyonu doğuran nedenlerin başında gelmektedir (Düğer,1998:462).

Özünde parasal bir olgu olarak kabul edilen enflasyonun nedenleri, Uygur'a göre enflasyonun aktörleri ve faktörleri olmak üzere iki grupta ele alınmaktadır. Enflasyonun aktörlerini, tüketiciler, üreticiler (firma) ve politikacılar (hükümet) oluşturmaktadır. Enflasyona neden olan faktörleri ise maliyet, talep ve enflasyon beklentisi oluşturmaktadır. Üç gruba ayrılan enflasyonun aktörlerinden ilki tüketicilerdir (Uygur, 1993:10). Tüketiciler, enflasyon konusu içinde pasif ve geri planda bir aktör konumundadır. Fiyatlar ve enflasyon kendisi için veri durumundadır. Amacı belirli bir gelir seviyesinde maksimum refaha ulaşmaktır. Tüketicinin, enflasyon süresinde bilinçli ve kalıcı olarak doğrudan müdahalesi bulunmamaktadır. Çünkü ekonomik hayatta yaşayan birçok tüketicinin birlikte davranması zor olmaktadır. Tüketicinin davranışları, talep ve enflasyon beklentisi gibi enflasyon faktörlerini etkilemektedir. Fakat bu etki diğer aktörlere göre daha az durumdadır.

İkinci aktör, enflasyon konusunda aktif bir rol oynayan üretici veya firma olmaktadır. Üretici veya firma, tam rekabet şartları içerisinde tüketicilerden, hükümetten ve rakiplerinden aldığı sinyalleri dikkate alarak fiyatları belirlemektedir.

Üçüncü aktör olan iktidara geldiğinde hükümeti oluşturan ve devlete yön veren politikacıdır. Politikacı, enflasyon süreci içerisinde aktif bir rol üstlenmektedir. Politikacının politik amaçları içerisinde, toplum adına ulaşılabilecek, ama kendisinin popülaritesini artıracak belli bir büyüme, enflasyon ve vergi oranları yer almaktadır. Politikacı eğer düşük enflasyon ile düşük vergi oranı ve yüksek büyüme hızı gerçekleştirebilirse, itibarını ve seçilme şansını artıracaktır. Fakat bu oranlara ulaşmanın belirli yapısal sınırları vardır ve bunları zorlamanın maliyeti yüksek olabilmektedir (Uygur, 1993:11)

Enflasyona neden olan faktörlerden birincisi maliyet unsurudur. Maliyet enflasyonu, ekonomide çeşitli sebeplerle maliyetlerin yükselmesi ve bunun fiyatlara yansımalarıyla ortaya çıkarmaktadır. Maliyet enflasyonunu etkileyen belli başlı unsurlar; ithal girdilerin maliyetini belirleyen döviz kuru, işgücü maliyetini belirleyen ücret, kamu kesimi kaynaklı girdilerin maliyetini belirleyen kamu mal ve hizmet fiyatları, tarım kesimi kaynaklı girdilerin maliyetini belirleyen tarımsal fiyatlar, işletme ve yatırım maliyetlerini etkileyen faiz oranıdır (Uygur, 1994:2-3). Bu maliyet unsurlarında meydana gelen artışlar fiyatlara yansiyarak maliyet enflasyonunu oluşturmaktadır.

Tablo 2.2. Enflasyona Sebep Olan Faktörler ve Unsurlar

Maliyet Enflasyonu	Talep Enflasyonu	Enflasyon Beklentisi	Yapısal Enflasyon
1. Döviz Kuru	1. Kamu Kesimi Açığı	1. İç ve Dış Şoklar	1. Nüfus Yapısı
2. Ücret	2. Özel Kesim Açığı	2. Spekülatif Hareketler	2. Göçler ve Kentleşme Süreci
3. Kamu Mal ve Hizmet Fiyatları	3. Dış Açık veya Cari İşlem Açığı	3. Ekonomideki Dengesizlikler/Açık	3. Sektörel Ücret Farklılıkları
4. Tarımsal Fiyatlar		4. Güvensizlik	
5. Faiz Oranı		5. Belirsizlik	

Kaynak: Kronik Enflasyon Ekonomiye ve İstihdama Etkileri Semineri, Türkiye İşverenler Sendikaları Konfederasyonu, Konrad Adenauer Vakfı, İstanbul, 20 Haziran 1997:41

Enflasyonun ikinci faktörünü oluşturan talep fazlasını, parasal genişlemeler beslemektedir. Talep fazlasına parasal genişlemeler; parasal genişlemelere de kamu kesimi açığı, özel kesim açığı, dış açık ve cari işlemler açığı sebep olmaktadır (Alkin, 1998:49).

Kamu otoritelerinin ekonomik büyümeye hız kazandırmak için kamu yatırımlarını artırması ve yapılan harcamaların gelirleri ile karşılanamaması kamu açığını ortaya çıkarmaktadır. Enflasyonist ekonomilerde, kamu kesiminin açık verdiği, bu açığı genellikle özel kesimin kapatamadığı ve dolayısıyla bu açığın dış açığa yansıdığı gözlenmektedir.

Sürekli kamu açığı veren ekonomilerde, vergi kaçağı çoktur, yeterince vergi toplanamamaktadır ve ekonomide kayıt dışı ekonominin oranı yüksektir. Bu tür ekonomilerde politikacı ve kamu kesimini yönlendirenlere güven az olduğundan, kısa dönemli günü kurtarmaya yönelik kararlar ağırlıktadır. Bütün bunlar enflasyonist bekleyişleri önemli ölçüde etkilemekte ve yerleşiklik kazandırmaktadır.

Enflasyonun üçüncü faktörü ise enflasyon beklentisidir. Enflasyon beklentisini, iç ve dış şoklar, spekülative hareketler, ekonomideki açıklar, dengesizlikler, güvensizlikler ve belirsizlikler beslemektedir. Enflasyon beklentisinin sürmesi bugüne ve geleceğe güven duymamak anlamına gelmektedir (Erkan, 1997:41). Enflasyonun düşürülebilmesi için, maliyet unsurlarının ve açıkların giderilmesi yarınanda bekleyişlerin de azaltılması gerekmektedir.

Ekonomide yaşanan enflasyon, sosyal istikrar ve ekonomik gelişmeyi yok ederek, ulusal refahı tehlikeye sokan bir süreçtir. Enflasyonun kendi dinamiği ne denli büyük olursa, ekonomik büyümeye ve sosyal birliğe ilişkin sonuçları da o ölçüde yıkıcı olacaktır. Enflasyon, bir uyuşturucu hapi gibidir. Kısa sürede yapay bir yükselme coşkusu sağlar, ancak kısa veya uzun olarak kaçınılmaz sonu, ekonomik çöküntü ve parçalanmış toplumsal ilişki dokusu olan bir bağımlılığa yol açmasıdır. Bunun için, ekonomik, toplumsal, siyasi, psikolojik olarak bu denli olumsuzlukları bünyesinde barındıran enflasyonla mücadele edilmesi gerekmektedir. Enflasyonla mücadelede başarı için birinci şart; nedeninin doğru olarak tespit edilerek, o nedene yönelik olarak güvenilirliği olan, toplumsal uzlaşma zemininin sağlandığı istikrar politikalarının uygulanmasında yatmaktadır (Keyder ve Tekin, 1994:10).

2.4.ENFLASYONİST BEKLEYİŞ

Enflasyon analizlerinde bekleyişler konusu giderek artan bir önem kazanmıştır. O da iktisatta zaman ve belirsizlik öğeleri birlikte ele alındığında, beklentilerin inceleme kapsamına girmesinin kaçınılmazlığıdır. Rasyonel beklentiler kuramının temelini oluşturan "beklentiler" varsayımı uzun bir geçmişe sahiptir.

Adam Smith'den Keynes'e değin tüm iktisatçılar, iktisadi olguları etkileyen dışsal etmenlerin tümünde belirsizlik olduğunu kabul etmişlerdir. Çünkü iktisat politikalarının pozitif bilimlerde olduğu gibi sabit bir ortamda denenmesi, tekrarı ve uygulanması mümkün değildir. Yaşanan sosyal ve siyasi olaylar iktisadi kararları etkilemektedir. Bu da karar birimlerinin karar alırken ve davranışta bulunurken daima geleceğe ait beklentilere göre hareket etmelerine neden olmaktadır (Karaçor, 1999:5)

Enflasyonist bekleyişler, enflasyon dinamiğinin araştırılmasında önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Enflasyon dinamiğinin belirlenmesinde kısa ve uzun dönem ayırımında anahtar nokta bekleyişlerin rolü olmaktadır. Enflasyonla ilgili bekleyişler tam olarak ayarlanmadıkça parasal büyümedeki artışın her zaman reel etkisi olacaktır. Enflasyonist bekleyişler, para talebi çerçevesinde düşünüldüğünde bir bakıma enflasyonun nedeni olmaktadır. Yani fiyat artışlarının önemli bir nedeni karar birimlerinde fiyatların artacağına ilişkin oluşan bekleyişlerdir (Ertuğrul, 1981:43).

Fiyat bekleyişlerinin oluşturulmasında başlıca iki yaklaşma mevcuttur. Bunlar uyarlanmış bekleyişler ve rasyonel bekleyişler yaklaşımıdır. 1950 ve 1960'larda kullanılan ve halâ destek gören uyarlanmış beklentiler varsayımında beklentiler, enflasyonun geçmiş davranışlarına dayanmaktadır. Uyarlanmış beklentilere göre enflasyon, geçen yılın enflasyonu olmaktadır. Uyarlanmış bekleyişlere göre karar birimleri bekleyişlerini, geçmiş dönemdeki bekleyişleri ile gerçek değerler arasındaki farkları dikkate alarak düzelteceklerdir. Rasyonel bekleyişler ise, karar birimleri beklentilerini oluştururlarken mevcut tüm bilgiyi ve ekonomik sistemin işleyişi ile ilgili tüm bilgileri kullanacaklardır. Rasyonel bekleyişler yaklaşımının, fiyat bekleyişlerini etkileyebilecek mevcut ve ilgili tüm bilgilere dayanması zorunluluğu bulunmaktadır (Fischer, 1997:192).

Rasyonel beklentiler varsayımında karar birimleri, beklentilerini oluştururken sistematik hata yapmayacaklardır. Çünkü rasyonel beklentilere göre karar birimleri, hatalarını kolaylıkla düzeltecekler ve beklentilerini oluşturdukları yöntemi değiştirerek hatadan kurtulacaklardır. Rasyonel beklentiler kuramı, enflasyonu, para arzındaki beklenen ve beklenmeyen gelişmelerle açıklamaktadır. Ülkedeki para arzının dışarıdan müdahale yoluyla artırılması sonucu aynı oranlı bir fiyat artışı gerçekleşeceğinin bilincinde olan rasyonel karar birimleri buna tepki göstereceklerdir. Ülkedeki istihdam düzeyinin, reel ücretlere bağlı olduğunu

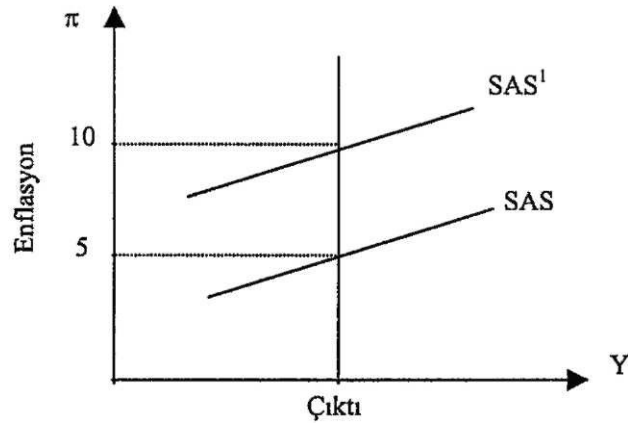
varsayan rasyonel beklentilere göre, kısa vadede ne para ne de maliye politikasıyla istihdam düzeyi çok fazla değiştirilemeyeceği için ülkenin para stokundaki bir artış gayri safi milli hasılayı etkileyemeden fiyatlara yansıtacaktır (İmren ve Akman, 1994:23). Sonuçta para arzının artırılması, reel milli gelir ve istikrar düzeyinde önemli bir değişiklik yapmayacak sadece enflasyonist baskı oluşturacaktır. Ücret artışı ile fiyat artışı birbirini kovalayacaktır.

Bekleyişler, enflasyonun ivme kazanmasında önemli bir yere sahiptir. Fiyat ve ücretlerde sürekli olarak ve yıllarca artış olduğunu gören karar birimleri bunun böyle devam edeceğini bekleyecekler ve kendi fiyat kararlarını ve ücret taleplerini de buna göre belirleyeceklerdir. Karar birimlerinin enflasyonla ilgili bekleyişleri arttıkça, para talebini azaltarak aşırı para arzına katkıda bulunacak şekilde davranışta bulunacaklardır. Faiz oranları, beklenen enflasyon oranında yükselmezse, karar birimleri daha az tasarruf yaparak daha fazla tüketerek toplam talep üzerinde baskı yapacaklardır. Satın alma gücünün azalacağını bekleyen karar birimleri bir an önce dayanıklı tüketim malı satın alarak veya dövizle yönelerek onların fiyatını yükselteceklerdir. Bununla birlikte beklenen enflasyon oranında faiz oranı yükselirse karar birimleri para talebini azaltacaklar paralarını spekülasyon alanlarına yönlendireceklerdir. Fiyat düzeyi yükselişi ve beklenen enflasyondaki artış üretim faktörü arz edenlerin daha yüksek ücret, faiz oranı, rant, hammadde fiyatı vb. talep etmelerine neden olacaktır (Karaçor, 1999:19).

2.4.1.Enflasyon Beklentisi ve Toplam Arz

Ekonomide firmalar ve işçiler, ücret ve fiyatlarını belirlerken fiyat düzeyindeki artış beklentilerini dikkate almaktadırlar. İşçiler nominal ücret ile değil, reel ücret ile ücretlerin fiilen ödendiği dönem arasında bekledikleri enflasyonu nominal ücretlerine tamamıyla yansıtılmasını isteyeceklerdir. Firmalar da, daha yüksek fiyat beklentisi içinde oldukları için ücretlerin daha hızlı artmasını kabul edeceklerdir. Firmalar ürünlerini daha yüksek fiyattan satarlarsa, işçilerin istedikleri beklenen enflasyonu da kapsayan nominal ücret artışını kabul edeceklerdir. Aslında, ücretler ve fiyatlar aynı oranda arttığında, hem firmalar hem de işçiler, hiçbir enflasyonun söz konusu olmadığı ve nominal ücretlerin değişmediği zamandaki durumuyla aynı konumda olacaklardır. İktisat kuramında bu durum, beklentileri içeren toplam arz eğrisi ile açıklanmaktadır (Karaçor, 1999:20).

Beklenen enflasyon oranı sabit tutulduğu zaman, enflasyon oranı ile çıktı düzeyi arasındaki ilişki kısa dönem arz eğrisi ile açıklanmaktadır. Kısa dönem toplam arz eğrisi, enflasyon oranının çıktı düzeyi ile aynı oranda yükseldiğini göstermektedir. Bu durum daha yüksek çıktı düzeyinin ücretlerin artış oranı üzerindeki ve daha yüksek ücretler aracılığıyla fiyat artış oranı üzerindeki etkinin bir yansıması olmaktadır. Her bir kısa dönem toplam arz eğrisi üzerinde, enflasyon ve çıktı arasında bir değiş-tokuş bulunmaktadır. Enflasyonu düşürmek için çıktı düzeyini düşürmek gereklidir, bunun yolu da, gerileme oluşturmak, işsizlik aracılığıyla ücret artış oranlarını düşmeye zorlamak böylece daha düşük oranlı bir enflasyon meydana getirmektir (Tanzi, 1980:12).

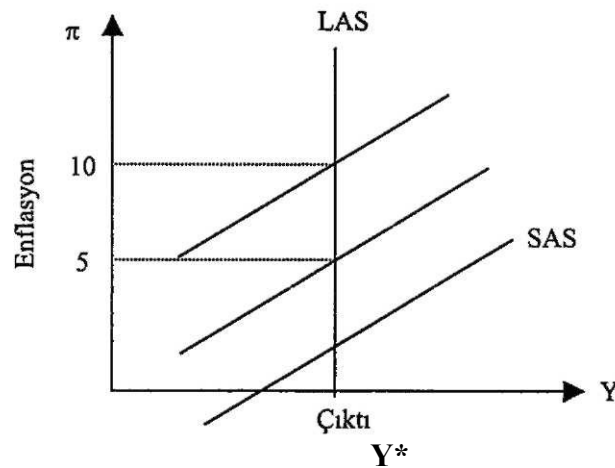
Şekil 2.4. Kısa Dönem Toplam Arz Eğrisi

Şekil 2.4'te SAS, kısa dönem toplam arz eğrilerini, Y, çıktı düzeyini, π ise enflasyon oranını göstermektedir. Kısa dönem toplam arz eğrisi üzerinde beklenen enflasyon oranı sabittir. Beklenen enflasyon oranı SAS üzerinde yüzde 5, SAS¹ üzerinde ise yüzde 10'dur.

Kısa dönem toplam arz eğrisi, verilmiş beklenen enflasyon oranına göre çizilen bir eğridir. Beklenen enflasyon oranı değişirken, ekonomi bir toplam kısa dönem arz eğrisinden diğerine hareket edecektir (SAS' den SAS¹'e). Kısa dönem toplam arz eğrisi, beklenen enflasyon oranıyla birlikte kayma göstermektedir. Bu nedenle, herhangi bir verili çıktı düzeyinin karşılığı olan enflasyon oranı beklenen enflasyon oranı değişirken zaman içinde değişim gösterecektir. Daha yüksek

beklenen enflasyon oranı, verili bir çıktı düzeyinin karşılığı olan daha yüksek enflasyon oranı demektir.

Firmalar ve işçiler için enflasyon oranı uzun bir dönem sabit kalırsa, beklentiler enflasyonun sabit olacağı varsayımına göre oluşacak ve beklenen enflasyon oranı fiili enflasyon oranına eşit olacaktır (Karaçor, 1999:21). Beklenen enflasyon oranının fiili enflasyon oranına eşit olduğu zaman enflasyon ve çıktı arasındaki ilişki uzun dönem toplam arz eğrisi ile açıklanmaktadır.

Şekil 2.5. Kısa ve Uzun Dönem Toplam Arz Eğrileri

Uzun dönem toplam arz eğrisi (LAS), kısa dönem toplam arz eğrilerinin (SAS) üzerinde beklenen ve fiili enflasyon oranlarının eşit olduğu noktaları birleştirir. Böylece, uzun dönem eğrisi, Y^* çıktı düzeyindeki düşey doğru olur.

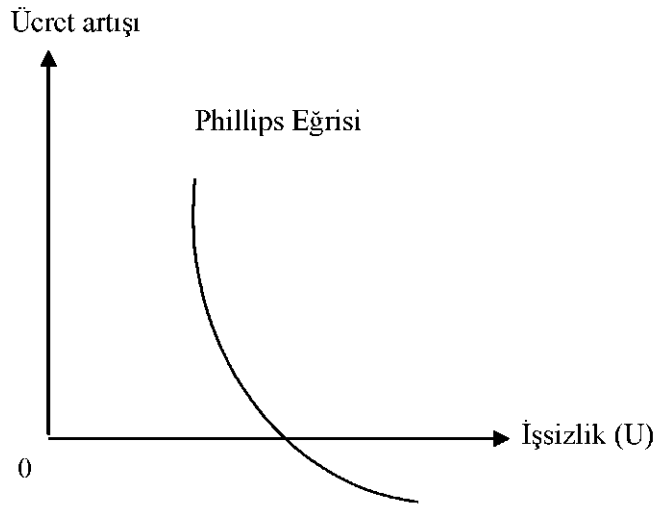
Düşey uzun dönem toplam arz eğrisi, uzun dönemde çıktı düzeyinin enflasyon oranından bağımsız olduğunu gösteren eğridir (Diba, 1991:385). Kısa dönemde verili bir beklenen enflasyon oranında, daha yüksek enflasyon oranları daha yüksek çıktıyla oluşmaktadır. Uzun dönemde, beklenen enflasyon oranının fiili orana eşitliğiyle birlikte çıktı düzeyi enflasyon oranından bağımsız bir şekilde oluşacaktır.

Ekonomide enflasyon beklentisi ile birlikte maliyet unsurları, ücret ve kur tarafından belirlenen toplam arz eğrisi bütçe ve maliye politikası, dış konjonktür yatırım kaynakları, nominal talep tarafından belirlenen toplam arz eğrisine kıyasla daha fazla artarsa beklenen enflasyon oranı gerçekleşen enflasyonun üstünde seyredecek ama ekonomik büyüme hızında düşüş olacaktır. Bu durum ekonomide karar birimlerinde enflasyonist bekleyişlerin yerleştiğinin bir göstergesidir. Bunun sonucu olarak da ekonomide enflasyon yüksek oranlarda seyredecek ve sürekli

olacaktır. Karar birimlerinde enflasyonun düşmeyeceğine ve yerleşik olacağına dair oluşan bu psikolojik beklenti de enflasyonla mücadelede uygulanan istikrar politikalarının etkinliğini ve başarısını olumsuz yönde etkileyecektir (Karaçor, 1999:22).

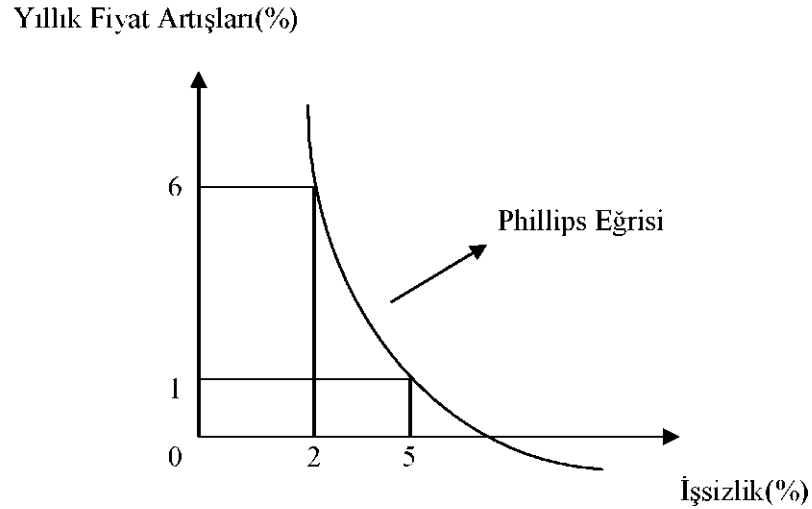
2.5. PHİLLİPS EĞRİSİ

A. W. Phillips (1861-1957) yılları arasında İngiltere ekonomisi üzerinde yaptığı istatistiksel çalışmada, ücret artışları ile işgücü talebi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. İşgücü talebi olarak ülkedeki işsizlik oranı ele alınmıştır. İşgücü taleplerinin tam bir bilgi ve haberleşme olanaklarına sahip oldukları varsayılmıştır. Bu varsayımlar altında Phillips, işgücü talebinin artmasını işsizlik oranının küçülmesi, işgücü talebinin azalmasını ise işsizlik oranının artması şeklinde açıklamış ve işçiler arasında gönüllü işsizliği yok saymıştır (Hula, 1991:357).

Şekil 2.6. Geleneksel Phillips Eğrisi (Parasız, 1998:216)

Phillips bu çerçeve içerisinde yaptığı çalışma sonucunda ücret oranları ve işsizlik oranı arasında doğrusal olmayan ters yönlü bir ilişki bulmuştur. Yani bu ters yönlü ilişkiye göre ücret artışlarını önlemenin bedeli daha çok işsizlik, işsizliği önlemenin bedeli ise yüksek işçi ücretleri, yani ücret enflasyonudur.

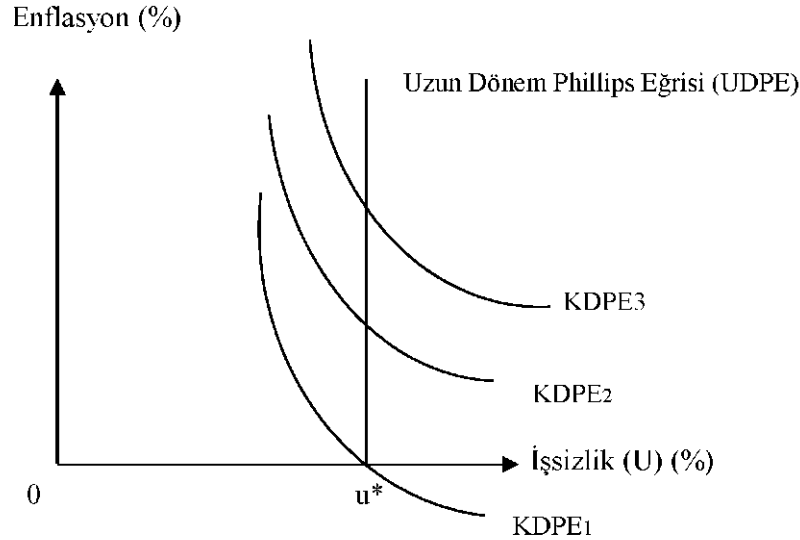
Şekil 2.7. Kısa Dönem Phillips Eğrisi

Kısa zamanda politikacılar ve ekonomistler arasında kabul gören Phillips eğrisi, ücret artış oranını da ifade eden fiyat artış oranı ile işsizlik oranı arasında ters yönlü ilişkinin varlığıdır. Şekil 2.7'da görüldüğü gibi işsizlik düzeyi %5 iken yıllık fiyat artışı (enflasyon oranı) %1 düzeyine inmiştir. İşsizlik oranının %2'ye indirilmesi ancak yıllık fiyat artışının %6'ya çıkmasıyla mümkün olabilecektir. Bu da işsizliği düşürmek isteyen ekonomilerin, enflasyonla yaşamaya razı olmaları gerektiğini gösterir.

Kısa dönemde enflasyonla işsizlik arasında bir değişim ilişkisi vardır. Ancak, kısa dönemde tek bir Phillips eğrisi yerine, bekleyişlere göre farklılaşan bir Phillips eğrileri seti geçerli olmaktadır. Tek bir Phillips eğrisinden söz edebilmek için enflasyonist bekleyişlerin sabit olması gerekir. Oysa yaşanan enflasyonun durumuna göre enflasyon bekleyişleri de değişecek ve Phillips eğrileri de kaymalar gösterecektir. Her bir farklı enflasyon bekleyişi için farklı bir kısa dönem Phillips eğrisi geçerlidir. Enflasyonist bekleyişlerin yükselmesi Phillips eğrisini sağa doğru kaydıracaktır. Uzun dönemde ise enflasyonla işsizlik arasında değişim imkânı yoktur (Karaçor, 1999:34).

Uzun dönemde Phillips eğrisi doğal işsizlik oranında (u^*) yatay eksene dik bir doğrudur. Bunun anlamı, enflasyon oranı ne olursa olsun, uzun dönemde işsizliğin doğal oranda bulunacağıdır. Uzun dönemde, beklenen ve gerçekleşen enflasyon oranları eşit olacak ve kısa dönemde enflasyon-işsizlik değişimini

mümkün kılan bekleyiş hataları uzun dönemde söz konusu olmayacaktır. (<http://www.erpakademi.com/phillips-egrileri.html>, 20/04/2011)

Şekil 2.8. Kısa dönem Phillips Eğrileri ve Uzun Dönem Phillips Eğrisi (Güran, 2002:255)

Kısaca doğal işsizlik oranı, ekonomide uzun dönemde geçerli olan işsizlik oranını ifade etmektedir. Beklenen enflasyon ile gerçekleşen enflasyon oranının farklılaşması halinde, cari işsizlik oranı da farklılaşmaktadır. Bu nedenle, doğal işsizlik oranı beklenen enflasyon ile gerçekleşen enflasyonun çakışması halinde ortaya çıkan işsizlik oranı olarak da tanımlanmaktadır.

1960'lı yıllarda Phillips eğrisi Samuelson ve Solow tarafından enflasyon oranı ile işsizlik oranı arasında bir değiş-tokuş (trade-off) olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Samuelson-Solow'un yaptığı bu çalışmalara göre; enflasyonla işsizlik oranı arasındaki ters yönlü ilişki, ekonomide talep kaymalarının arz kaymalarına göre daha fazla olması durumunda ortaya çıkmaktadır. Samuelson-Solow'a göre enflasyon oranı, nominal ücret artış hızı ile emeğin ortalama verimliliğinin artış hızı arasındaki farka eşittir. Emeğin verimlilik oranında herhangi bir artış olmadığı durumda enflasyon oranı ile nominal ücret artış oranı birbirine eşit olacaktır. Fakat emeğin verimliliği belirli bir oranda artarsa bu oran üzerindeki nominal ücret artışları enflasyonist olacak ve Philips eğrisini daha düşük işsizlik oranında kesecektir (Mario, 1997:349).

Phillips eğrisi ile ilgili Samuelson ve Solow'un yaptığı araştırmalarda işsizlik oranı ile enflasyon oranı arasında bir değiş-tokuş (trade-off) olduğu şeklinde yorumlamalar iktisat politikası uygulayıcılarını Phillips eğrisi üzerinde bir nokta seçme durumu ile karşı karşıya getirmiştir. Phillips Eğrisi üzerinde; eğrinin sol üst tarafında bir nokta tercih edilirse yüksek enflasyon oranı, fakat düşük işsizlik; eğrinin aşağı kesimlerinde bir nokta seçilir ise düşük enflasyon fakat daha yüksek işsizlik oranı müdahale etmiş olunacaktır (Yılmaz, 1982:120). Phillips eğrisi üzerinde nokta seçiminde hükümetler, politik tercihler ve ekonominin içinde bulunduğu koşullar etkili faktörleri oluşturmaktadır.

Zamanla ortaya çıkan gelişmeler, Phillips eğrisi üzerinde tartışmalarında yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bazı düşünürler Phillips eğrisinin öldüğünden söz ederken, bazı düşünürler de Phillips eğrisine ek değişkenler katarak işsizlik-enflasyon ilişkisine yeni bir yorum getirmişlerdir.

Phillips eğrisine yeni bir yorum getiren okullardan biri de Parasal İktisatçılardır. Parasalcılara göre Phillips eğrisi yaklaşımında şu unsurlar öne çıkmaktadır (Karaçor, 1999:34):

- Uzun dönemli para aklanması yadsınmaktadır.
- Parasal ücretler yerine reel ücrete önem verilmektedir.
- Enflasyon beklentilerine dikkat çekilmektedir.

Parasal iktisatçılar, Phillips eğrisi ile ilgili uzun ve kısa dönem ayırımına da gitmişler ve analizlerinde şu sonuçlara ulaşmışlardır: Uzun dönemde beklenen enflasyon oranı gerçekleşen enflasyon oranına eşittir. Uzun dönemde işsizlik, doğal işsizlik oranına eşittir ve enflasyonla işsizlik bir arada yer alabileceği için Phillips eğrisi geçerli değildir. Kısa dönemde ise, friksiyonel işsizliğe dikkat çekerek Phillips eğrisinin geçerli olabileceğini belirtmişlerdir (Karaçor, 1999:34).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MATERYAL ve YÖNTEM

3.1.MATERYAL

“Enflasyon Teorileri” isimli yüksek lisans tez çalışmasında enflasyon olgusunun iktisat literatüründeki yeri, önemi ve enflasyonun ortaya çıkış nedenleri teorik bazda analiz edilmiştir.

Çalışmada; enflasyon, fiyatlar genel düzeyi, iktisadi doktrinler tarihi, para ve istikrar politikaları temel alınarak ilgili ders kitapları, makaleler ve özellikle yayınlanmış yüksek lisans ve doktora tezleri detaylı incelenmiş gerekli bilgiler kullanılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR ve TARTIŞMA

4.1.ENFLASYON TEORİLERİ

4.1.1.Klasikler

Fiyatlar genel düzeyindeki artışın para miktarındaki artışa bağlı olduğu görüşü çok eskilere dayanmaktadır. Örneğin M.Ö.200 yıllarında Romalı Julius Paulus paranın değerinin miktarına bağlı olduğuna inandığını belirtmiştir (Fisher, 1946:14). Ancak, paranın miktar kuramını bulan kişinin Jean Bodin olduğu kabul edilmektedir. J.Bodin on altıncı yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan hızlı fiyat artışlarının başlıca nedenini altın ve gümüş arzındaki aşırı artış olarak kabul etmektedir (Kepke, 1991:8).

Belirli varsayımlar altında fiyatlar genel seviyesindeki artışın nedenini para arzındaki artıştan kaynaklandığını ifade eden Miktar Teorisi, ilk olarak David Hume tarafından "On Money" adlı eserinde tartışılmıştır. Bu başlangıç daha sonraları William Petty tarafından matematiksel biçimde ifade edilmiştir. Ancak miktar teorisi XX. yüzyılda I. Fisher, A.C. Pigou ve A. Marshall'ın analizleri ile daha da geliştirilmiştir. Yıllar içerisinde Ricardo, Thornton ve J.S. Mill gibi ünlü iktisatçılar, Miktar Teorisinin savunucuları olmuşlardır. Miktar teorisi 1936 yılında J.M. Keynes'in "General Theory" (Genel Teori) adlı yapıtı ile gözden düşmüş bir düşünce haline gelmiş ise de, M. Friedman'ın Monetarist Para Teorisi ile yeniden tartışılır hale gelmiştir. Paranın ilk miktar teorisyenisi olan D. Hume'ye göre para bir değişim aracıdır. Fiyatlar para ve malların miktarlarındaki değişmeye uyarak kendiliğinden oluşur. W.Petty ise parayı herhangi bir mal gibi algılamaktadır. Gerekli para miktarı ülkenin nüfusuna, kullanılabilir toprak düzeyi ve paranın dolaşım hızına bağlanmıştır. Merkantilist düşünür Cantillon'a göre ise altın ve gümüş madenlerinin keşif edilmesi sonucunda para miktarı artmış ve bunun sonucunda da fiyatlar, rantlar ve ücretler yükselmiştir (Öçal ve Çolak, 1999:1).

Klasik iktisat teorisi, bir dizi varsayımın neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bunlar paranın yalnız muamelât (işlem) ve ihtiyat saikleriyle talep edildiği, üretim hacminin reel koşullarla sınırlı olduğu, piyasada tam rekabet şartlarının hüküm sürdüğü, ücretlerin ve fiyatların esnek olduğu, tasarruf ve yatırımların faiz oranları vasıtasıyla birbirine eşitlendiği varsayımlarıdır.

Klasik iktisat teorisinde talep eksikliği ya da fazlalığı da söz konusu değildir. Bu durumu J.B.Say "her arz kendi talebini oluşturur" şeklinde kısaca formüle edilen "mahreçler kanunu" ile çözümlenmektedir. Kişiler üretimi, ihtiyacı olan diğer mal ve hizmetleri elde etmek için gerçekleştirmektedir. Hiç kimse üretimi karşılığında elde ettiği geliri âtıl olarak tutmayacak, ihtiyaçlarını karşılamak için kullanacaktır. Çünkü spekülasyon saiki ile para talep edilmemektedir; paranın faiz esnekliği yoktur. Bu durumda üretim, harcamayı belirlemektedir ve ekonomi sürekli tam istihdam seviyesinde bulunacaktır. Eğer piyasada geçici olarak bir talep fazlalığı veya talep eksikliği söz konusu ise bu husus girişimcilerin yanlışlığın kaynaklanmaktadır. Piyasada bilgi akımı (enformasyon) tam olduğundan, bu yanlışlık kısa zamanda giderilecektir. Talep fazlalığı söz konusu olduğunda ise yatırımlar o alana kayacak ve üretim artacak, talep eksikliği söz konusu ise girişimciler o alandan çekilmeye başlayacaktır. Böylece talep fazlalığı veya eksikliği giderilmiş olacaktır. Şu halde, Klasik teoriye göre, ekonomi eksik istihdam noktasında kalmayacaktır (Çubukçu, 1983:14).

Klasik iktisatçılar ekonomiye devlet müdahalesini de gereksiz görmekte ve temelde "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" (laissez –faire) ilkesini savunmaktadır. Gerçi devletin para arzı üzerindeki kontrolü tamdır; para arzını otonom olarak artırabilir veya azaltabilir. Fakat üretim reel koşullara bağlı olarak maksimum düzeyde bulunurken devletin para arzını ve harcamaları artırarak istihdamı ve üretimi artırması söz konusu değildir (Aktan, v.d., 2007:2).

Klasik teoride ücretler, tam istihdamı engelleyen bir husus olmaktan çıktığı gibi enflasyona da yol açmamaktadır. Mesela ücretlerin yükselmesi sonucunda firmalar fiyatlarını artırma yoluna gitmişlerdir. Bundan dolayı daha yüksek fiyat düzeyinde mal ve hizmetlere olan talep azalacak ve firmalar da istihdamı azaltarak arzı kısıcaklardır. İstihdamın azaltılması işgücü piyasasında emeğe olan talebin azalması anlamına geldiğinden reel ücretler eski düzeyine inecektir. Bu düşük ücret seviyesinde firmalar da daha fazla işgücü istihdam ederek mal ve hizmet üretimini eski düzeyine çıkarabileceklerdir. Arzın bu şekilde artış göstermesi fiyatları tekrar

ücret artışlarından önceki duruma düşürecektir. Sonuçta, ücret artışları fiyat artışlarının süreklilik kazanabileceği bir ortam oluşturmayacaktır (Çubukçu, 1983:15). Kısacası klasikler bu varsayımları kabul ederek görünmez el mekanizması ile fiyatlar genel düzeyinin seyrini miktar teorisi ile açıklamaktadırlar.

4.1.1.1.Miktar teorisi

Klâsik sistemin temel taşlarından birini oluşturan Klâsik Miktar Teorisi, paranın miktarıyla değeri arasındaki ilişkiyi ilk defa ortaya koyan bir yaklaşımdır. Özünü değer teorisinden alan Miktar Teorisi, paranın değerini gösteren fiyatlar genel düzeyinin aynen bir malın fiyatının belirlenmesinde olduğu gibi para arz ve talebine bağlı bulunduğunu kabul etmektedir. Buna göre, para talebinin sabit olduğu bir durumda, paranın değeri doğrudan doğruya dolaşımda bulunan para miktarı tarafından tayin edilecektir. Başka bir deyişle, para arzı ile fiyatlar genel düzeyi arasında doğrusal bir ilişkinin mevcut olduğu ileri sürülmektedir (Güngör, 2000:6).

Klasik İktisat Teorisi, Miktar Teorisi açısından iki temel sonuç getirmektedir (Çubukçu, 1983:12):

1)Para arzı artışları karşısında ekonomi dengesini sadece fiyat ayarlaması yaparak sağlamakta, istihdam ve üretim hacmi bundan etkilenmemektedir. Diğer bir deyişle, para arzı artışları sadece fiyatlar genel seviyesini yükseltecek ve bu yükseliş para arzı artışıyla aynı oranda olacaktır. Para arzı artışları devam ettiğinde fiyatlardaki artış da enflasyon olarak adlandırılabilir boyutlara varacaktır.

2)Ekonomide gayri iradî işsizliğin söz konusu olamayacağı veya âtil kapasite bulunamayacağı hususudur. Bu durumda ekonomi sürekli olarak tam istihdam dengesinde bulunacak, bazı hallerde geçici olarak bu noktadan uzaklaşılsa dahi, bu durum kısa zamanda düzelecek ve otomatik olarak yeniden tam istihdam dengesine ulaşılacaktır.

Bu durumda klasik teori çerçevesinde, ekonomide deflasyonist bir ortamla karşılaşılmayacağı gibi, enflasyonun yegâne sebebi para arzı artışları olduğu için, para otoritesi (devlet), para arzını kontrol altında bulundurduğu sürece enflasyonist bir ortamla da karşılaşılacaktır.

Miktar Teorisi yıllar içerisinde geliştikçe biri para arzına ağırlık veren Mübadele Denklemi, diğer ise para talebine daha fazla önem veren Cambridge Nakit Balansları Yaklaşımı olarak iki şekilde ortaya çıkmıştır. (Orhan, 1995:7).

4.1.1.1.1.Irving fisher mübadele yaklaşımı

Mübadele Denklemi, Amerikalı bir iktisatçı olan Irving Fisher tarafından ortaya konmuştur. En basit biçimiyle $M.V = P.T$ olarak ifade edilmektedir. Mübadele Denklemine bazen Fisher Denklemi de denilmektedir. Fisher yaklaşımına göre bu denklemdeki semboller kısaca açıklanırsa M; belli bir dönemde dolaşımda bulunan para miktarı, V; paranın dolaşım hızı, P; fiyatlar genel seviyesi, T ise ticari işlemlere konu olan toplam mal ve hizmet miktarıdır (Kazgan, 1974:154).

Eğer belirli dönem içerisindeki mal ve hizmetlere yapılan harcamalar toplamını S kabul edip M'ye bölünürse paranın mal ile değişiminden ortaya çıkan devir ortalama hızı, yani paranın el değiştirme hızı bulunur.

$$S / M = V$$

Bu durumda S, MV olarak belirtilebilir. Bir başka deyişle, harcanmış olan paranın toplam miktarı, paranın miktarıyla onun el değiştirme hızının çarpımına eşittir. Bu nedenle S veya MV değişim denkleminin para yanını gösterir (Kepkep, 1991:14).

Denklemin para yanı analiz edildiği gibi mal yanının da, yani alım satımı yapılan malların fiyatları ile miktarlarının incelenmesi gerekir. Aynı süre içinde satın alınan bir malın ortalama satış fiyatı p_1 ve satın alınan mal miktarı q_1 ise benzer biçimde öteki malların fiyatları da $p_2, p_3, \dots, p_n$, miktarları da $q_2, q_3, \dots, q_n$ olarak tanımlanırsa, değişim denklemi şu biçimi alacaktır:

$$MV = p_1 q_1 + p_2 q_2 + \dots + p_n q_n$$

Bu denklemin sağ yanı pq biçimindeki terimlerin toplamıdır, bu durumda değişim denklemi şöyle yazılabilir:

$$MV = \sum pq$$

Bütün p'lerin birleşik ortalaması olarak P ve bütün q'ların toplamı olarak T alınırsa, denklemin sağ yanı sadeleştirilmiş olur. Bu durumda P tek bir büyüklük

olarak fiyat düzeyini, T ise tek bir büyüklük olarak alışveriş hacmini verir. Böylece yukarda verilen $MV = PT$ denkleminde varılır (Kepkep, 1991:15)

Ekonominin genelini ele aldığımızda M. Friedman'ın da katkıları ile para arzına, mevduatı (M') da ekleyecek biçimde genişletilirse, denklem $MV + M'V' = PT$ biçimini alır. Mevduat (M') ile para miktarı (M) arasında normal bir oranın kurulmasına doğru sürekli bir eğilim vardır. Bu nedenle mevduatın denkleme alınması, normal olarak, para ile fiyatlar arasındaki ilişkiyi bozmaz (Alp ve Karakaş, 2009:4).

Mübadele denkleminin sol tarafında yer alan MV, belirli bir dönem içinde ekonomide bireylerin tüketici olarak mal ve hizmetler ile çeşitli aktiflere yapmış oldukları toplam parasal harcamaların tutarını göstermektedir. Denklemin sağ tarafında bulunan PT ise, yine ekonomideki bireylerin belli bir dönem içinde üretici olarak elde etmiş oldukları toplam parasal gelirleri ifade etmektedir. Harcama yapmak ve satın almak fiilen aynı şeyi ifade etmektedir. Mübadele Denkleminin her iki tarafı, aynı olaya farklı iki açıdan bakmaktadır. Belli bir dönemde yapılan harcamalar toplamının tutarını gösteren MV, her zaman aynı dönemdeki gelirler toplamının tutarını ifade eden PT' ye eşit olmak zorundadır (Orhan, 1995:8).

Genel olarak Fisher denkleminde para miktarındaki bir artışın normal etkisinin, tamamen aynı oranda olmak üzere fiyatlar genel düzeyinde bir yükseliş biçimde ortaya çıkacağını belirtmektedir. Ancak para miktarındaki bir artışın aynı oranda fiyatlar genel düzeyini artırdığı biçimindeki bir sonuca ulaşması için üç önemli varsayımın yapılması da bir zorunluluk olmaktadır. Bunlar (Kepkep, 1991:16);

İlk olarak, para miktarındaki değişmeler, paranın dolanım hızını etkilememelidir. Nitekim Fisher, para miktarı (M) arttığı veya azaldığı zaman, paranın dolanım hızının (V) değişeceğini gösteren açık bir neden bulunmadığını belirtmektedir. Çünkü paranın dolaşım hızı, ülkedeki harcamalarla ilgili örf ve âdetler, üretim ve mübadeledeki teknik ve organizasyon, toplumdaki ödeme sistemi, ekonominin entegrasyon düzeyi gibi kurumsal faktörlere bağlı olduğundan paranın dolaşım hızının para miktarı ile hiçbir ilişkisi yoktur. Ancak paranın el değiştirme hızına etki yapan denklem dışı nedenlerin en önemlileri;

- Bireylerin alışkanlıkları,
- Toplumdaki ödeme sistemleri,
- Nüfus yoğunluğu
- Ulaştırmanın hızlılığı gibi genel nedenlerdir.

İkinci varsayım, para miktarındaki (M) değişmelerin ticari işlemlere konu olan mal ve hizmet miktarını (T) etkilemediği görüşüyle ilgilidir. Fisher, bu varsayımı şöyle ispatlamaktadır: "Ticari işlemlere konu olan mal ve hizmet miktarı para miktarındaki değişmelere değil, doğal kaynaklara, üretim faktörlerine ve teknolojinin izin verdiği maksimum seviye koşullarına bağlı bulunmaktadır. Bütün üretim, ulaşım ve satış mekanizması, fiziksel bir kapasite ve teknik bir sorun olup, bunların hiç birisi para miktarına bağlı bulunmamaktadır. Bu nedenle, para miktarındaki bir değişmenin, parayla satılan mal miktarını önemli bir ölçüde değiştirmeyeceği sonucuna ulaşmaktayız (Fisher, 1963:155)" demek suretiyle paranın reel değişkenleri etkilemediğini ileri sürmektedir.

Üçüncü ve son varsayım, ilişkinin yönüyle ilgilidir. Buna göre, nedensellik bağı, fiyatlardan paraya doğru olmayıp, paradan fiyatlara doğru olmaktadır. Başka bir deyişle para miktarındaki değişmeler, fiyatlar düzeyini etkilemekte ancak, fiyattaki değişmeler, M'yi, V'yi ya da T'yi etkilememektedir. Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi Mübadele denklemine M aktif, P pasif değişken olmaktadır.

Bu varsayımlar doğrultusunda, savaş zamanları gibi olağanüstü koşulları oluşturan geçiş dönemlerinde para miktarındaki değişmelerin V ve T'de de değişmelere yol açabileceğini kabul etmektedir. Para arzı ile fiyatlar arasındaki aynı yönlü ve eşit oranlı bir ilişkinin, geçiş dönemleri dışındaki, normal zamanlara özgü olduğunu vurgulanmaktadır (Orhan, 1995:9).

Miktar Teorisinin şiddetli savunucularından biri olan D. Ricardo da miktar kuramını paranın dış değeri üzerinde uygulamıştır. Ricardo'ya göre dolanıma çıkarılan yeni banknotların her piyasaya gireceğini ve her yerde malların fiyatlarını, genel dolanımda emilinceye kadar, yükselteceğini ve para bol miktarda iken faiz oranının doğal düzeyinin altına düşeceğini, fakat yeni paralar absorbe edilir edilmez yeniden eski düzeyine döneceğini belirtmektedir (Kepke, 1991:13).

4.1.1.1.2. Cambridge nakit balansları yaklaşımı

Miktar Teorisinin Nakit Balansları yaklaşımı, Fisher yaklaşımından etkilenen ve fiyat düzeyindeki değişimleri incelemek amacıyla Cambridge Üniversitesindeki bir grup iktisatçının çalışmalarının sonucu olarak meydana gelmiştir. Miktar Teorisinin, Profesör A. C. Pigou tarafından formüle edilen bu yaklaşımı, Fisher'in Mübadele Denkleminin Amerika Birleşik Devletlerinde geniş kabul gördüğü sıralarda, İngiltere'de ve Avrupa'da çok geniş çaplı rağbet kazanmıştır (Saus, 1966:232).

Gerek Fisher Denkleminin ve gerekse Cambridge Denklemi diye sözü edilen yaklaşımın amacı, paranın değerindeki değişimleri ortaya koymaktadır. Temel olarak, iki denklem de aynı olup birinden diğerine geçilmektedir. Başka bir deyişle, bu iki denklem arasında önemli çatışma mevcut olmayıp biri diğerinin yerine geçebilmektedir (Orhan, 1995:11).

Gelecekteki ticari işleri yürütmek amacıyla kişilerin para tutması konusunda Cambridge iktisatçıları, Fisher ile fikir birliği içindedir. Ancak, kişilerin para tutması için geleceğin belirsizliği ikinci bir neden olarak ortaya çıkmaktadır. Kişiler, gelecekte ne meydana gelebileceğini önceden bilememektedirler. Bunun sonucu olarak, bireyler geleceğin belirsizliğine karşı kendilerini korumak için para tutmaya karar vermektedirler. Bu nedenle, Cambridge Versiyonuna göre paranın, para olarak bir değeri söz konusu olmaktadır. Fisher'e göre, kişiler sadece ticari işlerini yürütmek amacıyla para tutmakta ve bunun sonucunda para talebi nisbi olarak önemini kaybetmekte ve analiz önemli bir ölçüde paranın arzına yönelik bulunmaktadır. Buna karşılık, Cambridge Versiyonuna, paranın neden atıl olarak tutulduğu sorusunu sormak suretiyle esaslı bir ölçüde para talebine yönelik bulunmaktadır (Orhan, 1995:11-12).

Teoriye önemli katkıları bulunan Marshall, para talebinin bir stok olduğunu, insanların elinde tutmak istedikleri gelir ve varlıklarının belli bir oranın değeri olarak tanımlamıştır. Yani Marshall'a göre her toplumun halkı, devamlı olarak, gelirinin belirli bir kısmını saklamak eğilimindedir. Marshall bu tespitin ardından "insanların neden atıl şekilde elde para tutmak istedikleri" sorusuna yanıt aramıştır. Bireyler parayı, gelir sağlamak amacıyla tasarruf veya harcayarak tatminine ulaşmak adına taşırlar. Sonuçta, bu iki alternatifi değerlendirip "fayda optimizasyonu" prosedürünü tamamlamaktadırlar. Dolayısıyla, optimum para miktarı istenen para miktarı olarak da adlandırılabilir. Bu durumda eğer gerçek para stoku istenen para stokuna eşit ise,

parasal denge, para değerinin veya fiyatlar genel düzeyinin değişmediği durum anlamına gelecektir. Eşit olmaması durumunda ise, toplam harcamalardaki değişim mekanizması yoluyla fiyatlar genel düzeyinin değişmesine neden olacaktır. Fakat bu durumu analiz eden Marshall, nakit-balans teorisini matematiksel olarak formüle etmemiştir. Ancak, takipçileri olan Pigou, Keynes ve Robertson, insanların elde tutmak istedikleri para miktarını da teoriye dâhil ederek klasik formüle ulaşmışlardır. Dolayısıyla, gerçek para miktarının; $M = k.P.T$ olduğunu belirlemişlerdir (Sönmez, 2007:34).

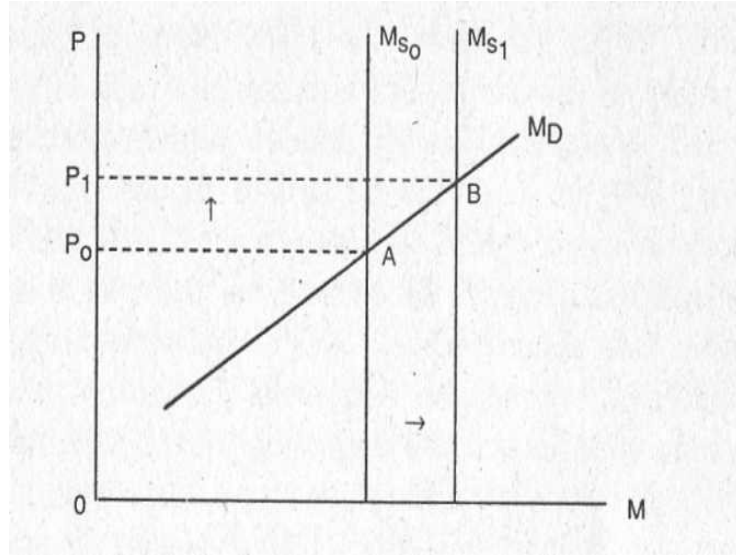
Nakit Balans Denkleminde de M ; gerçek para miktarını veya para arzını, T ; insanların gelirlerinin toplam değerini, P ; toplam gelirin alacağı tüm mal ve hizmetlerden oluşan genel fiyat düzeyini, k ise insanların elde tutmak istedikleri nakit para miktarının oranı olarak ifade edilmektedir. Formül özetle, gerçek para miktarını M ile, istenen para miktarını da kPT 'nin denge koşulu ile ifade etmektedir. Yani kPT , nominal para talebidir ve para piyasası dengede iken para arzına (M) eşittir (Paya, 2002;72-73).

Yukarıdaki eşitliğin olmadığı, gerçek para miktarının daha fazla olduğunu varsayılırsa yani $M > kPT$ olması durumunda, insanlar mevcut fiyat düzeyinden istediklerinden daha fazla para tutacaklardır. Söz konusu istenmeyen fazla para ya harcanacak ya da borç olarak verilecektir. Ancak bir bireyin harcaması diğer bireyin kazancı olacağından, bir sonraki birey fazla paraya sahip olmak istemeyecek ve bu prosedür bu şekilde gidecektir. Bir süre sonra bu para ekonomide görünmemesine rağmen toplam harcamaların artması kaçınılmaz olacaktır. Toplam harcamalardaki genişleme, kısa vadede reel gelirde ve k 'de bir büyüme sağlayacaktır. Böylece fiyat düzeyinin yükselmesinin önüne geçilecektir. Bu tespiti farklı bakan nakit-denge teorisyenleri, uzun vadede T ve k 'nin M 'den bağımsız olarak değişeceğini savunmaktadır. Genel fiyat düzeyi P , uzun vadede para arzındaki artışla orantılı olarak yükselecektir. Bu koşulun oluşmasıyla, yani fiyatlar genel düzeyinin artmasıyla, bireyler gerçek para stoku ile istenilen paranın yeniden eşitlendiği kanısına kapılacaklardır. Böylece eşitlik, daha yüksek bir fiyat düzeyinde yeniden tesis edilmiş olacaktır. Para miktarının düşmesiyle, yukarıda bahsedilen olayın tersi söz konusu olacak, denge daha düşük fiyat düzeyinde yeniden oluşacaktır. Fisher denklemiyle bu denklem karşılaştırıldığında (Aras, 2000:19);

$$V=1/k \text{ veya } k=1/V \text{ olduğu görülür.}$$

Paranın dolaşım hızı sabit olduğuna göre, bu durumda k de, aynı nedenlerle, sabit olacaktır. Demek ki, nominal millî gelir ne olursa olsun, onun para olarak elde tutulmak istenen oranı, yani k , değişmeyecektir. Cambridge denklemi reel para talebini açıklamaya da uygundur. Fisher Denklemi'ndeki aynı nedenlerden k ve T kısa zamanda değişmeyeceğinden, para piyasasında dengeye ulaşıldığında, para arzındaki artışlar aynı oranda fiyatlar genel seviyesini artırmış olacaktır. Bu oransallık nedeniyle Cambridge denklemi $M/P = kT$ şeklinde yazılabilir, M/P reel para balanslarını, kT ise reel para talebini göstermektedir. Para arzındaki değişimler aynı oranda ve aynı yönde fiyatlar genel seviyesini de değiştireceğinden M/P sabit kalacaktır. Bu durumda reel para talebi kT , para arzındaki değişimlerden etkilenmeyerek sabit kalacaktır.

Para arzı arttığında k bundan etkilenmeyecektir. Aslında k 'nin (dolayısıyla V 'nin) para arzı artışlarından etkilenmeyeceğinin kabul edilmesinin ardında paranın sadece muamelât ve ihtiyat saikleriyle elde tutmak isteneceği varsayımı yatmaktadır. Klasik teori içinde para sadece mübadeleyi kolaylaştıran bir araçtır. Elde tutulan para gelir getirmediğinden rasyonel kişiler âtıl olarak ellerinde para tutmazlar. Para arzı ne kadar artırılırsa artırılсын toplumun mübadelede kullanmak amacıyla elde tutmak isteyeceği nakit oranı değişmeyecektir. Para arzı artışları veri olan üretim hacmini T 'yi de etkileyemeyeceğine göre, sadece fiyatlar genel seviyesini yükselterek arz-talep dengesinin daha yüksek fiyatlarda yeniden kurulmasına sebep olacaktır. Eğer para arzı artırılmaya devam edilirse fiyatlar genel seviyesi de artmaya devam edecek ve sonuçta enflasyonla karşılaşılacaktır (Çubukçu, 1983:13).

Şekil 4.1. Para Arzı ve Para Talebi Dengesi

4.1’de görüldüğü gibi modelin tek bağımsız değişkeni para arzı (M_s) yatay eksene dik bir doğru olarak yer almaktadır. Başlangıçta para arzı M_{s0} miktarında ve fiyatlar genel düzeyi de P_0 olduğu durumda iken para arzı para talebine eşit durumdadır. Yani bu durum piyasada o anda dolanımda bulunan para miktarı ile kişilerin ve kuruluşların ellerinde bulundurmak istedikleri para miktarının birbirine eşit olması anlamına gelir ve grafikte A noktası ile gösterilmektedir. Bağımsız değişken para arzının artırılması, grafikte M_{s0} ’dan M_{s1} düzeyine kaymasına ve $M_s > M_d$ durumunun oluşmasına neden olacaktır. Bu iki değişkenin birbirine eşit duruma gelmesi, ancak B noktasında olacağından, fiyatlar genel düzeyinin P_0 ’dan P_1 düzeyine çıkması sonucunu doğuracaktır.

Gerek Fischer’ in Mübadele Denklemi yaklaşımı ve gerekse Cambridge Nakit Balansları Yaklaşımı aynı olayın farklı iki yönüne ışık tutmaktadır. Fisher Denkleminin odak noktası olarak parasal harcamaları ya da hareket halindeki parayı almasına karşılık, Nakit Balansları yaklaşımı, elde tutulan parayı ya da durmakta olan atıl parayı da esas olarak kabul etmektedir. Ancak bu iki yaklaşımdan birinin diğerinden daha doğru olduğu yolunda bir şey söylenemez. Çünkü her iki yaklaşımda da benzer sonuçlara ulaşılmaktadır. Bununla beraber, Nakit Balansları Yaklaşımı, iktisatçıların daha verimli çalışmalar ortaya koymalarında önemli bir aşama olmuştur (Orhan, 1995:13).

4.1.1.2. Wicksell'in süreç analizi

Knut Wicksell, para teorisi alanında, İsviçre ekolü diye bilinen fikir sisteminin kurucusu sayılmaktadır. Knut Wicksell, 1898 yılında yayınladığı "Geldzins und Güterpreise" (Para ve Faiz) adlı eseriyle Keynes'den önce Klâsik görüşün gerçek hayattaki olaylara uymayan varsayımlarını eleştirmiştir (Sanus, 1955:846).

Klâsiklerin hâkim görüşlerinden birisi olan Miktar Teorisi ve J.B. Say'ın Mahreçler Kanununu tenkit ederek ekonomik olaylara zaman ve para kavramlarını katmıştır. Wicksell'in düşüncesi, esas olarak, Dünya Ekonomik Krizden sonra taraftar toplamıştır. Miktar teorisini kabul eden Klâsik İktisatçılar, para hacmi ile mal ve hizmet arzı arasında bir ilgi bulmamakta ve bu nedenle de ekonomiyi birinden diğerine su sızamaz bir biçimde iki kesime ayırmaktadırlar. Söz konusu edilen kesimler para sektörü ve reel sektördür. Parasal kesimde ortaya çıkan değişmeler, reel sonuçlar doğurmayıp sadece parasal değişkenleri etkilemektedir. Para arzının artışı fiyatları yükseltmekte, para arzının düşmesi ise fiyatları azaltmaktadır. Başka bir deyişle, para arzının değişmesi yalnız fiyatları etkilemektedir. Buna karşılık, Wicksell ve Keynes tarafından ortaya atılan fikirlere göre ise parasal değişmeler, ekonomide reel sonuçlar doğurup üretimin artışı veya azalışı üzerinde etki bulundurabilmektedir. Wicksell, para arzındaki artışın piyasa faiz haddini düşüreceğini, bunun da yatırımları teşvik ederek, üretimi çoğaltacağını ileri sürmüştür (Kılıçbağ, 1974:501-502).

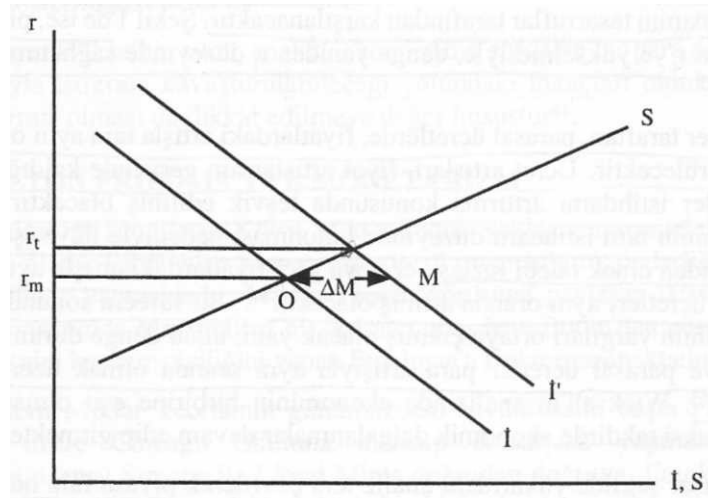
Keynes gibi, Wicksell'de başlangıçta Miktar Teorisi taraftarıdır. Çünkü Wicksell'e göre, fiyatlar genel düzeyindeki dalgalanmaların nedenlerini ortaya koyan en iyi metodlardan birisi Miktar Teorisidir. Wicksell'in analizi; efektif talep, arz, tabii faiz haddi, piyasa faizi haddi gibi Klâsik Sistemin yabancı olduğu kavramlar olmasına rağmen, yine de esasları açısından mesele ele alındığında, Klâsik Sistemin içinde düşünülmesi daha uygun görülmektedir (Hiç, 1975:228).

Wicksell, para arzındaki değişmelerin faiz haddi aracılığıyla ekonomi üzerinde ne gibi etkiler yapabileceğini çok açık bir biçimde ifade etmiş ve ekonomik hayattaki dalgalanmaların temel nedeninin burada yattığını ileri sürmüştür (Üstünel, 1975:128).

Wicksell, zaman açısından, eserini Marshall ve Fisher' den daha önce vermiş olmasına rağmen ortaya koyduğu sonuçlar bakımından çok daha yeni ve ileri bir aşama kaydetmiştir. Fiyatlar genel düzeyinin para miktarıyla aynı yönde ve

oranda olmak üzere değiştiğini kabul etmekle beraber, para miktarının toplam talebi nasıl etkilediğini göstermek suretiyle Keynesgil toplam talep analizinin temelini kurmuştur. Wicksell'in en önemli katkısı, para arzındaki artışın faiz haddi kanalıyla ekonomiye nasıl bir yön verdiğini göstermesi olmuştur (Kazgan, 1974:40).

Knut Wicksell, fiyat ve faiz haddindeki dalgalanmaları açıklamak amacıyla bir para teorisi geliştirmiştir. Wicksell, tasarruf ve yatırım arasındaki denge faiz haddinin oluşamayacağını ifade etmiştir. Çünkü bankalar, değişik piyasa şartlarına şiddetli bir biçimde tepki göstermekte, yatırım-tasarruf denge düzeyinin nerede gerçekleştiğini bilememektedir. Ayrıca, bankalar faiz haddini belirleyen rekabetten çok, örf ve adetlere güven duymaktadırlar. Bunların sonucu olarak, Wicksell, iki çeşit faiz haddi kavramı geliştirmiştir. Bunlardan birini tabii faiz haddi, diğerini ise piyasa faiz haddi olarak ifade etmiştir. Tabii faiz haddi, yatırım talebi ile tasarruf arzını birbirine eşitlemekte; piyasa faiz haddi ise bankalar tarafından katlanılan faiz haddini göstermektedir. Böylece Wicksell, bir ölçüde de olsa modern ekonomik analize yaklaşmaktadır (Orhan, 1995:14).

Şekil 4.2. IS Denge Analizi

Wicksell'in teorisine göre tabii faiz haddi ile piyasa faiz haddinin birbirinden değişik etkilerini göz önünde tutmak gerekmektedir. Başlangıç olarak söz konusu edilen faiz hadlerinin, r_m 'e eşit olduğunu ve ekonominin dengede bulunduğunu varsayılır. Şekil 4.2'de görülen r_m haddi, hem tabii ve hem de piyasa faiz haddini gösterir. Bunun sonunda yatırım talebinin sağa doğru yükseldiği farz edilirse, yatırımdaki bu artışı içeren yeni yatırım eğrisi I' ile temsil edilmektedir.

Yatırım talebinin $\bar{I}$ 'den I 'ye yükselmesi, tabii faiz haddini r_m 'den r_t 'ye çıkarmaktadır. Ancak, piyasa faiz haddi başlangıçtaki r_m düzeyinde değişmeden kalmaktadır. Bunun sonucu olarak, r_m piyasa faiz haddinde, talep edilen yatırım fonları, arz edilen tasarrufları ΔM kadar aşmaktadır. Eğer bankalar rezerv fazlasına sahipse, tasarruf ve yeni oluşturulan banka kredisi, yatırım talebine eşit oluncaya kadar borçlarını arttırmak suretiyle, para miktarını çoğaltacaklardır. Bu süreç boyunca, ekonomi tam istihdamda bulunduğundan ek bir yatırım talebi artışı, fiyatların yükselmesi sonucunu doğuracaktır (Orhan, 1995:15).

Wicksell'e göre, fiyatlardaki artış, bankaların rezerv fazlalarının tükenmesiyle para arzı artışının durdurulmasına kadar devam edecektir. Çünkü ancak bu durumda, piyasa faiz haddi yükselerek tabii faiz haddine eşit olacak ve yatırımların tamamı tasarruflarla karşılanacaktır (Hiç,1975:229). Başka bir deyişle piyasa faiz haddi, tabii faiz haddinin altında kaldığı müddetçe, mal arzını aşan bir toplam talep fazlası var olmaya devam edeceğinden fiyatlar yükselecektir. Enflasyon ise ancak bankaların kredi ve para emisyonunu durduğu zaman duracaktır.

Benzer şekilde yukarıdaki analiz ters çevrilerek piyasa faiz haddi, tabii faiz haddinin üstünde tutulduğunda ise, genel fiyat düzeyinde bir düşüş ortaya çıkacaktır. Daha açık bir ifadeyle piyasa faiz haddi, tabii faiz haddinin üstünde tutulduğu takdirde, tasarruflar yatırımları aşacaktır. Bankalar rezervlerini arttırıp böylece para arzını kısıtları için deflasyonist bir süreç başlatılmış olacaktır. Bu deflasyonist süreç iki faiz haddi, tekrar birbirine eşit oluncaya kadar devam edecektir. Böylece, piyasa faiz haddi ile tabii faiz haddi arasındaki fark, bu farklılığın yönüne bağlı olarak enflasyon ya da deflasyona yol açabilmektedir. Wicksell'in tahlili, Basit Miktar Teorisinden netice bakımından değil, fakat bu sonuca varış yolu açısından farklıdır (Kazgan, 1974:183). Wicksell, denge durumunda, para arzı ile fiyatlar arasında doğrusal bir ilişkiyi kabul etmektedir.

Gelirin belirlenmesinde, piyasa faiz haddi ile tabii faiz haddi arasındaki ilişkilere önem veren Wicksell iktisat teorisine önemli bir yenilik getirmiştir. Paranın genel iktisat teorisinin ayrılmaz bir parçası olduğunu ileri süren Wicksell'in bu görüşünün gelişmesinde önemli bir payı olmuştur. Wicksell'in fikirleri, özellikle Dünya Ekonomik Buhranı sırasında Avusturya Ekolü ve Keynes vasıtasıyla da Cambridge Ekolü üzerinde derin tesirler göstermiştir (Sanus, 1955:847).

4.1.2.Keynesyen Analiz

John Maynard Keynes, temelde Klâsik Teorinin Cambridge Versiyonu çerçevesi içinde yetişmiştir. Ünlü iktisatçı A. Marshall'ın talebesi ve Klâsik Teorinin temel prensiplerini kabul etmiş olup bu teorilerin öğreticiliğini yapmıştır (Dillard, 1958:15).

I. Dünya Savaşından birkaç yıl sonra kadar Keynes fiyatlar düzeyini belirleyen faktörleri hemen hemen tamamını Miktar Teorisinin terimleriyle analiz etmiş ve ciddi bir şüpheye düşmeden bu teorinin doğruluğunu kabul etmiştir. Fisher'in Miktar teorisi analizini uygun görmüş ve bunun sadece Marshall'ın delilleriyle tamamlanmasını istemiştir. Keynes, Genel Teori yayınlanıncaya kadarki olan dönemde aşağı yukarı Klâsik öğretiye bağlı kalmıştır. 1936 yılında yayınlandığı ünlü Genel Teori adlı eserinde Keynes, Klâsik Teorinin varsayımlarının genel bir duruma uygulanamayacağını ancak özel bazı durumlar için geçerli olabileceğini iddia etmiştir. Ayrıca Keynes'in değindiği önemli bir konu da Klâsik Teorinin para teorisiyle değer teorisini birbirinden ayırmasına yaptığı eleştiri olmuştur. Çoğu durumlarda parasal değişmelerin reel sonuçlar doğurabileceğini belirten Keynes, geleneksel parasal kesim ve reel kesim diye bir ayırım yapılmasının yanlış bir düşünme biçimi olduğunu ifade etmektedir (Orhan, 1995:22).

Genel Teoride Miktar Teorisine karşı bir tutum alan Keynes, ekonomi eksik istihdam düzeyinde bulunduğu müddetçe para miktarı artışının istihdam ve üretim seviyesini yükselteceğini, tam istihdam düzeyine ulaşıldığında ise fiyatların para miktarıyla aynı oranda değişeceğini belirterek Miktar Teorisinin, ancak tam istihdam durumlarında gerçeği yansıtabileceğini ifade etmektedir. Ekonomiye dışardan herhangi bir hükümet müdahalesi yapılmadıkça, ekonominin her zaman eksik istihdam düzeyinde dengeye ulaşacağını belirten Keynes, tam istihdamın çok seyrek rastlanabilir bir durum olduğuna işaret ederek Miktar Teorisinin kullanılabilir alanının çok dar bir bölgeyle sınırlı olduğunu da ortaya koymaktadır (Kuruç, 2006:20).

Keynes'in içinde yaşadığı dönemin, İngiltere ve diğer kapitalist ülkelerin şiddetli bir depresyon ve işsizlikle karşı karşıya kaldığı, çeşitli önlemlerin alındığı, uygulanan iktisat politikası tedbirlerinin sonuçlarının açık olarak gözlemlendiği bir dönem olmasından dolayı Keynesgil Modeli inceleyenler, bunun bir depresyon ekonomisi olduğunu ifade etmişlerdir. Aslında, enflasyonist açık da Keynes sisteminin bir parçasını oluşturmaktadır. Çünkü tam istihdama ulaşıldığında, yatırımı

daha fazla arttırma girişiminin, marjinal tüketim eğilimi ne olursa olsun, fiyatlarda sınırsız bir artış eğilimi doğuracağını ve gerçek bir enflasyon haline geçilmiş olacağın belirten Keynes, tam istihdam noktasına ulaşıncaya kadar, fiyatların toplam reel gelirle birlikte artacağını ifade etmektedir (Keynes, 1973:296). Ancak, tam istihdam noktasına henüz ulaşılmadan da Keynes, fiyatlarda çeşitli nedenlerden dolayı artışların olabileceğinin fark etmiştir.

Keynesgil analiz metodunun savaş finansmanında başarılı bir biçimde kullanılmış olmasıyla, yukarıda sözü edilen olumsuz görüş geniş ölçüde değişmiş ve Keynesgil Teorinin enflasyon sorununun çözümünde de yararlı bir araç olacağı gerçeği kabul edilmiştir. Keynesgil analiz araçları, deflasyonist açık durumunda olduğu gibi enflasyonist açık analizinde de başarılı olarak kullanılabilmektedir (Johnson, 1973:161). Başka bir deyişle, Keynesgil ekonomik görüş, iki savaş arası dönemi etkisi altında geliştiğinden daha çok talep yetersizliği ve işsizlik konuları üzerinde durmuş; geliştirdiği ekonomik araçları da, işsizliğin çözümü için kullanmıştır (Aren, 1975:211-212)

Kısa dönemde, azalan verimler kanunu etkisinin göstermesiyle, ekonomi henüz tam istihdam düzeyine ulaşmadan bile fiyatlar yükselmektedir. Bilindiği gibi, azalan verimler, üretim hacmi genişledikçe birimi başına düşen maliyetlerin artacağını belirtmektedir. Kısa dönem, üretim kapasitesinin değişmesine olanak vermeyen bir dönem olduğundan, mevcut üretim kapasitesiyle daha fazla kişinin istihdam olanaklarına kavuşturulmak istenmesi, verim düşmesine, başka bir deyişle, maliyetlerin artmasına yol açmaktadır. Üretim maliyetlerinin artışının bir sonucu olarak, bu maliyetleri temel alan fiyatlar da yükselmektedir. Keynesgil sistemde, genel olarak, istihdam arttıkça, maliyet ve fiyatlarda buna bağlı olarak yükselmektedir. Bunun en önemli nedenleri ise şunlardır (Orhan, 1995:24):

- İşçilerin pazarlık gücünün artması,
- Kısa dönemde ortaya çıkan azalan verimler,
- Üretim de karşılaşılan darboğazlardır.

Keynes'in eksik istihdam durumundaki fiyat artışları ile ilgili analizi enflasyon çalışmaları bakımından oldukça önem taşımaktadır. Çünkü bu analiz son zamanlarda işsizlikle beraber ortaya çıkan enflasyon olarak adlandırılan stagflasyon olayının Keynesyen bir açıklaması olarak görülmektedir. Ancak bu şekilde bir

açıklamanın kabul edilebilmesi için eksik istihdam durumundaki fiyat artışlarının enflasyon olarak nitelenebilecek boyutlara varması gerekmektedir (Çubukçu, 1983:23)

Keynes Genel Teoride fiyatlar genel seviyesinin marjinal maliyet içinde yer alan üretim faktörlerinin fiyatlarına kısmen ise çıktının ölçeğine bağlı olduğunu belirtmiştir. Fiyatların uzun dönemde istikrarlı olup olmayacağını ise ücretlerin daha doğrusu maliyetlerin yükselme yönündeki gücü ile üretim sisteminin verimliliğinin artış hızının karşılaştırılmasıyla ortaya çıkacağına işaret etmiştir (Keynes, 1973:294).

Yükselen efektif talep karşısında girişimciler tarafından istihdamın artırılabilmesi için reel ücretlerin düşmesi gerekmektedir. Çünkü kısa dönemde sermaye stoku sabittir ve bu durumda istihdam artışına paralel olarak emeğin marjinal verimliliği azalacaktır. Girişimciler kârlarını, reel ücreti emeğin marjinal verimine eşitledikleri noktada maksimize edeceklerine göre, istihdamın artırılabilmesi reel ücretlerin düşmesine bağlıdır. Ancak, parasal ücretler veridir. O halde, reel ücretlerin düşmesi için fiyatların artması gerekmektedir. Azalan verim sadece emek faktörü için değil marjinal maliyete giren diğer üretim faktörleri için de söz konusudur. Keynes tarımda olduğu gibi endüstride de marjinal maliyet eğrisini U biçiminde, yani çıktı belirli bir seviyenin ötesinde arttıkça marjinal maliyeti yükselerek devam etmektedir. Bu durumda üretimin artırılabilmesi için fiyatların yükselmesi gerekecektir. Görüldüğü gibi fiyat artışları bir yandan azalan verim dolayısıyla ortaya çıkan maliyet artışlarına bağlanırken, bir yandan da mal ve hizmet piyasasında rekabetçi mekanizmanın işlediği ve girişimcilerin kâr maksimizasyonu ilkelerine uygun hareket edeceği düşünülmektedir (Çubukçu, 1983:22).

Keynes, ekonomide işsizlik mevcut olduğu sürece, para miktarındaki bir artışın, fiyatlar üzerinde herhangi bir etkisi olmayacağını ve istihdamın, efektif talepteki bir artış ile aynı oranda olmak üzere yükseleceğini, buna karşılık ekonomi tam istihdama ulaşır ulaşmaz, ücretler ve fiyatların, efektif talepteki artışla birlikte yükseleceğini belirtmektedir (Keynes, 1973:295). Başka bir deyişle ekonomi tam istihdama ulaştığında, arz esnekliği çok daralmış olacağından, para artışlarının doğuracağı talep baskısının, fiyatları yükselteceğini ifade edilmektedir. Keynes'in bu analizi Klasik Miktar Teorisinden ayrılan önemli görüşlerinden biridir.

Ekonomide çalışmaya kullanılmayan, âtil üretim gücü bulunduğu müddetçe, talep hacmindeki genişleme üretimi kamçılıyıp arzı genişletmektedir. Bu şartlar

altında, fiyatlar çok az yükselecektir. Hatta hiç yükselmemesi de mümkündür. Keynes, bu ihtimali göz önünde bulundurarak, boş emeğin tamamının üretimde kullanıldığı noktaya kadar, para arzındaki artışların fiyatlardan çok, istihdam ve üretimi artıracığını kabul etmektedir. Tam istihdama ulaşıldıktan sonra para miktarındaki artışın devam etmesinin sadece fiyatları arttıracığını belirten Keynes tam istihdamı, gerçek enflasyonun bir başlangıç noktası olarak kabul etmekte ve böylece enflasyonu bir tam istihdam olayı olarak görmektedir (Kılıçbağ, 1974:506)

Keynes'e göre istihdam ve üretimde artış olmadan sadece fiyatların yükselmesi durumu gerçek enflasyonun en açık bir belirtisidir. Yani, efektif talep artışı karşısında üretimin esneksizliğini ifade eden tam istihdam durumu, Keynesyen anlamda, gerçek enflasyonun bir kıstası olarak ele alınmaktadır. Keynes'in fiyat teorisinin bu yanı, Klâsik Miktar Teorisinin görüşüne benzemektedir. Ancak, Keynes'in analizinde enflasyonun nedenini, para miktarındaki bir artıştan çok harcama eğilimindeki atışlara bağlanmaktadır. Keynesgil analizde enflasyon, tam istihdam düzeyinde planlanan reel harcamaların, tam istihdam gelirinden daha fazla olduğu takdirde, ortaya çıkmaktadır.

Para miktarı ile fiyatlar arasındaki ilişkileri, gelirler ve harcama düzeyindeki değişimler kanalı ile inceleyen Gelir Teorisi yaklaşımına göre, para miktarında ortaya çıkan değişimler, ilk önce kişilerin parasal gelirlerini arttıracaktır. Parasal gelir düzeyindeki bu artışın tasarruf olarak tutulmayan kısmı piyasada ek talep oluşturacaktır. Tüketim malları talebi artışının yanında, para miktarındaki genişleme dolayısıyla düşen faiz haddi yatırım malları talebini de arttıracaktır. Böylece, para miktarı artışı, toplam talebi arttıracaktır. Bu toplam talepteki artışın, istihdam ve reel üretimi mi yoksa fiyatları mı arttıracığı ekonominin içinde bulunduğu duruma bağlı bulunmaktadır (Üstünel, 1975:117-118).

Ekonomi için muhtemel üç durum, söz konusu olmaktadır. Bunlar eksik istihdam, tam istihdam ve eksik istihdam ile tam istihdam arası bir durumdur. Ekonomi eksik istihdam da ise üretimi arttırıp fiyatlarda bir artış söz konusu olmayacaktır. Eksik istihdam ile tam istihdam arası bir yerde bulunduğu zaman ekonomi, toplam harcama artışları kısmen üretimi ve kısmen de fiyatları yükseltecektir. Ekonomi tam istihdama ulaştığında ise boş kapasite kalmadığından toplam talep artışları sadece fiyat yükselişleri olarak ortaya çıkacaktır (Orhan, 1995:26).

Keynes'e göre, çok düşük düzeylerde olması dışında, toplumun geneli gelirinin bir bölümünü tüketime ayırırken, bir bölümü de artırılır. Gelir düzeyi yükseldikçe tasarruf miktarı da mutlak olarak büyür. Tüketim, gelir düzeyi ile işlevsel ilişki içindedir, dolayısıyla gelir arttıkça tüketim de artacaktır. Geliri artıracak etken olarak yatırım, temel ekonomik değişkendir. Yatırım düzeyini belirleyen etkenler de sermayenin marjinal etkinliği, yani sermaye mallarından ömrü süresince beklenen yıllık getiri serilerinin bugünkü değerini bunun arz fiyatına eşitleyecek olan iskonto oranı, ve faiz oranıdır. Geleceğe yönelik kestirimler veri iken, sermayenin marjinal etkinliğinin faiz oranından büyük olduğu durumda, bu iki oran eşitleninceye kadar yatırım yapılacaktır. Eşitliğe varıldığında yatırımın kârlılığı kalmayacağından kimse daha fazla yatırım yapmayacaktır. Geleceğe yönelik kestirimlerde ortaya çıkan değişmeler ise sermayenin marjinal etkinliği konusundaki düşünceleri de etkileyeceğinden, yatırım kararının değişmesinde de etken oluşturmaktadır (Kepkep, 1991:31).

Yatırımın düzeyini belirleyen etkenlerden bir diğeri olan faiz oranı ise para arzı ve likidite tercihinin belirlenmektedir. Keynes'in teorisi içinde para yalnız muamelât ve ihtiyat saikleriyle değil aynı zamanda spekülasyon saiki ile de talep edilmektedir. Bu nedenle para talebi (likidite tercihi) Klasiklerde olduğu gibi sabit olmayıp, faiz oranlarının ve genel bekleyişlerin bir fonksiyonu olarak değişme ve kayma göstermektedir. Para arzı fiyatlar genel seviyesini değil, para talebi ile birlikte faiz oranını belirler. Para arzı açık piyasa işlemleriyle artırıldığında hisse senedi ve tahvillerin fiyatı yükselir, faiz oranı düşer ve ödünç almanın maliyeti azalır. Bu durum yatırımların artırılmasına, efektif talebin yükseltilmesine ve dolayısıyla istihdamın ve üretimin genişletilmesine olanak sağlamaktadır.

Görüldüğü gibi Keynes'in teorisinde para arzı nötr bir değişken olmayıp reel gelirin artmasına yardımcı olabilecek bir politika aracı olmak özelliğini kazanmıştır. Ekonominin reel sektörü ile parasal sektörü arasındaki ayırım geçerliliğini yitirmiştir. Buna rağmen Keynes, para arzı artışlarıyla faiz oranının düşürülebilmesinin sınırlarına işaret etmiştir. Belirli bir faiz oranına düşüldüğünde likidite tercihi fonksiyonu sonsuz elastik bir görünüm alacaktır (likidite tuzağı). Bu noktadan sonra para arzı artırılmaya devam edilirse bu artış faiz oranını artık etkilemez ve tümüyle spekülatif amaçlarla elde tutulur, harcamaları artırmaz. Ancak Keynes, faiz oranının düşme göstermesi halinde dahi harcamaların fazla artmayacağı ileri sürmektedir. Çünkü yatırımların faiz oranına karşı duyarlılığı

azdır ve faiz oranında sağlanan düşüşler yatırımları fazla etkilemeyecektir. Şu halde para politikası reel kesimi etkilemektedir, fakat bu etkinin derecesi para talebi fonksiyonunun ve yatırımların faiz oranına karşı esnekliğine bağlı olmaktadır. Bu güçlükler karşısında, ücretlerin ve fiyatların aşağıya doğru esnek olmaları halinde dahi tam istihdama ulaşamayıp ekonomi eksik istihdam dengesinde kalabilmektedir (Çubukçu, 1983:19)

Keynes'e göre işlem güdüsü ile talep edilen para kişisel alışveriş için gerekli nakit gereksinmesini karşılarken, ihtiyat güdüsüyle talep edilen para önceden bilinmeyen olası para gereksinmesini karşılamak için bireylerin yanlarında tutmak istedikleri paradır. Bunlar, faiz oranı çok yüksek olmazsa, faiz oranından, etkilenmezler. Alışveriş ve ihtiyat güdüsüyle elde tutulmak istenilen para miktarlarının her ikisi de gelir düzeyinin birer fonksiyonudur. Spekülasyon güdüsüyle yapılan para istemi ise faiz oranı ile işlevsel ilişki içindedir. Tasarruf eğilimini doğuran bu tür para talebi piyasadaki değişmelerden yararlanmak ve tahvil fiyatlarındaki olabilecek düşüşten zarar görmemek amacını gütmektedir. İstikbalde gerçekleşebilecek her türlü dalgalanmalara karşı bir tedbirdir. Faiz oranı ne kadar yüksek olursa, elde para tutmanın maliyeti de o kadar yüksek olacağından, bu durumda elde tutulan para miktarı da o kadar azdır. Spekülatif para talebi istikbale yönelik kestirimlerden büyük ölçüde etkilenmektedir (Kepkep, 1991:32).

Keynes, "Genel Teori"nden daha önce de fiyat seviyesine ilişkin çalışmalar yapmıştır. 1930'da yayınladığı " A Treatise on Money " (Para Tezi) adlı eserinde maliyet enflasyonu kavramı üzerinde durmaktadır. Keynes en önemli eserlerinden biri olan ve 1940' ta geliştirdiği " How To Pay for the War " (Savaş Finansmanı) adlı eserinde ise esas olarak talep enflasyonu kavramı üzerinde durmuştur. Keynes, " Para Tezi " eserinde birbirinden ayrı özellikleri bulunan iki tür enflasyon kavramından bahsetmiştir. Bunlardan birincisi, Kâr Enflasyonu olup bugün Talep Enflasyonu olarak ifade edilen, aşırı talebin yol açtığı fiyatlar genel düzeyindeki yükselmeleri ifade etmektedir. İkinci enflasyon çeşidi olarak işçi sendikalarının baskısı sonucu olarak, fiyat ve ücretlerdeki otonom (Keynes'in deyimiyle bağımsız) artışlar ile nitelenen maliyet enflasyonudur (Orhan, 1995:27).

Keynes, arz yönünden gelen etkilerle fiyatların yükselebilmesini ise bir takım koşullara bağlamıştır. Bunlardan en önemlisi piyasada tam rekabet koşullarının bulunması gerekmektedir. Çünkü tam rekabet ortamında satıcıların fiyatları yukarıya doğru itecek güçleri yoktur, kimse herhangi bir ürünü piyasaya sürmemezlik etmez

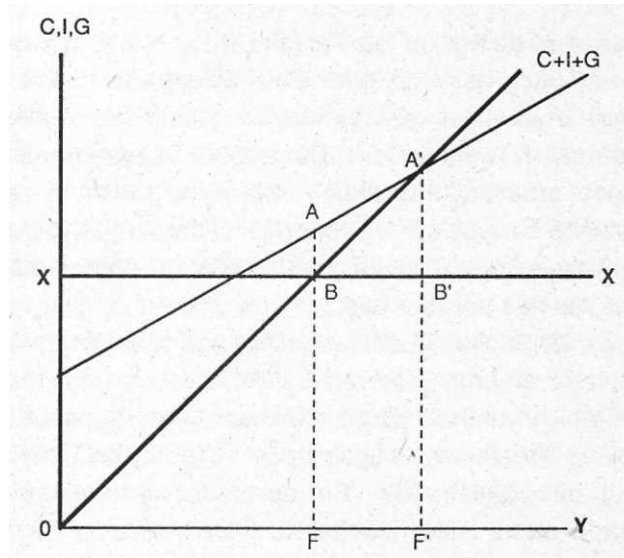
veya malların satılamayacağı bir fiyat istemez. Böyle bir ortamda, eğer kaynakların tümü kullanılmamışsa, fiyatların yükselmesi de söz konusu değildir.

Arz yönünden gelen etkilerle fiyatlar genel düzeyinin yükselmesi durumu genel olarak açıklanmak istenirse, nedeni üretime katılanların ulusal gelirdeki paylarını artırmak veya pay oranlarını korumak için fiyatları ve maliyetleri yükseltmeleridir denilebilir. Fiyatlar düzeyini arz yönünden etkileyebilecek faktörlerden en önemlileri ise işçilerin verimliliği, ücret düzeyi ve kârdır (Kepkep, 1991:44).

1939 yılında II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte, Keynes, dikkatlerini İngiltere'nin bu savaşı nasıl finanse edeceği konusuna çevirmiştir. 1940 yılında yayınladığı, "How to Pay for the War" (Savaşın Finansmanı) adlı eserinde enflasyon konusunu detaylı bir biçimde incelemeyi amaçlamıştır. Enflasyonist açık kavramı da, ilk defa bu yapıtta ortaya konmuştur (Orhan, 1995:27).

Enflasyonist açık, tam istihdam noktasının veya üretim kapasitesi sınırının ötesinde efektif talebin toplam arzı aşan kısmı olmakta ve bu açık dolayısıyla fiyatlar genel seviyesi yükselme göstermektedir (Çubukçu, 1983:21).

Keynes, bu eserinde sadece, enflasyonist süreci başlatan enflasyonist açık kavramını ileri sürmekle kalmamış; aynı zamanda, söz konusu açığın belli bir farazi durumda ne kadar olacağını da kantitatif olarak göstermiştir. Keynes'in sayısal örneğini kullanarak enflasyonist açığı hesaplamak mümkündür. Reel kullanılabilir gelirin 3900 milyon sterlin olup tüketim harcamaları için 3250 milyon sterlin değerinde mal mevcut bulunduğu bir durumda, enflasyonist açık, $3900 - 3250 = 650$ milyon sterlin olacaktır. Bunun sonucunda fiyatlar, arz talebe eşit oluncaya kadar, yani % 20 oranında bir artış gösterecektir. Enflasyonist açık kavramı, II. Dünya Savaşı esnasında ve savaşın bitiminden sonra, enflasyon konusundaki araştırmalarda çok önemli bir yer almıştır. Böylece, çeşitli ülkelerde, söz konusu açık, ekonomik politikada bir kılavuz araç olarak kullanılmıştır (Orhan, 1995:28)

Şekil 4.3. Keynes Talep Enflasyonu

Keynes'in Talep Enflasyonu analizi çoğunlukla "enflasyonist açık" ile ifade edildiğinden bu durumu Şekil 4.3 ile açıklamak mümkündür. Burada yatay eksenle ulusal gelir (Y), dikey eksenle tüketim (C), yatırım (I) ve devlet harcamaları (G) biçimindeki toplam talep veya toplam harcamalar yer almaktadır. Toplam talep veya toplam harcamalar eğrisi ($C + I + G$) her ulusal gelir düzeyindeki toplam harcamaları göstermektedir. Dikey eksenleki OX aralığı dönemin başlangıcındaki fiyatlarla ekonomi tam istihdam üretim düzeyinde iken olası toplam harcamaların kapasitesini göstermektedir. Yatay eksenleki OF aralığı tam kapasitede harcamalar miktarına eşit tam istihdam gelir düzeyini göstermektedir. Eğer OF gelir düzeyinde yapılmak istenilen harcamalar, toplam kapasite olan OX düzeyini aşarsa aradaki fark olan AB aralığı "enflasyonist açık" olarak adlandırılır. Grafik üzerinde görülen AB' aralığı AB aralığı ile $(1 / 1-b)$ olan çarpanın çarpımına eşittir. Çok yalın bir anlatımla, burada enflasyon oranı AB/OF veya $A'B'/OF'$ dir. Toplam harcamaların AB miktarında kısılması, yani tüketim, yatırım ve devlet harcamalarının biri, ikisi veya tümünde yapılacak kısıntılarla toplam harcamaların AB kadar azaltılması, toplam harcamalar eğrisi olan ($C + I + G$)'nin B noktasını keser duruma getirilmesi, yani toplam harcamaların tam istihdam ulusal ürün düzeyine eşit olması tam istihdamda istikrarlı bir fiyatlar genel düzeyini sağlayacaktır (Kepkep, 1991:36).

Tam istihdam dengesinde bulunan bir ekonomide tüketim, yatırım, devlet harcamaları ve ihracat ve ithalat arasındaki farkın oluşturduğu toplam talep herhangi bir nedenle toplam arzı aştığında, yukarda da belirtildiği gibi, fiyatlar genel düzeyi

yükselme sürecine başlayacaktır. Bu sürecin sona ermesi veya yavaşlaması toplam talebi oluşturan değişkenler üzerinde, toplam talepteki fazlalığı ortadan kaldıracak veya azaltacak bazı etkilerin olmasına bağlıdır. Para arzının sabit tutulduğu varsayılarak analiz sürdürüldüğünde belirtilmesi gereken ilk şey nominal gelir düzeyinin fiyatlardaki artış nedeniyle yükseleceğidir. Nominal gelirdeki bu artış işlem ve ihtiyat güdüsüyle yapılan para talebindeki bir artışı da birlikte getirecektir. Bunun sonucu da faiz oranı yükselecektir. Faiz oranındaki yükselme, yatırım miktarını azaltacağından, toplam talebi azaltıcı bir etki yapacaktır. Toplam talebi azaltan diğer etkenlerden bazıları; yurt içinde fiyatların yükselmesidir. Fiyatların yükselmesi ile uluslararası piyasada ekonominin rekabet olanağı azalacağından, ithalatı artırıcı ihracatı azaltıcı etki yapar. Bu da toplam talebi azaltıcı bir etki yapacaktır. Toplam talebi azaltacak bir başka unsur ise vergilerin artırılmasıdır. Artan vergi oranları ile harcanabilir gelir düzeyinin düşmesiyle birlikte toplam talep azalmaya başlayacaktır (Trevithick ve Worswick, 1983:99).

Efektif talepte artış meydana getiren unsurlar da çeşitli nedenlerle görülebilir. Devler harcamaları savaş veya savaşa hazırlık, devletin uyguladığı sosyal, ekonomik ve siyasal politikalar veya az gelişmiş ülkelerde olduğu gibi kalkınma amacına yönelik geniş alt yapı yatırım programlarının uygulanmaya konulması gibi çeşitli nedenlerle artırılabilir (Bocutoğlu ve Ekinci, 2009:75)

Tüketim harcamaları nüfus artışı ve nüfusun yapısının değişmesi, şehirleşme, ihtiyaçları karşılayacak yeni mal ve hizmetlerin piyasaya arz edilmesi, kalkınma yoluyla sağlanan gelir artışının yaygın halk kitlelerine dağılması, zevklerin değişmesi, kredili satış olanaklarının artması gibi nedenlerle artış gösterebilirler. Önemli buluşların ortaya çıkışı, teknolojinin değişmesi, sermaye piyasasının örgütlenmesi, kalkınmanın belirli bir aşamasına varılmasıyla birlikte yatırım imkân ve arzularının artışı yanında banka kredilerinin ve dış yardımların genişlemesi, yatırımcılara devlet teşvik ve desteğinin artması, kalifiye eleman bulunmasında kolaylıklar sağlanması gibi pek çok neden de özel yatırımları artırabilir. (Çubukçu, 1983:20).

Bir başka unsur ise dış ülkelere kaynaklanabilir. Dış ticaret ilişkileri içinde ülkenin ihracatı ithalatını aşmışsa (ceteris paribus) ödemeler bilançosu aktif olacaktır. Aktif farkın piyasaya ulaşması talebin giderek yükselmesine yol açacaktır. Ülke içindeki mal arzının bunu karşılayamadığı durumda fiyatlar yükselecektir (Kepkeç, 1991:39).

Bütün bu ve bunun gibi nedenlerle efektif talep artışlar gösterirken ekonomi tam istihdam noktasına esasen ulaşmış ise veya çeşitli darboğazlarla sınırlanan üretim kapasitesine varılmış ise, bu noktanın ötesindeki efektif talep artışları arz tarafından piyasadaki carî fiyatlarla karşılanamayacağından fiyatlar yükselmeye başlayacaktır.

Keynes'in geliştirdiği enflasyon teorisi para stokundan çok toplam harcamalara ağırlık vermesi bakımından Neo-Klâsik teoriye çok benzer bir nitelik taşımaktadır. Keynes'in enflasyon teorisine göre enflasyon, her şeyden önce hükümetin, yatırımcıların ve tüketicilerin talep tutarının, savaş dönemi ekonomisinde üretilen reel üretimin yüzde yüzünden fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Yani toplam talebin, mevcut üretim düzeyini aşması sonucunda yükselen fiyatlar harcama yapma arzusunun kısımaktadır. Fakat fiyatların artması, gelirlerinin yükselmesi sonucunu da doğurduğundan, başlangıçtaki fiyat artışları ancak geçici bir müddet için enflasyonist açığı kapamaktadır. Bütün bunların sonucu olarak, enflasyon; kârların değişme derecesi, ücretlerin geçinme indekslerindeki artışlara göre ayarlanması ve artan oranlı vergi gelirlerin, enflasyonist açığı kapamaya yetecek kadar yükseltilmesi ile belirlenen bir olgu olarak devam edecektir (Orhan, 1995:28).

Kısacası Keynes'in enflasyon analizine göre toplam harcamaların, tam istihdamı sağlayan üretim düzeyini aşması halinde, yani toplam arzı geçmesi durumunda enflasyonist açık belirecek ve fiyatlar genel düzeyi yükselmeye başlayacaktır. Burada, fiyatlar üzerinde baskı yapan faktör ise tam istihdam düzeyindeki ekonominin üretebildiği mal ve hizmetlere yönelik bulunan talep fazlasıdır.

4.1.3.Monetarist (Parasalıcı) Görüş

Para miktarı ile fiyatlar genel düzeyi arasında doğrusal bir ilişkinin varlığını ileri süren Miktar Teorisi görüşünü paylaşılanların soyu, 16. yüzyılda Merkantilist bir iktisatçı olan Jean Bodin' e kadar uzanmaktadır. Miktar Teorisinin daha geliştirilmiş versiyonunu yeniden formüle etmiş olan Milton Friedman, bu eski geleneğin Chicago Okuluna mensup iktisatçılar ile birlikte günümüzdeki modern temsilcileridir (Ekinci, 2006).

Miktar Teorisi yaklaşımının değeri, 1930'lu yıllarda gerçekleşen Keynesyen devrim ile birlikte önemli ölçüde azalmaya başlamıştır. Çünkü Miktar Teorisinin varlığı, ekonomideki tam istihdam dengesinin sağlanmasına bağlı bulunduğu halde,

Keynes, özellikle eksik istihdam dengesi üzerinde durarak, eksik istihdam koşullarında, likidite tuzağı diye bilinen özel bir durumla karşılaşılacağını, para talebinin faiz esnekliğinin sonsuz olduğu bu durumda, para arzındaki artışların faiz oranlarını düşüremeyeceğini ileri sürmektedir. Çünkü likidite tuzağı durumunda bireyler tahvil satın alıp faiz oranlarını düşürmeleri gerekirken, artan para arzını atıl bir vaziyette tutmayı tercih edeceklerdir. Başka bir deyişle, faiz oranlarının artık en düşük sevide ve daha da altına düşemeyeceği bir düzeye geldiğinde, bireylerin servetlerinin tümü mutlak bir likidite olan para biçiminde muhafaza edilip elinde hiç tahvil tutmayacağı iddia edilmektedir (Friedman, 1969:70).

Diğer taraftan, likidite tuzağı olarak bilinen faiz oranlarının düşmesini engelleyen bir durum mevcut olmasa bile, yatırımların faiz esnekliğinin çok düşük olduğu belirtilerek para politikasının etkili olmadığı ileri sürülmektedir. Yani para politikasının tek başına yeterli olmadığı, oysa maliye politikasının bu amaca ulaşmada gerekli ve yeterli olduğu Keynesyenler tarafından ifade edilmektedir (Aşırım, 1993:2).

Milton Friedman'ın önderliğinde bir grup iktisatçı, Keynesyen politikalara şiddetli karşı çıkarak kendilerinin geliştirdikleri teorilerin olayları açıklamada daha güçlü ve güvenilir olduğunu ileri sürmektedirler. Modern Miktar Teorisini, makro ekonomik politikalarında temel olarak ele alan ve para stokundaki değişmelere önem veren iktisatçılar, Monetarist (Paracı) olarak adlandırılmaktadırlar. Adı geçen iktisatçılar, iktisat politikası aracı olarak para politikasının etkinliğine inandıklarından dolayı Monetarist olarak isimlendirilmişlerdir. Monetarist iktisatçıların savundukları görüşe de "Monetarizm" denilmektedir (Orhan, 1995:159)

Milton Friedman, Monetarizm'in temellerini şu iki önemli eserle atmıştır. Bunlardan birisi, Friedman'ın A. Schwartz ile birlikte yazdığı "Amerika Birleşik Devletlerinin Para Tarihi 1867 – 1960" (A Monetary History of the United States 1867–1960) diğeri ise 1956 yılında kaleme aldığı "Paranın Miktar Teorisi" (The Quantity Theory of Money: A Restatement) adlı, Miktar Teorisinin modern biçimini formüle eden makaledir. Friedman, bu ünlü makalesinde, miktar teorisinin bir fiyat ve üretim teorisi olmayıp bir para talebi teorisi olduğunu reel para talebi ile sınırlı sayıdaki bağımsız değişkenler arasında istikrarlı bir fonksiyonel ilişkinin mevcut olduğunu, ifade etmektedir (Johnson, 1979:85).

Milton Friedman'ın önderliğinde doğup gelişen Monetarizmin görüşleri esas olarak dört noktada toplanabilmektedir. Bunlar (Kaldor, 1970:2):

1) GSMH, fiyat, ücret gibi, parasal değişkenlerin belirlenmesinde sadece para önemlidir. Bunun aksine, maliye politikaları, vergileme, işçi sendikalarının davranışları vs. gibi diğer etkenler, önemli değildir.

2) Para, reel değişkenleri ancak geçici bir süre için etkileyebilmektedir. Çünkü sadece bir tek reel faiz dengesi, bir tek gerçek işsizlik dengesi ve nihayet sadece bir tek reel ücret dengesi mevcuttur. Söz konusu reel değişkenler ancak geçici bir süre, para ile etkilenebilmekte, fakat en sonunda yine eski dengelerine dönmektedirler.

3) Parasal harcamaları, gelirleri ve fiyatları sadece para arzı etkileyebilmektedir. Ancak, para arzının söz konusu değişkenleri etkilemesi belli bir süre gecikme ile gerçekleşmektedir. Bu gecikme, istikrarlı olmayıp değişken bir karakter sergilemektedir.

4) Bundan dolayı, para arzının kontrolü, güçlü ve tek kontrol aracı olmasına rağmen, para arzını anti-konjonktürel bir tarzda değiştirmek suretiyle başarılı bir istikrar politikası izlemek merkez bankaları açısından fazla ümit verici değildir. Gerçekten, merkez bankalarının bu amaçla para arzını değiştirmeleri, önlemeye çalıştıkları ekonomik istikrarı sağlamak amacıyla yapılacak en iyi şey, para arzındaki artışı sürekli olarak yüzde 4 ilâ 5 civarında muhafaza etmektir. Bu durum sağlandığında, her şey yolunda gidecek ve enflasyonsuz bir ekonomik büyüme devam ettirilebilecektir.

Bu esasların sonucu olarak fiyatlardaki ve nominal gelirdeki önemli değişmelerin nedeni, hemen hemen kaçınılmaz olarak, nominal para arzındaki değişmelerin bir sonucu olmaktadır. Çünkü arzulanan reel para talebi çok ağır olarak ilerlediğinden dolayı istikrarlı bir karakter taşımaktadır. Bu nedenle, para arzındaki değişme kaçınılmaz olarak fiyatlar genel düzeyini dolayısıyla da nominal geliri etkilemektedir.

Monetarizmin baş mimarı olan Friedman' ın en son görüşünü ifade ettiğini teori bir Keynesyen gelir-harcama modelidir. Altı denklem ile ortaya koyulan model kısaca şöyledir (Friedman, 1956:29):

$$\frac{C}{P} = f\left(\frac{Y}{P}, r\right) \quad (1)$$

$$\frac{I}{P} = g(r) \quad (2)$$

$$\frac{Y}{P} = \frac{C}{P} + \frac{I}{P} \quad (3)$$

$$M^D = P \cdot f\left(\frac{Y}{P}, r\right) \quad (4)$$

$$M^S = h(r) \quad (5)$$

$$M^D = M^S \quad (6)$$

Bu denklemlerde Y parasal geliri, C tüketimi, I yatırımı, r faiz haddini, P fiyat düzeyini M^S para arzını ve M^D ise para talebini temsil etmektedir. Bu modelde yer alan (1) - (3) denklemleri ekonominin reel kesimini, (4) - (6) denklemleri ise ekonominin parasal kesimini tasvir etmektedir. Modelde reel tüketim harcamaları, reel gelir ve faiz haddi tarafından belirlenmekte reel yatırım ise faiz haddince tayin edilmektedir. Buradaki (3) no'lu denklem, mal piyasasındaki denge şartı veya gelir özdeşliğidir. Yine (4) no'lu denkleme, reel para balansları reel gelir ile faiz haddinin bir fonksiyon, (5) no'lu denklemde ise, nominal para arzı faiz haddinin artan bir fonksiyonu olarak kabul edilmiş, denge ise (6) no'lu denklem tarafından verilmiştir (Orhan, 1995:19).

Friedman, para politikasının parasal büyüklükleri, özellikle, fiyat düzeyini kontrol edebileceğini fakat işsizlik düzeyi ve ekonomik büyüme hızı gibi ekonomideki gerçek güçler tarafından belirlenen reel büyüklükleri etkilemeyeceğini ifade etmektedir (Johnson, 1972:62).

Monetaristler, hem ekonomik faaliyet hacminin ve hem de fiyatlar genel düzeyinin temel belirleyici unsuru olarak parasal genişlemeyi göstermektedirler. Milton Friedman, enflasyonun her zaman para arzında ortaya çıkan geniş boyutlu artışlarla birlikte görüldüğünü, bunun aksi bir durumun kesinlikle söz konusu

olamayacağını ileri sürmektedir. Dolayısıyla, enflasyonun her zaman ve her yerde parasal bir olay olduğu vurgulanmaktadır. Öyle ki, enflasyonun, ancak, reel üretimi aşan bir para arzı artışının sonucu olduğu ve gelecekte de böyle olacağını ısrarla belirtilmektedir (Friedman, 1970:24).

Diğer taraftan Monetaristler, sosyal ve politik etkenlerin enflasyon analizinde belli bir rol oynadığını kabul etmektedirler. Ne var ki, bu etkenlerin, hükümetin davranışını etkilediğini ve bu nedenle de enflasyonla dolaylı bir biçimde ilişkili olduğunu da iddia etmektedirler. Dolayısıyla, sosyal ve politik etkenler, sadece ekonominin intibak sürecini etkilemekte olup enflasyonun oranı üzerinde doğrudan doğruya bir tesiri olmamaktadır. Başka bir deyişle, para arzının artış hızı, bir kere belirlendikten sonra, aynı şekilde, uzun dönemde enflasyon oranı da belirlenmiş olmaktadır (Orhan:1995:164).

Keynesyenler, ekonominin kendi haline bırakıldığı takdirde, istikrarsız bir yapı sergilediğini, para arzı sabit tutulsa bile, tasarruflarda ve tüketim eğiliminde ya da en önemlisi yatırım harcamalarındaki dalgalanmaların ekonomik istikrarsızlığın kaynağı olduğunu ileri sürmektedirler. Oysa Monetaristler, bu çeşit faktörlerin nominal gelir, üretim ve fiyatlar düzeyi üzerinde önemli bir etki meydana getiremeyeceğini, ekonomik sistemin bu tür dengesizlikleri hızlı bir biçimde emeceği ve üretimin tabii olarak uzun dönem dengesine dönebileceğini belirtmektedirler. Dolayısıyla, ekonominin özel sektöründe mevcut olan dinamizm unsurlarının oldukça istikrarlı bir durumu sergiledikleri ifade edilmektedir (Taha, 2005:1).

Keynesyen iktisatçılar; çarpan ve hızlandırılan mekanizmaları arasındaki karşılıklı ilişkilerin önemli boyutlarda dalgalanmaların kaynağı olabileceğini ilere sürerken, Monetaristler, böyle bir durumun ekonomide bir istikrarsızlık kaynağı olamayacağını, çünkü ekonomide mevcut olan otomatik istikrar sağlayıcıların bu durumu önleyeceğini iddia etmektedirler (Öztürk ve Çakman, 1999:2).

Monetaristler tarafından ekonominin özü itibarıyla istikrarlı bir yapı gösterdiği bir varsayım olarak kabul edildiği için ekonomide zaman zaman karşılaşılan enflasyon ve işsizlik gibi sorunların kaynağı olarak, ekonomiye para ve maliye politikası gibi ayrımcı politikalar aracılığıyla yapılan yoğun devlet müdahalesi görülmektedir. Oysa Keynesyenlere göre, böyle bir görüş hatalı bulunmaktadır.

Keynesyenlerin tam aksi görüşü savunan Monetaristler, düzensiz para politikalarının neden olduğu talep şokları olmadıkça, ekonominin oldukça istikrarlı

bir yapı göstereceğini belirtmektedirler. Bunlara göre özellikle tüketim harcamaları, ekonomik istikrarı sağlayıcı bir etkidir. Bugünkü tüketim harcamaları, geniş ölçüde kişinin uzun dönemli beklenen gelirinin bir fonksiyonu olduğundan, gelirdeki geçici dalgalanmaların etkisi ılımlı olacaktır. Kötü hava koşulları, grev, lokavt gibi olumsuz durumlar, bugünkü gelirin düşmesine neden olduğu takdirde, cari tüketim harcamalarındaki azalma daha az bir miktarda olacaktır. Çünkü tüketim harcamaları, uzun dönemli gelire bağlı bulunmaktadır. Bu nedenle, tüketim harcamalarının söz konusu özelliği ekonominin resesyona kaymasını önleyebilecektir (Parasız, 1992:8).

Keynezyenler tarafından iddia edildiği gibi yatırımlar, ekonomide bir dengesizlik unsuru olsa bile, bu dengesizlik, gelirin daha önemli bir parçasını oluşturan tüketim harcamalarının istikrarıyla ortadan kaldırılabilecektir. Bu nedenle, parasal dengesizliklerin sebep olduğu düzensiz dalgalanmalar önlenemediği takdirde, ekonomi istikrarlı bir yapı gösterecektir. Bu şartlar altında, ekonomide tam istihdamın sağlanıp fiyat istikrarının gerçekleştirilmesi konusunda, hükümetlerin yapabileceği bir tek şey, ekonominin uzun dönemli üretim kapasitesindeki artış ile aynı oranda olmak üzere, ortalama olarak, % 3–5 civarında para arzı artışını sürekli olarak devam ettirerek ekonominin canlı ve dinamik olmasını sağlamaktır (Orhan, 1995:162).

Monetaristler ise ekonomideki istikrarsızlıkların, hemen hemen tümünün para arzındaki düzensiz dalgalanmaların bir sonucu olarak meydana geldiğini belirtmektedirler. Ekonomideki durgunluğu önlemek amacıyla başlatılan parasal genişleme neticede enflasyona neden olmaktadır. Bu sefer enflasyonu önlemek amacıyla para arzı frenine hızla basılması da ekonomide meydana gelen bir resesyonun temel nedeni olmaktadır (Yılmaz v.d., 2005:86).

Monetaristlere göre para arzındaki değişimler, kısa dönemde geçici olarak reel üretimin değişmesine neden olabilmektedir. Bunun aksine olarak, uzun dönemde para arzındaki değişimin etkisi, reel büyüme üzerinde olmayıp sadece fiyatlar genel düzeyi üzerinde görülmektedir. Dolayısıyla, para arzındaki artışların asıl etkisi, uzun dönemde enflasyon biçiminde ortaya çıkacaktır (Erdoğan ve Orhan, 2007:189).

Keynesyenler, Büyük Dünya Buhran'ın ortaya çıkışını, kendi teorilerinin doğruluğunun bir kanıtı olarak görmekteyseler de Monetaristler, bu görüşün tam aksini savunarak, bu buhranı, yanlış yönetilmiş de olsa para politikasının güçlü olduğunun bir göstergesi olarak değerlendirmektedirler. Nitekim Büyük Dünya Bunalımının en şiddetli olduğu 1929 – 1933 yılları arasında para arzının artırılmayıp

aksine % 33 kadar daraltılmış olduğunu belirtmektedirler. Böylece, Monetaristler, söz konusu buhranın kapsam ve şiddetinin o dönemde kötü uygulanmış olan para politikalarına bağlamaktadırlar. Çünkü bu dönemde, para politikası bir resesyon durumunda uygulanması gereken para politikasının tam aksi yönde uygulanmış ve depresyon böylece daha da kötüleştirilmiştir (Orhan, 1995:163).

Enflasyon nedenleri konusunda Keynesyenler ile Monetaristler arasındaki anlaşmazlık, işsizlik sorunun da devam etmektedir. Monetaristler, işsizlik sorununu da klâsik iktisat teorisinin analiz araçlarıyla incelemektedirler. Şöyle ki, işsizlikle ilgili uzun dönemli sorunları, reel ücretlerin, denge ücret düzeyine düşmesini engelleyen etkenlere bağlamaktadırlar. Çeşitli emek piyasalarında ortaya çıkan bu engelleri, en düşük ücret düzeyi ile ilgili yasalara ve sendika sözleşmelerine atfetmektedirler. Keynesyen İktisatçılar tarafından öne sürülen enflasyon ile işsizlik arasındaki değişim oranı ilişkisinin mevcudiyeti, Monetaristler tarafından kabul edilmemektedir. Bunlara göre işsizlik oranı, daha yüksek bir enflasyon oranına katlanmak suretiyle ancak kısa dönemde düşürülebilmektedir. Oysa uzun dönemde parasal ücret artışları, enflasyon oranına ulaşacağından işsizlik oranı, enflasyon artırılarak düşürülemez. Başka bir deyişle, enflasyon ile işsizlik oranı arasındaki ters yönlü ilişki, sadece kısa döneme özgü bir durumdur. Uzun dönemde ise, gerçek enflasyon oranı ile beklenen enflasyon oranı birbirine eşit olacağından, Phillips eğrisi, doğal işsizlik oranından çıkan bir dik doğru biçiminde olacaktır (Orhan, 1995:165).

İlk olarak Milton Friedman tarafından ortaya atılan, "Doğal İşsizlik Oranı" hipotezi, bugün iktisatçıların artan bir çoğunluğu tarafından kabul edilmektedir. Bu hipoteze göre, sadece enflasyon yoluyla işsizlik oranının uzun dönemde doğal işsizlik olarak belirtilen düzeyin altına düşemeyeceği ifade edilmektedir. Bununla birlikte, "Doğal İşsizlik Oranı" hipotezinin kabul edilmesi, enflasyonun artırılması suretiyle işsizliğin azalması biçiminde bir reel kazancın sağlanamayacağını ifade etmemektedir

Philips Eğrisi, ancak kısa dönemde, işsizlik ile beklenmeyen enflasyon arasında bir değişim oranı ilişkisini sunmaktadır. Oysa uzun dönemde, işsizlik, doğal oranda bir sapma göstermemektedir. Bu nedenle sürekli olarak enflasyonu hızlandırmak suretiyle, işsizlik bu doğal oranın altına düşürülemez. Ancak, işsizliği düşürmek amacıyla uygulanacak olan talep artırıcı politikalar, bu doğal işsizlik oranında her defasında daha yüksek bir enflasyona neden olacaktır. Bu durum,

"hızlandırma prensibi" olarak bilinmektedir. Özellikle Keynesyen görüşten etkilenen hükümetler, işsizlik oranını düşürmek amacıyla talep genişletici politikalar izlemişlerdir. Ancak, bu tür politikalar, işsizlik oranını düşüremediği gibi enflasyonun daha da artmasına neden olmuştur. Öyle ki, Phillips Eğrisi, izlenen talep genişletici politikalar nedeniyle sürekli olarak sağ yukarıya doğru bir kayma göstermiştir. Buna rağmen, Keynesyen iktisatçılar, en azından kısa dönemde, daha fazla bir enflasyona katlanarak işsizlik oranlarının düşürülebileceğine inanmaktadırlar (Burnner ve Meltzer, 1976:2).

Milton Friedman, enflasyon ile işsizlik arasında her zaman geçici bir ilişki olduğunu, sürekli ve kalıcı bir münasebetin ise söz konusu olamayacağını belirtmektedir. İşsizlik oranını düşürmek amacıyla para politikasının kullanılmasının yanlış bir tercih olduğunu, çünkü para politikası sadece parasal değişkenleri etkileyip reel faiz oranı, reel milli gelir ve işsizlik oranı gibi reel değişkenleri etkileyemediğini ileri sürmektedir. Dolayısıyla, para politikası aracılığıyla, uzun dönemde işsizliği, doğal işsizlik oranının altına düşürmek imkânı bulunmamaktadır (Friedman, 1968:17).

Özetle, "Doğal İşsizlik Oranı" analizi, enflasyon ile işsizlik arasındaki değişim oranı ilişkisinin sadece kısa dönemde geçerli olduğunu, uzun dönemde ise böyle bir ilişkinin söz konusu olamayacağını göstermektedir. Kısa dönemde, enflasyonun işsizliği düşürmesi, aslında, işçilerin enflasyon bekleyişinde bulunmamalarından kaynaklanmaktadır. Oysa uzun dönemde, enflasyon oranını doğru bir biçimde, beklemektedirler. Bu durumda, gerçek enflasyon oranı ile beklenen enflasyon oranı birbiriyle çakışmakta ve bunun sonucu olarak, işsizlik oranı, tekrar doğal işsizlik oranına geri dönmektedir. Böylece gerçek enflasyon oranı ile beklenen enflasyon oranının birbirine eşit olduğu noktadaki işsizlik oranı, doğal işsizlik oranı olmaktadır. Genel olarak Keynesyen görüşün zıddı olarak ortaya çıkan Monetaristler, para talebi analizinde Keynesyen görüşün etkisinde kaldığı görülmektedir. Hatta bazı iktisatçılar Friedman'ın miktar teorisinin, Keynesyen likidite tercih yaklaşımının mantıklı bir çerçeveye oturtulmuş biçiminden başka bir şey olmadığını da ifade etmektedirler.

Milton Friedman, ekonomik faaliyetlerde meydana gelen değişmelerin açıklanmasında parasal değişmeler ve bunların neden olduğu etkiler ile bireylerin ellerinde neden para tutmak istedikleri ihmal edildiği takdirde, bunun, hatalı bir tutum olacağını belirtmektedir. Yeni Miktar Teorisi yaklaşımında, para talebi,

herhangi bir tüketim malına olan talep gibi değerlendirilmektedir. Buna göre, para talebi başlıca üç etkene bağlı bulunmaktadır (Friedman, 1956:52):

- a) Çeşitli biçimlerde tutulan toplam servet,
- b) Bu servet türünün ve diğer servet türlerinin fiyatı ve sağlayacağı getiri,
- c) Servet sahibinin zevk ve tercihleri.

Friedman'ın para talebi teorisinde önemli bir değişken olarak yer alan servet kavramı, Keynes'in tamamen ihmal ettiği bir konu olmuştur. Bu nedenle, para teorisi alanında servet kavramının yeniden önem kazanması geniş çapta Friedman'ın eseri olarak kabul edilmektedir. Toplam servet, tüm gelir kaynaklarını ve tüketilebilir hizmetleri kapsamaktadır. İnsanın üretici kapasitesi de bir tür gelir olarak değerlendirildiğinden, o da toplam servetin unsurlarından biri olarak ele alınmaktadır. Servet çeşitli biçimlerde tutulabilmekte olup, servet sahibi, bunlardan sağlayacağı faydayı maksimize edecek bir biçimde, servetini, çeşitli aktifler arasında dağıtımına tabi tutmaktadır. Bu dağıtım, her bir servet türünün marjinal faydasının birbirine eşit olabilecek bir tarzda gerçekleştirilmektedir. Bundan dolayı, diğer servet türlerinin verimliliği değiştiği takdirde, talep edilen para miktarı da değişmektedir. Toplam servet arttığı takdirde, aynı oranlarda olmasa da her bir servet türüne olan talep de artmaktadır. Bu nedenle, para talebi, toplam servetteki değişmelere, servetin karşılaştırmalı cazibesine ve halkın tercihlerine dayanmaktadır (Orhan, 1995:168).

Monetarist para talebi teorisinde, para, servet türlerinden birisi olarak düşünülmektedir. Bireyler, aynı zamanda, günlük yaşamlarında parayı servetlerinin bir parçası olarak değerlendirirler. Bireyler, servetlerini, para biçiminde olduğu gibi, hisse senetleri, tahviller ve gayrimenkul gibi diğer aktifler biçiminde de tutabilmektedirler. Servet sahibi birey açısından, tüm servet, para, tahvil, hisse senedi ve fiziksel mallar ve beşeri sermaye arasında dağıtılmaktadır (Cengiz, 2008:6).

Özet olarak bu servet türlerinin niteliklerinden bahsedilirse söz konusu beş servet tutma biçimi mevcuttur. Bunlardan birisi paradır. Servet türleri içinde nominal değeri sabit olan tek aktif, paradır. Bir lira, nominal olarak her zaman aynı değerde olup bir değişme göstermemektedir. Bu durum, para biçiminde tutulan aktife, emniyet ve likidite biçiminde özellikler kazandırmaktadır. Özellikle, efektif ve vadesiz mevduat biçiminde tutulan para, ev sahipliğine benzer ki bunlar, sahibine parasal gelir değil fakat aynı bir gelir sağlamaktadır.

Servetin bir başka tutulma yolu da tahvil satın alınmasıyla olmaktadır. Tahvillerin en önemli özelliği, nominal miktar olarak ödenen faizin değişmemesidir. Tahvillerin, ödenen faizi değişmemekle birlikte, tahvillerin fiyatı değişebilmektedir. Bu nedenle, piyasa faiz oranları yükseldiği zaman, tahvil fiyatları düşmekte, bunun aksine olarak faiz oranları azaldığında ise, tahvil fiyatları artmaktadır. Tahvil satıldığında, tahvil sahibinin elde edeceği getiri, hem faizi hem de gerçekleşen kazancı kapsamaktadır. Tahvil fiyatlarındaki dalgalanmalardan dolayı, ihtiyaç olduğunda, tahvil, güvenilebilir bir fon kaynağı olamamaktadır. Hisse senetleri ise, güvence bakımından tahvillerden daha alt sırada yer almaktadır. Çünkü servetin hisse senedi biçiminde tutulması halinde, sağlanacak gelir değişebilmekte ve hatta hiçbir gelir elde edilemeyebilmektedir (Uluatam, 1981:12).

Servet, para, tahvil, hisse senedi olarak muhafaza edilebileceği gibi, fiziksel aktifler biçiminde de tutulabilmektedir. İşletmelerin sahip oldukları mallar, tahvil ve hisse senetleri biçiminde zaten temsil edilmekte olduklarından burada sadece işletmeler dışı fiziksel aktifler göz önüne alınmaktadır. Bunlar, otomobiller, antika eşyalar, sanat eserleri, mobilya takımları, mücevherler gibi unsurları kapsamaktadır. Fiziksel aktiflerde, servet sahibine, nakdi bir gelir değil fakat aynı bir gelir sağlamaktadır. Ancak, fiziksel aktiflerde fiyat olarak değerlendirme ve değer kaybı söz konusu olabilmektedir. Son servet tipi olarak ise beşeri sermaye ele alınmaktadır. İnsan, satılamadığından, normal olarak sermaye gibi düşünülmemektedir. Ne var ki, insan unsuru, gelirin önemli bir kaynağıdır. Çünkü çoğu insanlar, ücret karşılığı olarak emeklerini kiraya vermektedirler. Aynı şekilde bireyler, öğretim ve eğitim yoluyla kendi kendilerine yatırım yapabilmektedirler (Orhan: 1995:169).

Gerek eski versiyonlarda, gerekse yeni yaklaşımda olsun tüm miktar teorisi türlerinde, nominal para miktarı ile reel para miktarı arasında bir ayırım yapılmaktadır. Nominal para miktarı lira, dolar, euro gibi para birimleri ile ifade edilen bir değerken reel para miktarı ise bu nominal para miktarlarının satın alabileceği mal ve hizmetler cinsinden ifade edilmektedir. Nominal para stoku, ilk önce, para otoriteleri tarafından belirlenmekte olup banka dışı servet sahipleri tarafından değiştirilememektedir. Oysa reel para stoku, elinde para biçiminde servet tutan tarafından belirlenmektedir. Eğer bireyler, nispeten daha az miktarda reel para tutmak isterlerse harcamalarını artırmak suretiyle bireysel olarak nominal gelirlerini azaltmaya girişeceklerdir. Ancak, bunların nominal para miktarlarını azaltması başkalarının nominal para miktarının artmasıyla dengeleneceğinden makro düzeyde

nominal olarak tutulan para miktarı değişmez. Fakat bu durum, harcamaları, dolayısıyla, parasal gelirleri ve fiyatları yükseltir. Fiyatların yükselmesi ise, reel para miktarını arzulanan düzeye düşürecektir. Aynı durum, paranın dolaşım hızı için de geçerlidir. Çünkü bu büyüklükte, bireylerin tutmak istedikleri reel para miktarı konusunda verdikleri kararları yansıtmaktadır. Bundan dolayı, bireylerin dolaşım hızına ilişkin kararlarının, bunu etkileyeceğinden bahsedilebilmektedir (Friedman, 1969:116).

Kişilerin reel para talebini etkileyen faktörleri bir denklem yardımıyla gösterilebilir (Çubukçu, 1983:38):

$$(M/P)^d = f (y, w, r^m, r^b, r^e, 1/P \, dP/dt, u)$$

Bu denklemde,

$(M/P)^d$ = reel para talebini,

y = beklenen reel geliri,

w = servetin, beşeri servet dışında kalan kısmını,

r^m = paranın beklenen getiri oranını,

r^b = tahvil fiyatlarındaki değişmeler de dahil olmak üzere, tahvilin beklenen getiri oranını,

r^e = hisse senetlerinin fiyatlarındaki değişmeler de dahil olmak üzere, hisse senetlerinin beklenen getiri oranını,

$1/P \, dP/dt$ = mal ve hizmetlerin fiyatlarında beklenen değişme oranını,

u = Reel para talebini etkileyebilecek olan diğer etkenleri göstermektedir.

Ayrıca burada söz konusu olan y değişkeni olağan olarak ölçülen gelir değil "beklenen gelir" veya Friedman tarafından "sürekli gelir" olarak tanımlanmış olan gelirdir. Fonksiyon bu gelir değişkenine karşı da önceleri birinci dereceden homojen olarak düşünülmüştür. Yani gelir arttıkça reel para talebi de aynı oranda artacaktır. Diğer bir deyişle, reel para talebinin gelir karşısında esnekliği 1'e eşit olacaktır. Fakat daha sonraki çalışmalar bu esnekliğin 1'den büyük olduğunu göstermiştir. Gelir arttığında reel para talebinin daha fazla artmakta oluşu paranın "lüks mal" gibi

düşünüldüğünü gerektirmiş ve bu husus paranın gelir dolaşım hızının düşme göstermesinin de bir açıklaması olarak ileri sürülmüştür (Çubukçu, 1983:39).

Friedman, hem faiz oranlarındaki değişimin ve hem de fiyat değişimlerinin talep edilen parayı ters yönde etkilediğini, oysa servet ile para talebi arasındaki ilişkinin aynı yönlü olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, Modern Miktar Teorisi yaklaşımında para miktarının çok önemli olduğu da vurgulanarak bir anlamda eski miktar teorisi yaklaşımı desteklenmektedir. Çünkü paranın dolaşım hızının oldukça istikrarlı olduğu ve para miktarının fiyatlar genel düzeyini etkilemede tesirli olduğu gibi klâsik varsayımlarla yaklaşılmaktadır (Kepke, 1991:55).

Diğer taraftan, portföy ayarlama süreci, Monetarist aktarım mekanizmasının belirlenmesinde çok önemli bir yer kapsamaktadır. Bu mekanizma, otoritelerin devlet tahvilleri satın almak suretiyle neden oldukları para arzı artışının etkilerini incelemek suretiyle gösterilebilir. Başlangıç durumunda, marjinal getiri oranlarını birbirine eşitleyecek tarzda servetin dağıtılmış olduğu bir denge durumunun mevcut olduğu varsayımıyla servet sahiplerinin, tahvillerin fiyatlarının yükseltilmesi, dolayısıyla verimlerinin düşürülmesi gerekecektir. Bu açık piyasa işleminden dolayı, halkın elindeki para miktarı, ellerindeki diğer aktiflere kıyasla artmış olacaktır. Bu nedenle, paranın marjinal verimlilik oranı, diğer aktiflerinkine göre azalacaktır. Bunun sonucu olarak, halkın elinde fiilen tutmakta olduğu para miktarları, tutmayı arzu ettikleri para miktarını aşacaktır. Marjinal verimlilik oranlarını birbirine eşitlemek amacıyla, servet, aktifler arasında yeniden bir dağıtıma tabi tutulacaktır. Para arzı fazlaları, finansal ve reel aktiflerle değiştirilince, bunların nisbi fiyatları yükselecektir. Reel aktiflerin fiyatları artış eğilimine girecek ve finansal aktiflerin faiz oranları düşmeye başlayacaktır. Bu durum, yeniden marjinal verimlilik oranları eşitleninceye kadar devam edecektir. Herhangi bir yolla, denge durumunun bozulması portföyün, aktif türleri arasında yeniden dağıtılması biçiminde bir süreci başlatmaktadır (Orhan, 1995:171).

Modern Miktar Teorisi yaklaşımının ortaya koyduğu politika sonuçları özetlenecek olursa, fiyatların ve parasal gelirin kontrolüne yönelik politikalar için temel değişken, para arzıdır. Üretim birimi başına düşen para stoku, önemli ölçüde artırılmadığı takdirde ancak enflasyonun önlenmesi mümkün olmaktadır. Aynı şekilde, üretim birimi başına isabet eden para stoku önemli derecede düşürülmediği durumda deflasyon kontrol edilebilmektedir. Klâsik miktar teorisinde olduğu gibi,

Modern Miktar Teorisi yaklaşımında da yine paranın dolaşım hızına ait değişkenin nispeten istikrarlı olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle, para arzındaki bir değişme, nominal gelirdeki kestirilmesi mümkün olan bir değişimi meydana getirmektedir. Aynı zamanda, para arzı ile istikrarlı bir para talebi birbirinden tamamen bağımsız bulunmaktadır. Ayrıca, Friedman, paranın dolaşım hızının, Keynesyen tüketim fonksiyonundan daha istikrarlı olduğunu iddia etmek suretiyle, miktar teorisinin Keynesyen teoriden daha üstün olduğunu ifade etmektedir.

Modern Miktar Teorisinin ortaya koyduğu bir başka nokta, maliye politikasıyla alakalıdır. Buna göre, bütçe açıklarının veya bütçe fazlalarının ekonomi üzerindeki etkileri, bunların nasıl finanse edildiği ile alakalıdır. Bütçe açıkları, para arzında bir artış olmadan halktan yapılan borçlanmayla finanse edildiği takdirde, bunun etkisi, kamu harcamalarındaki artış kadar, özel sektör harcamalarının azalması biçiminde olacaktır. Modern Miktar Teorisine göre önemli olan nokta, para stokunda meydana gelen değişimlerdir. Bütçe açıkları, para arzını artırmanın bir aracı haline geldikleri takdirde ancak ekonomide genişletici etkiler meydana getirecektir. Kısaca, kamu harcamaları para basılarak ya da banka parası üretilerek finanse edildiği takdirde, sonucun kaçınılmaz bir biçimde enflasyon olacağını belirten Friedman, finansmanın vergilerle veya halka borçlanılarak gerçekleştirildiği takdirde, sonucun vergi mükelleflerinin ellerindeki gelirlerin devlet tarafından harcanması biçiminde olacağını ifade etmektedir. Monetaristler esasen devletin ekonomiye bir müdahalesi olan ve kaynak dağılımını değiştiren maliye politikasına karşı bulunmakta ve bu politikanın bir aracı olarak, bütçe politikasının toplam talebi dolayısıyla fiyatlar genel düzeyini istikrara kavuşturamayacağı inancını taşımaktadırlar. Buna karşılık, Monetaristler, ekonomik istikrarı sağlamada para politikasının çok önemli bir araç olduğunu her fırsatta vurgulamaktadırlar (Erkam, 2010:15).

Monetaristler, parayı, satın alma işlemini, satıştan ayırmaya imkân veren satın alma gücünün geçici bir sığınağı biçiminde tanımlarken bununla birlikte, paranın tanımının aslında teorik olmaktan ziyade ampirik bir sorun olduğu da belirtilmektedir. Monetaristler, para stokundaki değişimleri, üç faktörle açıklamaktadırlar. Bunlar (Tobin, 1976:475):

*Güçlü para stoku,

*Halkın banka mevduatı ile nakit arasındaki tercihi,

*Bankaların mevduat ile rezerv tercihleridir.

Para stokunu belirlenmesinde, halkın ve ticaret bankalarının da bir etkisi olduğu görülmektedir. Ancak, söz konusu kurumların tercihlerini yansıtan oranlar nispeten istikrarlı olduğundan, para stokunu belirlemede hâkim faktör, güçlü para stoku üzerindeki kontrolü nedeniyle para otoritesi olmaktadır.

Para stoku ile ilgili M. Friedman ile A.J. Schwartz'ın birlikte yazmış oldukları ve ABD'nin yaklaşık 100 yıllık parasal tarihinin detaylı bir incelemesini ortaya koyan çalışmada şu durumlar analiz edilmiştir (Orhan, 1995:173):

- 1) Para stokundaki değişimler ile ekonomik faaliyetler, parasal gelir ve fiyat seviyesi arasında oldukça sıkı bir ilişki mevcut bulunmaktadır.
- 2) Para stokundaki değişimler, ekonomik değişim arasındaki mevcut bu karşılıklı ilişki, oldukça istikrarlı bir niteliktedir.
- 3) Para stokundaki değişimler, ekonomik faaliyetlerdeki değişimlerin bir sonucu olmayıp, çoğu durumda bağımsız bir nitelikte bulunmaktadır.
- 4) Parayla ilgili konularda, dış görünüş yanıltıcı olmaktadır. Çünkü önemli ilişkiler çoğu kere, çıplak gözle görülenin tam tersi bir durumda olmaktadır.

4.1.4.Yapısalcı Görüş

Bir bütün olarak ele alınan, belli yer ve zamandaki bir ekonominin elemanlarını oluşturan, o ekonominin düzenini belirleyen yasal çerçeve, nüfusun sosyo-biyolojik açıdan, bölgesel ve istihdam alanları açısından dağılımı, toplam üretimin kesimlere göre dağılımı, üretim kesimlerinin bölgelere göre dağılımı, üretim birimlerinin büyüklüklerine göre dağılımı, ekonominin ulaştığı teknolojik düzey, ekonominin dışa bağımlılık derecesi, toplam varlığın türlerine göre ve nüfusa göre dağılımı, ulusal gelirin üretim kesimlerine göre dağılımı, ulusal gelirin üretim etmenlerine göre dağılımı, ulusal gelirin nüfusa göre dağılımı, ekonomideki harcamaların tüketim ve yatırım olarak bölünüşü, tüketimin ve yatırımın türlerine göre dağılımı gibi etmenlerin işlevsel ilişki içinde birbirlerini etkileyiş ve parçalarını oluşturdıkları bütünü uyum içinde gerçekleştirişi biçimi olarak tanımlayabileceğimiz ekonomik yapı ve bu yapıdaki değişimler, yapısalcı görüşün savunucularına göre, az gelişmiş ülkelerde kendini gösteren enflasyonun temel nedenini oluşturmaktadır (Kepkeç, 1991:64).

Öncülüğünü Latin Amerikalı iktisatçıların yaptığı Yapısalcı okul tarafından, az gelişmiş ülkelerde uygulanan Monetarist politikaların, bu ülkelerde yaşanan

enflasyon problemine çözüm getirememesi sonucu, 1960'lı yıllarda Monetarizme karşı bir tepki olarak doğmuştur (Büyükkın, 1995:59-60).

Yapısal enflasyon görüşü, parasal görüşün uygulanmasına rağmen, az gelişmiş ülkelerin uzun dönemde enflasyondan kurtulamayışı gözlemine dayanarak ve parasal görüşe karşı bir tepki olarak ortaya konulmuştur. Özellikle Uluslararası Para Fonu (IMF) ile Birleşmiş Milletler'in Latin Amerika için Ekonomi Komisyonu (UN ECLA) arasındaki anlaşmazlıklar bu iki görüş arasındaki uzlaşmazlığın belirginleşmesine yardımcı olmuştur. Uluslararası Para Fonu parasal görüşü savunurken UN ECLA yapısal enflasyon görüşünü benimsemiştir (Güngör, 2006:14).

Yapısal görüşle parasal görüş arasındaki anlaşmazlığın temelinde ekonomik büyüme ve kalkınma ile ekonomi politikalarının amaçları hakkındaki görüş ayrılıkları yatmaktadır. Klasik ekol ve onun bir uzantısı olan parasalcı görüş, liberal bir ekonomi anlayışını benimsemiştir. Bu anlayış ekonomide gelişmenin ve istikrarın doğal faktörlere bağlı olacağını kabul etmekle devlete ancak pasif bir rol tanımış olmaktadır (Ganiyev: 2008:4).

Az gelişmiş ülkeler hızla büyüme ve kalkınma ihtiyacını hissetmektedirler. Ulaştırma ve kitle haberleşme araçlarının gelişmesi, eğitimin yaygınlaşması gibi unsurlar toplumlar arasındaki farkları giderek kapatmış ve bu toplumlarda da daha yüksek hayat standartlarına ulaşılmasını bir zorunluluk haline getirmiştir. Bu zorunluluk altında, az gelişmiş ülkelerde devlet, kendisine tanınmış bu pasif rol çerçevesinde hareket etmek yerine büyüme ve kalkınma çabalarına öncülük etmek, bu alanda bazı görevler yüklenmek durumunda kalmaktadır (Çubukçu, 1983:58).

Az gelişmiş ülkelerin yapısal özellikleri mal piyasasını endüstrileşmiş ülkelerde olduğundan daha aksak duruma getirmektedir. Kırsal yörelerden kentlere olan göç, buralarda işgücü arzını artırmakla birlikte, nitelik yönünden işgücü talebini yani vasıflı elemanı karşılamaktan uzak kalmaktadır. Sürekli olarak nitelikli işgücü darlığı mevcut olmaktadır. Zorluklardan bir başkası, kent nüfusu artarken kente yollanan yiyecek miktarının artış oranının çoğu kez geride kalmasıdır. Endüstrileşme için gerekli taşıma, güç kaynakları ve iletişim alanlarındaki gelişme başka bir sorundur. Bu alanlardaki gelişme gerektiği oranda olursa toplam talebin aşırı artma tehlikesi belirlemekte, gelişme oranı düşük olursa, yine maliyetlere ve fiyatlara olumsuz etki yapan aksaklıklar ortaya çıkmaktadır. Bütün bunların çözümünü piyasayı arz-talep yasalarına bırakmak, başka bir deyişle, A. Smith'in "görünmeyen

el" mekanizmasına bırakmak ülkenin ekonomik ve dolayısıyla bir bakıma politik geleceğini kaderine bırakmak manasına gelir ki bu durum fiyat sisteminin yapabileceğinden çok daha fazlasını beklemek oluyor (Kepkep, 1991:60).

Az gelişmiş ülkelerde gelir dağılımı hakça olmaktan çok uzak olduğundan efektif talebin dağılımının da gerçek gereksinmelerle ilişkisi azalmaktadır. Gerçek ihtiyaç ise halkın büyük çoğunluğunun barındırılması ve doyurulması iken, ithalat malı lüks eşyalara olan efektif talep çok yükselmektedir. Gerçekler klasik okulun temel varsayımlarından bu kadar farklı iken, fiyatlar sisteminin sorunsuz işleyebileceği bir ortam oluşturmaya çalışmak akılcı bir davranış olmamaktadır (Seers, 1964:91).

Ülke içindeki sosyal ve siyasal koşullarda kaynaklardan yararlanmayı ve kaynakların yönlendirilmesi de zorlaştıkça hükümetlerin kontrol altında bulundurulabildikleri ekonomi politikası araçları da oldukça sınırlanmaktadır. Para politikası bu sınırlı araçlardan birisi olarak kendisini göstermektedir. Dolayısıyla, para politikasını kullanıp enflasyon oluşturarak ekonomik gelişme sağlanması bir seçenek olarak düşünülmüştür. Parasal görüş ise böyle bir seçeneğin söz konusu olamayacağı üzerinde ısrarla durmaktadır (Şiriner ve Turgay: 2007:69).

Yapısal görüş içinde ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi için enflasyon oluşturulmasını gerektiğini savunanlar olmakla beraber, daha çok kalkınmayla fiyat istikrarının birbirleriyle nasıl uyuşur hale getirilebileceği üzerinde de durulmaktadır. Bunun başarılabilmesi için, yine devlete önemli görevler yüklenildiği görülmektedir. Bu görevler ekonomideki bazı temel esneksizliklerin giderilmesini amaçlamaktadır. Yapısal enflasyon görüşü bu çerçeve içinde değerlendirildiğinde, enflasyona ekonomik kalkınma çabalarının doğal bir sonucu olarak değil, ekonomideki önemli darboğazların ve esneksizliklerin giderilememiş olmasının kaçınılmaz bir neticesi olarak bakıldığını söylemek gerekir. Bu darboğazlar ve esneksizlikler ekonomik büyüme ve kalkınma sağlandıkça giderek sorun olmaktan çıkmaktadırlar. Bu nedenle ekonomik, sosyal ve siyasal alanda elde edilen başarılarla uzun dönemli fiyat istikrarının sağlanmasında birer ön şart olarak bakılmaktadır. Fiyat istikrarının sağlanmasında para ve maliye politikalarının gücü inkâr edilmemekle birlikte kısa dönemde enflasyonu gidermekte oldukça etkili oldukları kabul edilmektedir (Çubukçu, 1983:59).

Yapısal görüşe göre, enflasyonun nedenlerini ekonominin çok daha temeldeki bozukluklarında, dengesizliklerinde aramak gerekir. Bu açıdan

bakıldığında, para ve maliye politikalarının fiyat istikrarını sağlamadaki etkileri geçici olacaktır ve yüksek bir işsizliği ve ekonomik durgunluğu da beraberinde getirecektir. Gerekli temel reformlar yapılmadığı takdirde, bazı elverişli dönemler dışında, enflasyonla tekrar tekrar karşılaşılacaktır. Bu gerekli düzenlemeler yapıp temel darboğazlar ve esneksizlikler giderilmedikçe para arzının genişlemesi yönünde para otoritesi üzerindeki baskılar sürüp gidecek ve fiyat istikrarı bozulacaktır (Yılmaz, 1982:134).

Parasal görüş para arzını para otoritesinin tam kontrolünde olarak kabul etmekle, ülkenin içinde bulunduğu temel bozukluklar dolayısıyla para otoritesi üzerinde yoğunlaşan baskıları görmezlikten gelmiş olmaktadır. Bu baskılara neden olan bozukluklar ortadan kaldırılmadıkça, enflasyonun para otoritesinin bağımsız davranışlarından kaynaklandığını ileri sürmek gerçekçi olmayacaktır. Yapısal görüş içinde enflasyonun temeldeki nedenleriyle enflasyonun nasıl geliştiğini gösteren mekanizmayı birbirinden ayrılması gerekir. Enflasyonu başlatan temel yapısal bozukluklar ekonomide karşılaşılan çeşitli esneksizliklerdir. Bunlar gıda maddeleri arzında, ekonominin ithal kapasitesinde ve devlet gelirlerinin artışında karşılaşılan darboğazlardır. Bunların dışındaki kurumsal bozukluklar veya dışsal faktörler enflasyonist baskının kümülâtifleşmesine yol açmaktadır. Enflasyonun bu temel yapısal ve kümülatif nedenlerinin pratikte enflasyonu geliştirebilmesi için bir de yaygınlaştırma mekanizmasına ihtiyaç vardır. Bu mekanizma içinde ise enflasyon sorununu besleyen ve kamçılayan unsurlar yer almaktadır (Çubukçu, 1983:60).

Endüstrileşme süreci içindeki bir ekonomide gelirler yükselir ve bununla ortaya çıkan mal ve hizmet talebi artan fiyatlarla karşılanabilirken ve bu nedenle ücret tepkileri oluşabilir. Böylece artan para talebine para arzı da uymak zorunda kalacaktır. Esnek olmayan bir para arzı, fiyat düzeyine istikrar sağlamaktan çok, üretim ve istihdamda bir gerilemeye yol açacaktır. Bu frenleme uzun bir süre sürdürülürse, fiyat yükselmeleri için bir ortamın kalmadığı yaygın bir işsizliğin bulunduğu bir ekonomik düzeye varılacağı söylenebilir. Likidite frenlemesi kalktığında fiyatların yükselme süreci yeniden başlayacaktır (Yiğit, 2008:8).

Bu analiz neticesinde görüldüğü gibi, parasalcı veya gelir-harcama olsun, gelişmiş ülkelere göre hazırlanmış global analiz yöntemlerini az gelişmiş ülkelere uygulamak yanlış olacaktır. Gerek para stoku etmeni, gerekse arz veya talep yönünden gelen etmenler, fiyat artışları süreci içinde önemli rol oynayabilirler, ancak azgelişmiş ülkelerdeki fiyat artışlarının temel nedeni yapısaldır.

4.1.4.1. Tarımsal üretimin esneksizliği

Bir genelleme yapılacak olursa az gelişmiş ekonomiler, kişi başına gelirin ve kapitalin düşük olduğu, üretim teknolojisinin ulaştığı düzeyin düşük olduğu, nüfusun büyük bir oranının tarımda çalıştığı, yiyecek ve hammadde üretimi gibi ilkel üretimin, toplam üretimin büyük bir oranını oluşturduğu ekonomilerdir, denilebilir (Kepkep, 1991:67).

Az gelişmiş ülkelerde nüfusun büyük çoğunluğu düşük gelir elde etmektedir. Düşük gelir gruplarında ise gelirin büyük bir kısmı gıda maddelerine harcanmaktadır. Bu nedenle, temelini tarımsal ürünlerin oluşturduğu gıda maddelerinin fiyatlarında başlayan artışlar toplumu geniş ölçüde etkilemekte ve çeşitli gelir grupları arasında bir bölüşüm çekişmesini hemen başlatabilecek bir potansiyel oluşturmaktadır (Hız, 2009:79).

Nüfusun, üçte ikisi bazen dörtte üçe varan büyük oranının tarım kesiminde çalışması o ekonomilerdeki toplam talebin yapısı ile de açıklanabilir. Engel Yasası'na göre gelir yükseldikçe onun azalan bir oranı gıda için harcanmaktadır. Ekonomik hesaplamalar hiçbir toplumsal grubun gelirlerinin % 25'inden azını ve % 75 inden çoğunu gıda için harcamadıklarını göstermiştir. Normal koşullar altında dünyada ortalama olarak gelirin % 35'i ile % 65'i gıda için harcanmaktadır. Engel ve daha sonra C. Gini ve G. del Vecchio aile bütçelerinde, yükselen gelirle birlikte gıda için yapılan harcamaların mutlak olarak yükseldiği, ancak oran olarak düştüğü biçiminde bir yasa bulduklarını iddia etmişlerdir. Böylece, gıda harcamalarının gelire oranı refah endeksi olarak kabul edilmiştir. Yapılan daha geniş araştırmalarla dört bütçe tipinin ortaya konabileceği görüşüne ve aşağıdaki kurallara varılmıştır (Kepkep, 1991:68):

Birincisi, "açlık düzeyindeki bütçeler" gelirlerini hemen hemen tümüyle gıda için harcarlar.

İkincisi, tüm bütçelerin % 50 kadarını kapsayan "yoksul bütçeler" yükselen gelirle birlikte mutlak ve görel olarak gıda maddelerine yönelik harcamalarını artırırlar (Pre-Engel-tipi).

Üçüncüsü, gıda maddelerine yapılan harcamaların mutlak olarak yükseldiği fakat oransal olarak düştüğü "ancak geçinen bütçeler" (Engel-tipi).

Dördüncüsü, gıda maddelerine yapılan harcamaların mutlak ve oransal olarak sabit kaldığı veya düştüğü "varlıklı bütçeler" (Post-Engel-tipi).

Düşük gelirli oluşun gıda maddelerinin fiyatlarına karşı oluşturduğu duyarlılık yanında göz önünde bulundurulması gereken bir başka husus da az gelişmiş ülkelerin içinde bulundukları dinamiktir. Bu ülkelerde sanayide istihdam kapasitesi düşük olduğundan nüfusun büyük kısmı tarımda veya hizmetler kesiminde istihdam edilmekte ve açık işsizlik yanında yaygın gizli işsizlik de bulunmaktadır. Gerek bu durum gerekse daha iyi yaşama arzuları ve endüstrileşme çabaları dolayısıyla hızlı bir kentleşme olgusuyla karşılaşmaktadır. Bir yandan da nüfus hızla artmaktadır. Gerçi faal nüfusun tarım kesiminden hizmetler veya sanayi kesimine kayması tarımda esasen gizli işsizlik bulunduğu için tarımsal üretimi azaltmamaktadır. Fakat nüfus artışına ek olarak kentleşme olgusunun da ortaya çıkışı nüfusun giderek daha büyük bir bölümünü ticarete konu olan tarımsal ürünlere bağlı hale getirmektedir. Diğer taraftan, endüstrileşme ve ekonomik kalkınma ile birlikte gelirlerde artmaktadır. Orta gelir gruplarının artan gelirleri daha çok dayanıklı tüketim mallarına yönelirken düşük gelir gruplarının sağladıkları artışlar büyük ölçüde yine gıda maddeleri talebine dönüşmekte ve böylece bu alanda talep baskısı artmaktadır (Çubukçu, 1983:60).

Az gelişmiş ülkelerde, tarımsal işletme büyüklükleri oldukça küçük ve daha çok aile işletmeciliği hâkim olup, sermaye yoğun teknikler kullanılarak üretimin ve piyasaya sürümün artırılması sınırlı kalmakta ve kendi kendine yeterlilik yaygınlık göstermektedir. Sermaye birikiminin, teknik bilgi ve becerinin düşük oluşu yanında sulama şebekesinin geliştirilememiş, pazara ulaşım ağının kurulamamış olması gibi etkenler de arzı olumsuz yönde etkilemektedir. Fakat bütün bunlardan daha önemlisi toprağın mülkiyetinin toprakta çalışanlardan ayrılmış olmasının doğurduğu sonuçlardır. Bu mülkiyet yapısı dolayısıyla modern girdiler kullanılması, üretimin geliştirilmiş yöntemlerle arttırılması ve artan ürünün pazarlanması için teşvik unsuru zayıflamaktadır. Ayrıca, gelir dağılımının adaletsiz oluşu ve toplumun büyük kesiminin asgari geçim düzeyinde bulunması nedeniyle temel mal ve hizmetlerin ve tarımsal ürünlerin fiyatları kontrol edilmek istenmektedir. Bu tutum bir yandan enflasyonu olumlu yönde etkilerken, diğer yandan tarımsal ürünün artırılması üzerinde olumsuz etki yaparak talebin karşılanamaması tehlikesini artırmaktadır (Özler vd., 2007:444).

Hava ve yağış şartlarının bozuk olması tarımsal ürünler arzını önemli ölçüde engellemektedir. Ayrıca tarımsal üretimin arttırılamamasının temel nedenlerinden biri de bu sektörün geri kalmış kurumsal yapısıdır. Daha açık bir ifadeyle, az

gelişmiş ülkelerde, tarımsal işletmelerin küçük çapta olması, sermaye-yoğun teknolojilerin sınırlı ölçüde kullanılması, sulama, haberleşme ve ulaşım imkânlarının kısıtlı olması vb. nedenler tarımsal üretimin arttırılmasını engellemektedir. Tarımsal arz ile talep arasındaki dengesizliğin talep lehine olması, sonuçta enflasyonist bir durum ortaya çıkarmaktadır (Erkuş, 2007:34-35).

Gıda maddelerine olan talebin hızla artmasına karşın tarımsal ürün arzının yeterli esnekliği göstermemesi bu maddelerin fiyatlarının artmasına neden olmaktadır. Gelirlerin büyük bir bölümünün beslenme harcamalarına ayrıldığı az gelişmiş ülkelerde bu fiyat artışları etkili olmakta ve gelir grupları bu yükü birbirlerine aktarmaya çalışmaktadırlar. Özellikle toplu sözleşme hakkına sahip ücretlilerin artan zam istekleri karşılandığı ve tarımsal maddeler sanayide de girdi olarak kullanıldığı ölçüde maliyetler artmakta ve ücret-maliyet artışları fiyatlara yansıtılarak fiyat artışları yaygınlaşmaktadır (Çubukçu, 1983:61).

Bütün bu koşulların neticesi, gıda maddeleri arzının kısa dönemde, artan talebe ve artan gelire ayak uyduracak kadar esnek olmaması sonucu, gıda maddeleri fiyatlarının arz talep yasaları uyarınca yükselmesidir. Eğer fiyatların tümüyle esnek olduğu bir piyasa söz konusu olsaydı, yeterli talebi sağlayamayan endüstriyel tüketim malları fiyatının, arz fazlası kaldığı sürece, düşmesi gerekirdi. Ancak azgelişmiş ülkelerde piyasanın küçük olmasının üretici sayısının artmasını engellemesinden ve üreticilerin devletçe dış rekabete karşı korunmalarından dolayı oligopoller ve çoğu kez tekeller oluşmaktadır. Bu nedenle endüstriyel tüketim mallarının fiyatları güdümlü fiyatlar olmaktadır. Endüstriyel tüketim malları fiyatlarında bir düşme söz konusu olmaksızın gıda maddeleri fiyatlarının yükselmesi fiyatlar genel düzeyinin yükselmesi anlamına gelmektedir (Kepke: 1991:74).

Gıda maddeleri fiyatlarının yükselmesi gelirlerin büyük bir oranını gıda maddeleri satın almak için harcayan ücretlilerin reel gelirlerini azalttığından, ücrete ilişkin istekler yükselen gıda maddeleri fiyatları karşısında duyarlıdırlar. Bu isteklerin karşılanması endüstrideki maliyetleri yükselteceğinden ve girişimciler maliyetteki artışları ürünlerin fiyatlarına yansıtacaklarından gıda maddeleri için ücret-fiyat sarmalı başlayacaktır. Bu aşamada üç önemli karşıt görüş ileri sürülerek tarımsal ürünlerin fiyatlarının artmasıyla başlayan spiral gelişmeye karşı çıkılmaktadır. Bunlar (Çubukçu, 1983:61):

- İlk olarak, tarımsal ürünlerin fiyatlarının artışı ile başlayan sürecin devam edebilmesi için hükümetin para arzı artışlarıyla bu gelişmeyi onaylaması gerekecektir; aksi takdirde, maliyet enflasyonunda olduğu gibi, sadece nispî fiyatlar değişecek ve/veya ekonomik durgunluk doğacak, enflasyonla karşılaşılmayacaktır.
- İkinci karşıt görüş, tarımsal ürünlerin fiyatlarının artması halinde yükselen beslenme harcamaları karşısında, toplam talep beslenmediği sürece, diğer mal ve hizmetlere olan talebin azalacağı ve bunların fiyatlarının düşmesiyle genel bir fiyat artışının söz konusu olmayacağıdır.
- Üçüncü karşıt görüş ise, tarımsal ürün darlığı ile karşılaşılan yıllarda fiyatların artmasının bünyesel bir unsur olarak kabul edilmesine itiraz etmektedir. Böyle yıllarda gerekli ürünlerin dışardan ithal edilmesiyle açığın kapanabileceği ve fiyat artışlarıyla karşılaşılmayacağı ileri sürülmektedir.

4.1.4.2.İthal kapasitesinin esneksizliği

Kişi başına gelirin düşük olduğu ve yalnızca kendi tüketimi için üreten ülkelerin azgelişmişlik çemberini kırabilmesi çok güç bir durumdur. Ekonomik kalkınma azgelişmiş ülkeler için önemli bir amaç durumundadır. Bu amacın gerçekleşmesinde dış ekonomik ilişkiler ise vazgeçilmez bir öğedir. Başka ülkelere yapılan ihracat ülkenin üretim talebinin bir bölümünü oluşturarak ekonomik büyümeyi doğrudan etkilerken, dışarıdan üretim araçları satın alınmasında kullanılacak döviz de sağlayarak, ülkede reel kapital oluşumunun da önemli bir kaynağını oluşturmaktadır. Uluslararası ticaretin ekonomik büyümeyi hangi ölçüde etkileyeceği bir yandan ihracat gelirlerinin, öte yandan ithalat düzeyinin gelişmesine bağlı olmaktadır (Kepke, 1991:75).

Yapısal enflasyon görüşü içinde az gelişmiş ülkelerin fiyat istikrarını sağlamakta karşılaştıkları çok önemli yapısal sorun şüphesiz ödemeler bilânçosunun açık vermesidir. Özellikle dış ticaret açığını oluşturan ihracat ile ithalât arasındaki büyük fark ülkenin ithal kapasitesini sınırlamakta ve gerekli ara malları ile nihai malların, makine ve teçhizatın getirilemeyişi yurtiçi üretimi sınırlandırarak toplam arzı daha az esnek hale getirmektedir. Bu durumda sık sık fiyat artışlarıyla karşılaşmak kaçınılmazdır (Ataç, 1991:29).

İhracat gelirin büyükliğünde ve gelişmesinde en önemli etken ihracatın yapısıdır. Bu yapı ne kadar çeşitlendirilmiş olursa, dünya piyasası koşullarındaki değişimlerden ülke o kadar az etkilenir. Ancak azgelişmiş ülkelerin ihracatlarının

yapıları, tek yönlüdür veya çeşitlendirilmemiştir. Yiyecek ve hammadde gibi şeylerin büyük bir bölümünü oluşturduğu üretim yapısı ihracatın yapısını da belirlemektedir. Yurt içi tüketimi için yapılan gıda maddeleri üretiminin dışında, azgelişmiş ülkelerdeki üretim büyük ölçüde ilkel ürünleri içermektedir. Bu ilkel ürünlerin ya yurt içi piyasasında alıcısı yoktur veya piyasa zaten doymuştur. Bu ürünler, şeker, kahve, muz, kauçuk örneğinde olduğu gibi, brüt ulusal ürünün bazen üçte birine varan büyük bir oranını oluşturmaktadır (Dişbudak, 1996:167).

Az gelişmiş ülkelerde ithalat talebi hızla artarken bu talebin karşılanmasında kullanılacak döviz kaynaklarını artıracak olan ihracat bu kadar hızla gelişmemektedir. İhracat mallarının fazla çeşitlenmemiş olması ve ilkel ürünlerden oluşmasının bir başka dezavantajı da bu mallara karşı fiyat esnekliği yüksek, gelir esnekliğinin düşük oluşudur. Bu durumda az gelişmiş ülkelerin fiyatları yükselterek veya diğer ülkelerdeki gelir artışlarından yararlanarak ihracat gelirlerini artırmaları çok sınırlı kalmaktadır. Esasen bu ülkelerde tarım ürünleri büyük ölçüde hava koşullarına bağlıdır ve üretime paralel olarak ihracat da istikrarsızdır. Bazı az gelişmiş ülkeler hammadde niteliğinde ürünler ihraç etmekte olup bu ürünlerin üretimleri de kullanılan geri teknoloji dolayısıyla fazla esnek değildir. Konjonktürel dalgalanmalardan az gelişmiş ülkelerin ihracatı büyük ölçüde etkilenmekte ve bu da ihracat gelirlerinde istikrarsızlık oluşturmaktadır (Çubukçu, 1983:62).

İlkel ürünlerin ihracatının yavaş büyümesi endüstriyel merkezlerdeki teknolojik gelişmenin kaçınılmaz bir sonucudur. Bir yandan, teknolojik gelişme doğal ürünler yerine artan bir biçimde yapay maddelerin ikame edilmesine yol açtığından bu durum şu veya bu yolla ürünlerin daha az hammadde içermesi sağlamaktadır (Balyemez, 2008:2).

Endüstrileşmiş ülkelerde ilkel ürünlerin ithalatı çoğu kez kendi yurt içi üretimlerinin yanında bu ürünlere olan talep açığını kapamaya yöneliktir. Kendi yurt içi üretimlerinin düzeyi de değişik etkenlere bağlıdır. Bazen bu üretim kendi yurt içi gereksinmelerini aştığında, ortaya çıkan üretim fazlasını dünya piyasasında sübvansiyon fiyatlardan sunarak, kendi ithalatlarını durdurmanın da ötesinde azgelişmiş ülkelerin öteki pazarlarını da ellerinden alırlar. Endüstrileşmiş ülkelerdeki her konjonktürel gerileme azgelişmiş ülkelerin ilkel ürün ihracatından elde ettikleri döviz gelirlerinin önemli ölçüde azalmasına neden olmaktadır. İhracattaki bu olumsuz duruma karşın az gelişmiş ülkelerin ithalatı süratle artma eğilimindedir. Özellikle ekonomik büyüme ve kalkınma sağlanmasıyla artan gelire karşın ithal

talebi daha da hızla artmaktadır. Diğer yandan ekonomik kalkınmayla birlikte talebin yapısı da değişmekte, gelişmiş ülkelerin tüketim kalıplarının taklit eğilimi gelişmekte ve bu şekilde ülke içinde üretilmeyen yeni tüketim veya dayanıklı tüketim malları ile bazı lüks maddeleri ithal etme arzuları yükselmektedir (Kepkep, 1991:77).

İhracat ile ithalât arasındaki büyük fark giderek ödemeler dengesi açığını artırmakta ve ülkenin ithal kapasitesini sınırlandırmaktadır. Bazı malların ithalinin yasaklanması bu malların yurtiçi fiyatlarını artırarak enflasyonist bir baskı oluşturmaktadır. Fakat asıl önemli olan gerek ekonomik büyüme sağlanması, gerekse bu mallara olan ihtiyacın yurtiçi üretimle karşılanması amacıyla başvuru olan ithal ikamesi politikasının getirdiği sonuçlardır. İthalâtı ikame edici endüstrilerin belirli bir optimal büyüklükte kurulması gerekmektedir. Kuruluş aşamasında yüksek oranda makine-teçhizat ve daha sonra da sürekli olarak hammadde ve/veya ara malı ithalâtı gerekli olmaktadır. İthal ikamesi endüstrileri ilk kuruluşlarında ölçek ekonomilerinden yararlanamamakta olup verimlilikleri düşük, maliyetleri ise yüksek olmakta ve fiyatları yurt dışı fiyatlarına göre daha yüksek saptanmaktadır. Çoğu kez verim düşüklüğü ve maliyetlerin yüksek oluşu çeşitli nedenlerle daha sonra da devam etmekte ve bu durumda bu endüstrilerin uluslararası rekabete karşı korunması gerekmektedir. Firmaların büyük ölçekli kurulmaları ve dışarıya karşı korunmaları, bunların tekeli kurulumlarına haline dönüşmesini kolaylaştırmakta ve fiyatlar ileride de düşürülememektedir. Bu kuruluşların kapasitelerini tam olarak kullanabilmeleri için hammadde ve ara malı ithalinin düzenli olarak yapılması ithal kapasitesi üzerinde, yapılamaması ise maliyetler ve fiyatlar üzerinde baskı unsuru oluşturmaktadır (Çubukçu, 1983:63).

Ödemeler dengesi açığının giderilebilmesi için ithalâtı kısma veya ithal ikamesine başvurma yanında ihracatı artırma yoluna da gidilebilir. Bu alanda da bahsedilen sınırlamalar göz önünde bulundurulduğunda, devalüasyon yaparak ihracat mallarının ucuzlatılması bir seçenek olarak belirmektedir. Devalüasyon, ihracat mallarına karşı olan fiyat esnekliğine bağlı olarak ihracatı artıracaktır. Fiyat esnekliği yüksekse ihracat genişleyecek, fiyat esnekliği düşükse devalüasyon fazla etkili olmayacaktır. Diğer yandan devalüasyon ithalâtı da pahalılaştırarak ithal kapasitesini daraltıcı etki yapacak, gerekli hammadde, ara malı ve yatırım mallarının getirilebilmesini güçleştirecektir. Bu ise büyümeyi ve kalkınmayı olumsuz yönde etkileyecektir. Devalüasyon sonucunda ithal maliyetleri yükseldiğinden ithalâtı ikame eden ve diğer endüstrilerde fiyatlar yükselecektir. Ayrıca ithalâtla sağlanan

nihaî kullanım mallarının fiyatları da doğrudan yükselecek, nispi fiyatlar dengesinin saklı tutulması çabaları dolayısıyla, bu fiyat artışları yurt içinde üretilen diğer mal ve hizmetlerin fiyatlarının da yükseltilmesine gerekçe teşkil edecektir (Ulusoy, 2003:226).

Ödemeler dengesi açığının kapatılması için sermaye ithali ve dış borçlanmaya da gidilebilir. Ancak, az gelişmiş ülkelerdeki çeşitli güçlükler yabancı sermayeyi teşvik edecek şekilde değil, bilâkis kaçırarak yönde etkiler yapmaktadır. Siyasal kaygılar, millileştirilme endişeleri, bürokratik engeller, proje gecikmeleri, alt yapı eksikliği, vasıflı işgücü sağlanmaması, kâr transferinde karşılaşılan zorluklar bu güçlüklerden bazılarıdır. Özetle, yapısal görüş, ithal kapasitesinin genişleyememesinin arz esnekliği ve fiyatlar üzerinde olumsuz etkiler yapacağını, güçlüklerin aşılması için sık sık devalüasyonlara ve ithalatı kısma durumuna gitmek gerekeceğini, her iki yolun da enflasyonist gelişmelere yol açacağını belirtmektedir (Çubukçu, 1983:64).

4.1.4.3.Devlet gelirlerinin esneksizliği ve bütçe açıkları

Az gelişmiş ülkelerde ekonomik büyüme ve kalkınmanın önemine ve bunun gerçekleştirilebilmesi için, yapısal görüş çerçevesinde, devletin daha aktif rol alması gerektiğine işaret edilmektedir. Özellikle alt yapı yatırımlarının ve kârlılığı az olan alanlardaki temel yatırımların yapılması görevi devlete düşmektedir. Bu ülkelerde devlet ayrıca yüksek bir istihdam düzeyinin sağlanması ve gelir grupları arasında denge sağlanarak sosyal patlamalara meydan verilmemesi amaçları çerçevesinde cari harcamaları ve transfer harcamalarını yüksek tutmak zorunluluğunu duymaktadır. Devlet harcamalarının bu katılığı karşısında ise devlet gelirleri yetersiz kalmaktadır. Devletin düzenleyici rolü üstlenmesi, kamu harcamalarını artmasına neden olurken vergi sistemindeki bozukluklar kamu gelirlerinin toplanmasını zorlaştırmakta bu da önemli bütçe açıklarına neden olmaktadır. Bütçe açıklarını açık finansman yoluna başvurması ve kamu teşebbüsleri tarafından üretilen mallara yapılan zamlar enflasyonu ortaya çıkarmaktadır (Işığışık, 1994:118).

Önemli vergi kaynağı olabilecek sektörlerin vergi dışı bırakılması, gelir grupları arasındaki eşitsizliğe rağmen üst gelir gruplarının yeterince vergilendirilmemesi, vergi denetiminin tam olarak yapılamaması ve yeni vergi alınmasında özellikle siyasal güçlülere uğranması vergi gelirlerini sınırlandırmaktadır. Devlet harcamaları ile devlet gelirleri arasındaki dengesizlik az

gelişmiş ülkeleri sık sık açık finansman yoluna sevk etmektedir. Bu durumda para arzı devletin finansman ihtiyacına paralel olarak artış göstermekte ve enflasyonla karşılaşmaktadır. (Çiçek ve Ceran, 2007:296).

Devlet gelirleri artırılmak istendiğinde en kolay yol olarak dolaylı vergilerin yükseltilmesine başvurulmakta ve bu da fiyat seviyesini doğrudan yükseltmektedir. Devlet gelirlerinin gerekli esnekliği göstermemesi ve yatırımların gerçekleştirilememesi halinde ise toplam arz olumsuz yönde etkilenmekte ve bu defa fiyatlar üzerindeki baskılar arz yönünden gelmektedir. Kamu teşebbüslerinin üretim faaliyetinde bulundukları az gelişmiş ülkelerde ise yeni sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu teşebbüsler bir yandan istihdamın yüksek tutulması amacını gerçekleştirirken diğer yandan bütçe açıklarının devletçe karşılanmasıyla devlet bütçesi üzerinde yeni baskılar oluşturmakta ve bu açıklar çoğu kez açık finansman yoluyla kapatılmaktadır. Kamu teşebbüslerinin bütçe açıklarını kapatmak için bunların mallarına yapılan zamlar ise doğrudan piyasayı etkilemekte ve fiyatları yükseltmektedir (Çubukçu, 1983:65).

4.1.4.4. Kümülatif ve yaygınlaştırıcı etkenler

Yapısal görüş içinde fiyat artışlarının temel nedenlerini yukarıda sözünü edilen yapısal bozukluklar veya dengesizlikler oluşturmakla beraber, bu fiyat artışlarını artırarak ve yaygınlaştırarak enflasyonist bir gelişmeye dönüştüren faktörlere de yer verilmektedir.

Bu faktörler siyasal istikrarsızlıklar, rasyonel olmayan hükümet müdahaleleri, aksayan kamu yönetimi, koordinasyon eksikliği, çok taraflı ve yanlış uygulanan denetimler ve kurumsal bozukluklar, sermaye ve para piyasalarını gelişmemiş olması, tasarruf ve dolayısıyla yatırım azlığı, stoklamanın dar olması, piyasanın başarısızlığı gibi etmenler arasında sayılabilir. Başlayan fiyat artışlarının daha da hızlandıran etkenlerin başında çeşitli kurumsal bozukluklar gelmektedir. Az gelişmiş ülkelerin içinde bulundukları siyasal istikrarsızlıklar, irrasyonel hükümet müdahaleciliği, aksak kamu yönetimi, koordinasyon eksikliği, çok taraflı ve kötü uygulanan kontroller bunlardan bazılarıdır (Büyükakın, 1995:60).

Sermaye piyasasının gelişmemiş olması, kaynakların hareket serbestiyetinin düşüklüğü, yatırım projelerinin tamamlanmasındaki büyük gecikmeler, iç pazarın küçüklüğünden kaynaklanan endüstrideki ve dağıtım şebekesindeki tekelci gelişmeler, dağıtım kanallarındaki çeşitli aksaklıklar ve bozukluklar, stoklama

kapasitesinin darlığı dikkate alınması gereken diğer bazı etkenlerdir. Bunlara ek olarak gelir artışları karşısında lüks tüketim heveslerinin gelişmesi, halkın çeşitli olumsuz alışkanlıkları, üreticiler karşısında tüketicilerin örgütlenmiş olmamaları, tüketici tercihlerini zorlaştıran standardizasyon eksikliği gibi daha birçok etkenden de söz edilebilir. Bütün bunlar kendileri fiyat artışlarını başlatmakla beraber, başlayan fiyat artışlarının enflasyonist boyutlara ulaşmasına zemin hazırlamaktadırlar. Fiyatların zamanla hızlı şekilde artmasıyla bu kurumsal bozukluklar enflasyon oranının artan bir fonksiyonu şekline girmekte, yapı giderek daha da çarpıklaşmakta ve fiyat artışları karşısında kümülatif baskılar haline dönüşmektedir (Polatlı, 2008:5).

Bunların dışında, fiyat artışları dışsal faktörlerin etkisiyle de hız kazanabilirler. Savaş veya âfetler gibi devlet harcamalarını artıran etkenler yanında dünya konjonktüründeki değişimler veya uluslararası alanda ortaya çıkan çeşitli gelişmeler fiyat artışlarını hızlandırıcı etki yapabilmektedir. Örneğin dış ticaret hadlerinin az gelişmiş ülkeler aleyhine seyretmesi veya böyle bir ülkeye ekonomik ambargo uygulanması bir tür dışsal baskı unsur sayılmaktadır (Çubukçu, 1983:66).

Dünya konjonktüründeki gelişmelerin etkisi değerlendirildiğinde, konjonktürün yüksek olduğu dönemlerde ihracat gelirlerine paralel olarak iç talep yükselmektedir. Bu durumda ölçülü bir para arzı artışı uygulanmazsa talep baskısı süratle artacak, para arzı artışı sınırlandırılırsa talep kontrol altında tutulabilecektir. Diğer yandan artan döviz gelirleri yüksek gelir gruplarının lüks tüketim maddeleri talebini karşılama ve yatırım malları ithali yönünde kullanılırsa arz olanakları da genişleyecek ve fiyatlar üzerinde ek bir baskı unsuru oluşmayacağı gibi ekonomik büyümeye de olumlu katkılar sağlanmış olacaktır. Buna karşın, para arzı artışlarının aynen devamı veya artarak genişletilmesi yanında elde edilen döviz gelirleri de arz olanaklarını genişletecek biçimde kullanılmazsa, yükselen iç talep arzı zorlayarak fiyat artışlarını enflasyonist boyutlara vardıracaktır (TCMB, 2003).

Konjonktürün gerilediği, ihracatın, iç talebin ve ithal kapasitesinin daraldığı dönemlerde de uygulanan para ve maliye politikalarıyla döviz kuru politikası fiyat artışlarının seyrini belirlemektedir. Yapısal görüş, fiyat artışlarının kümülatif ve dışsal faktörlerle hız kazanması yanında çeşitli gelir gruplarının reel gelirlerini ve millî gelir içindeki paylarını koruma veya artırma amacına girmesiyle ücretlerin, maaşların ve fiyatların karşılıklı yükseltilmesi bir spiral gelişime neden olabilmektedir. Bunun yanında kamu kesimi, bütçe açıkları oluşturup vergileri

artırarak veya enflasyonist finansmana başvurarak devletçe kullanılabilecek fonları artırmaya çalışırken, özel kesim de fiyatlarını yükseltip kredi taleplerini yoğunlaştırarak kendi payını korumaya çalışmaları enflasyonu yaygınlaştıracaktır (İnanlı, 2010:59).

Ekonomideki temel yapısal bozukluklar giderilmedikçe, bu yapıdan gelen zorlamalar sonucunda az gelişmiş ülkeler yeniden enflasyonist baskı altında kalacaklardır. Bu nedenle yapısal görüşü savunanlar, ekonomik büyüme ve kalkınmanın fiyat istikrarı ile birlikte yürütülebilmesi için bazı köklü reformların yapılmasını önermektedirler. Aksi takdirde sık sık enflasyonla karşılaşılacak veya fiyat istikrarının sürekliliği, halkın sıkıntılarına ve şikâyetlerine ilgi göstermeyen otoriter bir rejim isteğiyle birleşecektir.

4.1.4.5.Gelişmiş ülkelerde ekonomik yapı ve enflasyon

Keynesyen analizi savunanların ekonomide denge analizi yerine dengesizlik analizi üzerinde durulması gerektiğini ve Keynes'in analizinin kökeninde de bunun bulunduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu anlayış için de özellikle Avrupa'daki bazı çevreler enflasyonun batı toplumlarının kaderi olduğunu ve kapitalizmin sosyal kurumları çerçevesinde kaçınılmaz olarak ortaya çıktığını ileri sürmektedirler (Robinson ve Wilkinson, 1977:5).

Enflasyonun geleneksel para ve maliye politikası uygulamalarıyla önlenemeyeceğini savunanlar, enflasyon olayı ile ekonomik, toplumsal ve siyasal yapı arasında bir bağ kurmakla beraber, gelişmiş ülkelerde yapısal enflasyon görüşünü daha çok ekonominin yapısı ve buna bağlı olarak ücret davranışları yönünden gelen fiyat artırıcı baskıları ele almaktadır (Frisch, 1977:128).

Endüstrileşmiş batı ülkelerinde enflasyona doğru uzun dönemli bir eğilimin yapısal faktörlere dayandırılması çeşitli iktisatçılar tarafından savunulmuştur. İskandinav iktisatçılar başta olmak üzere bu tür açıklamalar getiren modeller geliştirmiştir. Uzun dönemde fiyatların yükselmesi eğilimi ise şu hususlara atfedilmektedir (Çubukçu,1983:69):

- a) Endüstri ve hizmetler sektörlerinin verimlilik artış hızları arasında fark vardır, hizmetler kesiminde verimlilik daha yavaş artmaktadır;
- b) Bu iki sektörün fiyat ve gelir esneklikleri de birbirinden farklıdır;
- c) Her iki sektörde de parasal ücretler aynı ölçüde artmaktadır, artış hızı daha hızlı gelişen sektörce belirlenmektedir;

d) Fiyatlar ve ücretler azalma yönünde esnek değil, katıdırlar

Endüstri sektöründeki hızlı verimlilik artışları dolayısıyla parasal ücretler de hızla artırılabilir. Hizmetler sektörünün verimliliği daha yavaş artmakta, fakat parasal ücretler benzer artışlar göstermektedir. Bu durumda maliyetleri yükselen hizmetler sektöründe fiyatlar artırılabilmektedir. Hizmetler sektöründe üretimin (çıktının) fiyat esnekliği düşük olduğundan bu sektör ürünlerine olan talep az bir miktar azalırken, artan parasal ücretler ve gelir bu sektör mallarına olan yüksek gelir esnekliği dolayısıyla talebi yükseltecektir. Net etkinin ne olacağı bu iki esnekliğe bağlı olarak değişmektedir. Ancak, ücretler ve fiyatlar bütün sektörlerde aşağıya doğru katılık gösterdiği için, endüstri sektöründen talep bir miktar çekilse dahi fiyatlar düşmeyecektir. Bu durumda sektörler arası nispi fiyatlar hizmetler sektörü lehine değişse veya endüstride de fiyatlar artırıldığında nispi fiyatlar aynı kalsa dahi sonuç olarak genel fiyat seviyesi yükselmiş olmaktadır (Çubukçu, 1983:69).

Yapısalcıların enflasyon görüşünü genel olarak değerlendirildiğinde şu sonuç çıkmaktadır. Yapısalcılara göre tüm ekonomilerde özellikle de az gelişmiş ülkelerin ekonomilerinde enflasyonun sebebi, ekonominin yapısındaki sorunlardır. Bunlar; ekonominin tarıma dayalı olması, teknolojik yetersizlikler, hızlı nüfus artışı, hızlı şehirleşme, çarpık vergi sistemi, dışa bağımlı sanayi, yaygın tüketim anlayışı, ihracatın ithalatı karşılayamaması ve dengesiz gelir dağılımı gibi sorunlardır (Kepenek ve Yenitürk, 1996:376).

Enflasyonu yapısal bir sorun olarak gördükleri için enflasyonla mücadelede yapısal düzensizliklerin giderilmesinin zorunlu olduğunu savunmuşlardır. Onlara göre yapısal aksaklıkların giderilmesinde para ve maliye politikaları gelişmiş ve sanayileşmiş ülkelerde başarılı olabilir. Ancak az gelişmiş ülkelerde yetersiz kalır. Çünkü enflasyon olgusu gelişme sorunuyla ilişkilidir. Ekonomik gelişme ve yapısal değişim ekonominin kendi kendine gelişmesini sağlayacak biçimde ve düzeyde olmadıkça kaçınılmazdır. Yani kalkınma sağlanmadıkça fiyat istikrarı sağlanamayacaktır (Şahin, 2002:29).

SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Fiyatlar genel seviyesindeki sürekli ve hissedilebilir artış olarak tanımlanan enflasyon, ekonominin yapısına ve içinde bulunduğu koşullara göre çok çeşitli kaynaklardan doğmaktadır.

1930'lu yıllara kadar yaygın kabul gören Klasik teoriye göre fiyatlar genel seviyesindeki yükselmelere neden olabilecek tek unsur para arzındaki artışlardır. Mübadele denkleminin parametrelerine ve ekonominin işleyişine ilişkin olarak yapılan varsayımlar Klasik teoriyi bu sonuca götürmektedir.

Üretim hacminin reel faktörlerce belirlenmesi, ekonominin tam istihdam dengesinde bulunması ve paranın dolaşım hızının sabit olması dolayısıyla para arzı artışlarına paralel olarak değişecek yegâne unsur fiyatlardır. Böylece para arzı arttığında fiyatlar da aynı oranda artacaktır.

Klâsik iktisatçılar piyasada tam rekabet şartlarının bulunduğunun, ücretlerin ve fiyatların esnek olduğunun varsayılması ise ücret artışlarını enflasyonun bir nedeni olmaktan çıkartmaktadır. Ücret artışları karşısında fiyatların yükseltilmesi talebi kısıtlayacak, arz-talep dengesinin yeniden kurulmasıyla ücretler ve fiyatlar eski düzeyine inecektir. Tam istihdam düzeyinin otomatik bir biçimde gerçekleştiğini belirtmekte ve bu durumun ekonominin genel hali olduğunu kabul etmektedirler. Tam istihdamın, emek ile birlikte diğer faktörlerin de tam kullanımını sağladığı gerekçesiyle ekonomi için optimal bir üretim düzeyi olduğunu da ileri sürmektedirler. Ayrıca, nedensellik ilişkisinin para arzından fiyatlar genel düzeyine doğru olduğunu yani, paranın aktif, fiyatlar genel düzeyinin ise pasif bir değişken olduğunu da kabul etmektedirler.

Klâsik İktisatçılar, parayı gerçek olayların yüzünü örten bir peçe ve reel malların değişimini sağlayan bir araç olarak görmüşlerdir. Para, bu sistemde sadece bir değişim aracı olarak talep edilmekte ve ekonominin reel değişkenleri üzerinde bir etki doğurmadığı kabul edilmektedir. Başka bir deyişle, para talebimde modern anlamda bir spekülasyon motifi mevcut olmayıp, para sadece işlem saiki ile talep edilmektedir. Bu durumda, eline para geçen bir kimse için bir tek kullanım yeri olup,

o da daha fazla mal ve hizmet almak, kısaca harcamada bulunmaktır. Böylece para arzındaki artış aynı oranda harcamaları arttırmaktadır. Ekonomi tam istihdam düzeyinde olduğundan artan toplam harcamalarda doğrudan doğruya fiyatlar genel düzeyini arttırmaktadır.

Parayı ekonominin reel unsurları etkilemeyen nötr bir araç olarak gören klâsiklerin aksine olarak Keynes, paranın ekonomide reel sonuçlar doğurabileceği kanısındadır. Ayrıca Keynes, paranın işlem saiki dışında, ihtiyaç ve spekülasyon motifleri ile de talep edileceğini kabul etmektedir. Paranın dolaşım hızının da sabit olmayıp değişmeler gösterdiğini belirten Keynes, para razı ile toplam harcamalar arasındaki doğrudan bir ilişkiyi reddetmektedir. Böylece artan para arzı doğrudan doğruya fiyatları arttıramamaktadır. Buna karşılık, Keynes, para razı artışının fiyatları arttırmasının her zaman söz konusu olamayacağını, böyle bir mekanizmanın işleyişinin de klâsiklerin düşündüğünden çok farklı bir şekilde ortaya çıktığını belirtmektedir.

Keynes'e göre para arzı artışı likidite tuzağı olmadığı takdirde ancak yatırımları ve tüketimi arttırabilmektedir. Likidite tuzağı söz konusu olduğu takdirde ise, para arzı artışı faiz haddini düşüremeyeceğinden, harcamalarda da bir artış söz konusu olmayacaktır. Parayı spekülasyon saikiyle elde tutulduğunu ve kişinin mevcut hali ile geleceği arasında en önemli bir araç olduğunu belirten Keynes, böyle bir olasılığın da kuvvetli olduğu görüşündedir.

Klâsiklerin tam istihdam ile ilgili görüşlerinin aksine olarak Keynes, ekonominin genel durumunun eksik istihdam dengesi olduğunu, tam istihdamın gerçekleşmesinin ise çok düşük bir olasılık olduğunu da belirtmektedir. Böylece, likidite tuzağı söz konusu olmasa bile, toplam harcamalardaki artışın fiyatlar genel düzeyinin yükseltmekten çok istihdam ve üretimi arttıracaklarını da ifade etmektedir.

Genel Teorideki çalışmasıyla makroekonomi teorisini büyük ölçüde değiştiren Keynes ise fiyat artışları konusuna tam istihdam öncesinde ve sonrasında farklı biçimde bakmaktadır. Keynes toplam harcama artışlarının fiyatları yükseltmesinin, tam istihdama yaklaşıldıkça ortaya çıkacağını, bu düzeye ulaşıldıktan sonra ise istihdam ve üretim artmayacağından artan harcamaların doğrudan doğruya fiyatları yükselteceğini belirtmektedir. Başka bir deyişle, Keynes, tam istihdam düzeyindeki bir ekonomide toplam talep artışlarının üretimi arttıramadığını, gerçek bir enflasyonun ortaya çıkardığını ifade etmektedir.

Keynesgil talep enflasyonunda, enflasyonu doğuran olay, ekonominin tam istihdam düzeyinde üretebildiğinden daha fazla bir miktarda harcama akımının ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Toplam talebin tam istihdam düzeyinde toplam arzı aşmasıyla ortaya çıkan enflasyonist açık, fiyatlar genel düzeyindeki artışın en önemli nedeni olarak ele alınmaktadır. Keynesgil Enflasyonist Açık Analizi esas olarak, bir talep fazlasından dayanmaktadır. Oysa ekonomide durgunluğun hüküm sürdüğü toplam talebin yetersiz olduğu dönemlerde de fiyatlar genel düzeyinde artışlar görülebilmektedir. Bu durumda, Keynesgil talep enflasyonu, bu tür bir fiyat artışını açıklamakta yetersiz kalmıştır. Böylece 1950'lerde talep enflasyonuna bir tepki olarak "yeni enflasyon" diye adlandırılan ve enflasyonu talepteki artışlardan ziyade maliye faktörlerindeki artışlardan kaynaklandığını iddia eden bir Maliyet Enflasyonu Teorisi gelişmiştir.

İktisatçıların çoğunluğu, maliyet enflasyonunun geniş ölçüde prodüktiviteyi aşan ücret artışlarından doğduğunu kabul etmektedirler. Böylece, güçlü sendikanın baskısıyla verimliliği aşan ücret artışları maliyet enflasyonunun en önemli kaynağı olarak görülmektedir.

Diğer taraftan, ücret-fiyat davranışlarıyla ilgili analizlerde bulunan ve Keynes mantığına pek uygun düşmeyen W.Phillips, işsizlik ile fiyatlar genel seviyesi arasında ters yönlü bir ilişkinin mevcut olduğunu ifade etmiştir. Eğer ekonomide fiyat istikrarının sağlanması ve düşük seviyelerde tutulması hedefleniyorsa, bu doğrultuda işsizliğin artmasına göz yumulması gerekmektedir.

Özellikle Beklentileri İçeren Phillips Eğrisi yardımıyla yapılan analizde ekonominin doğal bir dengeye sahip olduğu, para arzı artışlarının bu dengeyi geçici olarak değiştirebileceği, uzun dönemde doğal işsizlik oranının geçerli olacağı, ekonomide reel avantajlar sağlamak için para arzı artış hızının giderek artırılmasının fiyat artışlarını hızlandırmaktan başta bir sonuç getirmeyeceği vurgulanmaktadır. Bu şekilde ekonomiye müdahalenin faydasızlığının gerekçesi hazırlanmış olmaktadır.

Keynezyen görüşe alternatif olan ve enflasyon konusunda bir başka önemli görüş de Milton Friedman'ın önderlik ettiği Monetarist Yaklaşımdır. Monetaristler, temeli eskiye dayanan böyle bir geleneğin son yıllardaki temsilciliğini yapmaktadırlar. Bu yaklaşımda enflasyon ve deflasyon gibi tüm ekonomik buhranların temelinde yatan etken olarak para göz önüne alınmaktadır.

Monetaristler, sürekli enflasyonist gelişmelerin kaynağı olarak, para arzındaki aşırı artışları göstermektedirler. Buna göre, para arzı artışı, ekonominin reel

üretimindeki herhangi bir artışla dengelenmedikçe, enflasyonun önlenemeyeceğini iddia etmek suretiyle, enflasyonun her zaman kökünde parasal nedenlerin yattığı bir dengesizlik olarak görmektedirler.

Her şeyden önce, ekonominin özü itibarıyla istikrarlı olduğu, sistemin bünyesindeki dinamik güçlerin bunu sağlamaya yeterli olduğuna inanılmaktadır. Bu nedenle de, ekonominin istikrara kavuşturulmasına bir gerek bulunmamaktadır. Kaldı ki, ekonomide bir dengesizlik ortaya çıktığında, istikrar politikası araçlarıyla yapılacak bir kamu müdahalesinin bir yarar sağlamayacağını, aksine ekonomideki istikrarı daha da bozacağına inanan Monetaristler, ayrımcı istikrar politikalarıyla ekonomiye sık sık müdahale edilmesine şiddetle karşı çıkmaktadırlar.

Monetaristler, para politikasına olduğu kadar maliye politikasının da yoğun bir tarzda kullanılmasına karşı bulunmaktadırlar. Ne var ki, para politikasının ekonomide son derece etkili olduğuna, hem istikrarın bozulmasında ve hem de sağlanmasında para politikasının önemli olduğuna inanıldığı halde, maliye politikasının, para arzı artışlarıyla desteklenmedikçe toplam talebi artıramayacağı ileri sürülmektedir. Örneğin, kamu harcamalarının para arzı artışı dışında kalan yollarla finansmanı, sadece piyasa faiz oranlarını yükseltip özel yatırım harcamalarını daraltacaktır. Bu nedenle, kamu harcamalarındaki artış kadar, özel harcamalar azalmış olacağından toplam talep ve GSMH düzeyi değişmeden aynı kalmış olacaktır. Başka bir deyişle, kamu harcamaları artışı, engelleme etkisine neden olacağından, özel harcamaları daraltmaktadır. Monetaristlere göre, önemli olan kamu harcamalarındaki artış olmayıp, bu artışın hangi yöntemler kullanılarak finanse edildiğidir. Böylece, ister kamu harcaması ve isterse de vergi politikası olsun, para arzı artışına neden olmadıkça, ekonomide net bir başarı sağlayamayacaklardır.

Gelişmekte olan ülkelerin analizde ise göze çarpan en önemli sorunlarından birisi, belirli bir ekonomik kalkınma hızının sağlanmasıdır. Hızlı bir ekonomik kalkınmanın ise bir sermaye birikimi sorunu olduğu açıktır. Başka bir deyişle, her sene gelirin önemli bir kısmını tüketim harcamalarından yatırımlara kaydırılması gerekmektedir. Ancak, hızlı tüketim eğilimi nedeniyle, gelirin çok küçük bir kısmı tasarruf edilebilmektedir. Yeterli bir etkinlikte çalışan sermaye piyasalarının mevcut olmaması nedeniyle de bu düşük düzeydeki tasarruflar bile prodüktif sayılabilecek yatırımlara yönlendirilememektedir. Bunun sonucu olarak, belirli bir hızdaki ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek için gerekli olan yatırımlar çoğu kere gerçek tasarruf dışındaki kaynaklarla yani, merkez bankasına başvurularak finanse

edilmektedir. Bu da enflasyonist nitelikteki fiyat artışlarının en önemli bir nedeni olmaktadır.

Enflasyonun az gelişmiş ülkelerin özelliklerini dikkate alarak yapılan bir başka açıklaması yapısal görüştür. Temel olarak arz yetersizliğine yol açan tarımsal üretimdeki, ithal kapasitesindeki ve devlet gelirlerindeki esneksizlikleri ele alan bu görüş para arzı artışlarına ekonominin yapısındaki bozuklukların, ekonomik büyüme ve kalkınma çabalarının getirdiği bir sonuç olarak bakmaktadır. Yapısal görüş enflasyonla para arzı artışları arasındaki ilişkiyi kabul etmekle beraber, asıl üzerinde durulması gereken hususun para arzı artışlarına yol açan faktörler ve ekonomide arz yetersizliği doğuran unsurlar olduğu görüşünü savunmaktadır.

Gelişmiş ekonomilerin yapıları açısından ve özellikle İskandinav iktisatçıları tarafından yapılan çalışmalar ise maliyet enflasyonunun bir türünü oluşturmaktadır. Sektörler arası verimlilik farklılıklarına rağmen ücretlerin benzerlik göstermesinin ekonomide sürekli enflasyonist baskılarla karşılaşılmasının temel nedeni olduğu savunulmaktadır.

Yapısal görüş, para veya maliye politikalarıyla talebin kontrol altında tutulmasının az gelişmiş ülkelerde ancak geçici olarak etkili olabileceğini çünkü bu politikaların enflasyonu doğuran temel nedenlere değil, onu yaygınlaştıran nedenlere yönelik olduğunu belirtmektedir. Ekonomik büyüme ve istihdam üzerinde oluşturdukları olumsuz sonuçlar dolayısıyla kısa zamanda bu politikaların terk edileceklerini belirtmektedir. Bu düşünceden hareketle yapısal görüş ekonomideki temel esneksizlikleri giderecek atılımların yapılması ve toplam arzın artırılması gereğine işaret etmekte, ekonomik kalkınma başarılmadıkça fiyat istikrarının süreklilik kazanamayacağını vurgulamaktadır.

Görüldüğü gibi gerek az gelişmiş gerekse gelişmiş ülkelerin yapılarını enflasyonist gelişmelerle ilişkilendiren görüşler açıklamalarında arz yönünü esas almaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında para arzı artışları, para otoritesinin ekonomik durgunluk ve işsizlik yerine enflasyonu onaylayıcı bir tutumu benimsemesinin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir.

Tarih boyunca hemen hemen bütün toplumlarda enflasyon, işsizlik ve durgunluk gibi ekonomik istikrarsızlıklar, varlığını sürdürmüştür. İstikrarsızlıklar konusunda çeşitli teoriler geliştirilmiş bulunmakla beraber bu konuda en derin izler bırakan teori şüphesiz keynezyen yaklaşım olmuştur. Çünkü 1930'lu yıllar öncesine hâkim iktisat teorisi olan Klâsik Görüş, ekonomik istikrarsızlığın olsa olsa kısa

dönemli bir olgu olabileceğini göz önünde tutarak bu konuda dikkate değer bir çaba göstermemiştir. Bu açıdan olaylara bakıldığında Keynezyen teori, istikrar politikalarının bir başlangıcı ve temel taşı olmuştur. Çünkü Keynes, kapitalist sisteminin dengesizliklerden kurtulamayacağını, ekonominin sürekli olarak eksik istihdam dengeleri arasında gidip geleceğini, ideal bir durum olarak düşünülen tam istihdam durumunun ise kendiliğinden sağlanamayacağını düşünmektedir. Bu düşüncenin doğal bir sonucu olarak da, ekonomide işsizliğin eritilerek tam istihdamın sağlanmasında ekonomiye dışardan bir devlet müdahalesinin yapılması gerektiğine ve bunun istikrarı sağlama açısından yeterli olacağına inanılmaktadır.

Enflasyon ve fiyat istikrarı konusundaki bu çeşitli görüşler sorunun anlaşılmasında ve çözümlenmesinde toplam talebi ve toplam arzı etkileyen faktörlerin bir arada ele alınması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. Özellikle 1973 yılı sonrasında dünya petrol bunalımının başlattığı uluslararası ekonomik gelişmelerin toplam arz üzerindeki olumsuz sonuçları makroekonomik arz-talep dengesinin şimdiye kadar daha çok talep yönü üzerinde durulmuş olmasının yetersizliğini gözle görülür hale getirmektedir.

Uluslararası gelişmelere paralel olarak toplam arz eğrisinin sola kayması karşısında her seviyedeki üretimin ancak daha yüksek fiyatlardan yapılabileceği bir ortama girilmesi ve buna karşı para otoritesinin para arzını artırıp istihdamın ve üretimin olumsuz şekilde etkilenmesini önleme yoluna gitmesi fiyat artışlarının hız kazanmasına sebep olmaktadır. Bu vesileyle kısa ve uzun dönemli ekonomik amaçların birbirleriyle çatışır yönleri olduğu bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Fiyat istikrarının sağlanması için kısa dönemde diğer bazı ekonomik amaçların ikinci plana alınması gereği yanında uzun dönemde de fiyat istikrarı ile diğer amaçların çatışmalarına toplumların sosyal ve siyasal tercihleri çerçevesinde yapacakları öncelik sıralamalarıyla bir çözüm bulunması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Ahmet, P. (2008). *Post Keynez Yaklasim ve Maliye Politikasi*
- Aklin, E. (1998). *Türkiye’de Anti Enflasyonist Politikaların Uygulamasında Ortaya Çıkabilecek Zorluklar ve Sorunlar Üzerine Bir Not*, Banka ve Ekonomik Yorumlar, Sayı: 5, Yıl: 35
- Aktan, C. C., Özkal, İ., Sanver, M. R. (2007). *Oyunlar, Kurallar Ve Düzen Oyun Teorisi Perspektifinden Kuralların Rasyoneli*
- Alp, S. ve Karakaş, A. (2009). *F.A. Hayek’in Saf İktisat Teorilerine Bir Bakış*
- Alpar, C. (1988). *İktisat*, Alfa Basım Yayım, İstanbul
- Aras, O. N. (2000). *Para Talebi, Para İkamesi ve Finansal Gelişme*, Kafkas Üniversitesi Yayınları, Bakü
- Aren, S. (1975). *İstihdam, Para ve İktisadi Politika*, Bilgi Yayınevi, Ankara
- Aşırım, O. (1993). *Para Politikalarının Etkili ve Etkisiz Olduğu Bazı Durumlar*, T.C.M.B. Araştırma Planlama ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Mayıs, Ankara
- Ataç, B. (1991). *Ekonomik İstikrar Ve Ekonomik İstikrarın Sağlanmasına Yönelik Teorik Yaklaşımlar, Maliye Politikası*, Anadolu Üniversitesi, Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları Eskişehir
- Balyemez, B. (2008). *İhracat Teşviklerinin Makro Piyasalara Teorik Etkileri, Paradoks*, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, Yıl:4 Sayı:1 (Ocak)
- Beckerman, P. (1992). *The Economics of High Inflation*, MacMillan, Haund Mills
- Bocutoğlu, E. ve Ekinci, A. (2009). *Genel Teori, Küresel Krizler ve Yeniden Maliye Politikası*, Maliye Dergisi, Sayı 156, Ocak-Haziran
- Burnner K. ve Meltzer A. H. (1976). *The Phillips Curve, The Phillips Curve and Labor Markets*, North-Holland Publishing Company
- Büyükakın, T. (1995). *Enflasyon Teorileri ve Türkiye’de 1980 Sonrası Enflasyon*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Teorisi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

- Cengiz, V. (2008). *Keynesyen Ve Monetarist Görüşte Parasal Aktarım Mekanizması: Bir Karşılaştırma*
- Çiçek, R. ve Ceran, Y. (2007). *Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesine İlişkin Türk Vergi Sisteminde Katma Değer Vergisi Açısından Bir Değerlendirme*, Yönetim ve Ekonomi Yıl:2007 Cilt:14 Sayı:1
- Çubukçu, T. (1983). *Enflasyon Teorisi ve Türkiye’de Enflasyon*, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları No:2, Ankara
- Demir, O. (1994). *Türkiye'deki Enflasyonun Sebepleri*, Verimlilik Dergisi, Milli Prodüktive Merkezi Yayınları, Sayı: 3
- Diba, B. T. (1991). *Bounds For The Correlations Of Expected Inflation With Real and Nominal Interest Rates*, *Economics Letters*, North-Holland
- Dillard, D. (1958). *The Economics of John Maynard Keynes*, Crosby Lockwood and Son Ltd., London,
- Dinler, Z. (2005). *İktisada Giriş*, Ekin Kitapevi Yayınları, 4.Basım, Bursa
- Dişbuda, B. Ç. (1996). *Küresel Komşuluk, Küresel Yönetim Komisyonu’nun Raporu*, Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Ankara
- Düğer, İ. H. (1998). *İktisada Giriş*, Emre Ltd.Şti., Kütahya
- Ekinci, M. B. (2006). *Paracı Makro Teori: Monetarizm*
- Erdoğan, S. ve Orhan, O. (2007). *Para Politikası*, Yazıt Yayıncılık, 1.Baskı
- Erkam, S. (2010). *Maliye Politikalarının Etkinliği: Teori Ve Bir Uygulama*, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara
- Erkan, H. (1997). *Türkiye’de Enflasyon, Kronik Enflasyon Ekonomiye ve İstihdama Etkileri Semineri*, Türkiye İşverenler Sendikaları Konferansı, İstanbul: Konrad Aderaver Vakfı, 20 Haziran
- Erkuş, M. (2007). *Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde Enflasyonun Önlenmesinde Maliye Politikası Araçlarının Etkinliği*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale
- Ertuğrul, A. (1981). *Enflasyonist Bekleyişler, Faiz Oranları ve Serbest Faiz Uygulaması*, Maliye Dergisi, Sayı: 50, Mart-Nisan
- Fischer, S. (1997). *Long-Term Contracts, Rational Expectations and The Optimal Money Supply Rule*, *Journal of Political Economy*, Vol 85
- Fisher, I. (1963). *The Purchasing Power Of Money*, Augustus, M. Kelley, Bookseller, New York, (<http://www.scribd.com/doc/8993410/Purchasing-Power-of-Money-Irving-Fisher-SCAN-1911>)

- Fisher, J. (1946). *Paranın Satın Alma Gücü*, Çev: M. H. Onaran, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:292, İstanbul
- Friedman, M. (1956). *The Quantity Theory of Money - Restatement, Studies in the Quantity Theory of Money*, Chicago University Pres, Chicago
- Friedman, M. (1968). *Money: Quantity Theory, International Encyclopedia of the Social Sciences*, Vol. 10
- Friedman, M. (1969). *The Optimum Quantity of Money, and Other Essays*, Chicago
- Friedman, M. (1970). *The Counter-Revolution in Monetary Theory*, IEA Occasional Paper, No:33, London
- Frisch, H. (1977). *Inflation Theory 1963-1975*, Çev: Ertan Oktay ve Aslan Yiğit, Elif Matbaacılık, Ankara
- Ganiyev, C. (2008). *Kırgızistan'da Parasal Faktörlerin Enflasyona Etkisi*
- Güngör, A. İ. (2006). *Enflasyon Beklentilerinin Oluşum Şeklinin Enflasyon Üzerindeki Etkileri Ve Dezenflasyon Programı Uygulamasındaki Sonuçları*, T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- Güngör, K. (2000). *İktisadın Tarihine Kısa Bir Bakış Ve Merkantilizmden Günümüze İktisadi Düşünceler*
- Güran, N. (2002). *Makro Ekonomik Analiz*, Anadolu Matbaacılık, 3.Baskı, İzmir
- Hız, G. (2009). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Gösterişçi Tüketim: Türkiye İle İlgili Bir Araştırma (Muğla Örneği)*, T.C.Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ocak, Muğla
- Hiç, M. (1975). *Para Teorisi*, Elektronik Ofis, İstanbul
- Hula, D. (1991). *The Philips Curve and The Natural Rate on Inflatiw, Policy Sciences*, vol. 24
- Işığışok, E. (1994). *Zaman Serilerinde Nedensellik Çözümlemesi*, Uludağ Üniversitesi, GÜÇlendirme Vakfı Yayınları:94, Bursa
- İmren, A. ve Akman, V. (1994). *Türkiye'de ve Dünya'da Enflasyon*, 1. Baskı, Era Yayıncılık, Haziran, İstanbul
- İnanlı, T. (2010). *Türkiye'de Üretim Ve Dış Ticaret Yapısındaki Dönüşüm ve Cari İşlemler Dengesi Sorunu*, Mesleki Yeterlilik Tezi, Strateji Geliştirme Başkanı Ankara
- Johnson H. G. (1979). *Recent Developments in Monetary Theory – A Commentary, Money in Britain 1959-1962*, Oxford University Press, London

- Johnson, H. G. (1972). *Inflation and The Monetarist Controversy North-Holland, Publishing Company, Amsterdam*
- Johnson, H. G. (1973). *Enflasyon Teorileri Üzerine Bir Araştırma*, Çev: Asım Yücel, Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi, Cilt 2
- Kaldor, N. *The New Monetarism*, Lloyd Bank Review, No. 97, July
- Karaçor, Z. (1999). *Enflasyonist Bekleyiş ve Enflasyonla Mücadelede Toplumsal Uzlaşma*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Kazgan, G. (1974). *İktisadi Düşünce Veya Politik İktisadın Evrimi*, Bilgi Yayınevi, 2.Baskı, İstanbul
- Kepenek, Y. ve Yenitürk, N. (1996) *Türkiye Ekonomisi*, 8.Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul
- Kepkep, N. (1991). *Enflasyon Kurumlar-Politikalar ve Avusturya Keynesciliği*, Cem Yayınevi, 1.Basım, İstanbul
- Keyder, N. ve Tekin, A. (1994). *Turkey Changing Nature of Liquidity 1987/1994*, ODTÜ Gelişme Dergisi, Cilt: 21, Sayı: 24, Ankara
- Keynes, J. M.(1973). *The General Theory of Employment, Interest, and Money*, The Macmillian Pres Ltd. , London
- Kılıçbağ, A. (1974). *İktisadın Prensipleri*, Elektronik Ofset, İstanbul
- Kondrad Adenauer Vakfı, *Kronik Enflasyon Ekonomiye ve İstihdama Etkileri Semineri, Türkiye İşverenler Sendikaları Konfederasyonu*, (1997). İstanbul, 20 Haziran
- Kuruç, B. (2006). *Ortodoksluktan Çıkış için Bir Kitap:Genel Teori*, Ankara
- Manisalı, E. (2002). *İktisada Giriş*, Der Yayınları, İstanbul
- Mario, A. (1997). *Philips Eğrisi*, Çev: Suat Öksüz, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, Cilt:XIII, Sayı:2, Haziran
- Orhan, O. Z. (1995). *Başlıca Enflasyon Teorileri ve İstikrar Politikaları*, Filiz Kitabevi, İstanbul
- Öçal, T. ve Çolak, F. (1999). *Para Teori ve Politika*, Nobel Yayın Dağıtım, Kasım, Ankara
- Öçal, T. ve Çolak, Ö. F. (1999). *Para Teori ve Politika*, Nobel Yayın Dağıtım, Kasım, Ankara
- Özler, H., Özler, D. E., Gümüştekin, G. E. (2007). *Aile İşletmelerinde Nepotizmin Gelişim Evreleri Ve Kurumsallaşma*

- Öztürk, F. ve Çakman, K. (2002). *Keynes'te Yetersiz Efektif Talep Ve Kriz Dinamiği ve Bunların Küreselleşmeyle İlintisi Üzerine*
- Parasız, İ. (1992). *Monetarizm*, Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa
- Parasız, İ. (1997). *Para Banka ve Finansal Piyasalar*, Ezgi Kitabevi, 7.Baskı, Bursa
- Parasız, İ. (1998). *İktisadın ABC'si*, Ezgi Kitapevi Yayınları, 3.Baskı, Bursa
- Parasız, İ. (2002). *Enflasyon, Kriz ve Ayarlamalar*. Ezgi Kitapevi, Bursa
- Paya, M.(2002). *Para Teorisi ve Para Politikası*, Filiz Kitap Evi, 2.Baskı, İstanbul
- Robinson, J. ve Wilkinson, F. (1977). *What Has Become Of Employment Policy?*, Cambridge Journal of Economics, Mart,
- Sanus, B. Z. (1955). *Para Ekonomisi*, Cilt II, İstanbul Matbaacılık, İstanbul
- Saus G. G. (1966). *Money Banking and Economic Activity*, D.C. Heath and Company, Boston
- Seers, D. (1964). *Inflation and Growth: The Heart of The Controversy*
- Sönmez, C. (2007). *Enflasyon Hedeflemesinde Mali Piyasaların Rolü: Hisse Senedi Getirileri ile Enflasyon Arasındaki İlişkinin Analizi*, İMKB Yayını, Nisan, İstanbul
- Sönmez, C. (2007). *Enflasyon Hedeflemesinde Mali Piyasaların Rolü: Hisse Senedi Getirileri İle Enflasyon Arasındaki ilişkinin Analizi*, İMKB Yayınları, Nisan, İstanbul
- Şahin, A. (2002). *Enflasyon Teorileri ve 1980 Sonrası Türkiye'de Enflasyon*, Niğde
- Şiriner İ.ve Turgat. Y. (2007). *Parasal İstikrarın Sağlanmasında Enflasyon Hedeflemesi Rejimi ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın Etkinliği Sorunu, Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, Cilt: 44 Sayı:509
- Taha, M. (2005). *Adam Smith'in Görünmez Eli ve M. Keynes'in Piyasa Dengesi Üzerine*
- Tanzi, V. (1980). *Inflationary Expectations, Economic Activity Taxes, Interest Rates*, *The American Economic Review*, Vol: 70, No: 1, Marc
- TCMB. (2003). *Para Politikası Raporu*, Nisan
- Tobin, J. (1976). *Essays in Economics Volume I: Macroeconomics*, Nort-Holland Publishing Company, Amsterdam
- Trevithick J. ve Worswick D. (1983). *Keynes And The Modern World*, Cambridge University Press
- Uluata, Ö. M (1981). *Enflasyon ve Devlet Gelirleri*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları

- Ulusoy, A.(2003). *Maliye Politikası*, Derya Kitapevi, Trabzon
- Unay, C. (2001). *Makro Ekonomi*, Vipaş A.Ş Yayın No: 13, 8. Baskı, Bursa
- Uygur, E. (1993). *Enflasyonun Aktörleri Faktörleri ve Anti-enflasyonist Politikalar*, İktisat-İşletme ve Finans, Sayı: 91, Yıl: 9, Ekim
- Uygur, E. (1994). *Enflasyon ve Anti-Enflasyonist Politikalar*, Birinci Ulusal İktisat Öğretimi Kongresi 2000'li Yıllarda Türkiye Ekonomisi ve Ekonomi Öğretimi, Ankara, 9-10 Ekim
- Üstünel, B.(1975). *Makro Ekonomi*, Kurtuluş Matbaası, Ankara
- Yılmaz, Ö., Kızıltan, A., Kaya, V. (2005). *İktisadi Kriz Kuramları, Finansal Küreselleşme ve Para Krizleri*, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 24, Ocak - Haziran 2005
- Yılmaz, Ş. (1982). *Enflasyon Gelişmiş Ülkeler için Geliştirilmiş Kuramlar ve Türkiye Gerçeği*, Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayınları, Ankara
- Yiğit, N. (2008). *Türkiye’de Ve Yükselen Ekonomilerde Para Politikası Uygulamaları Ve Enflasyon Hedeflemesi*, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Mesleki Yeterlik Tezi, Ankara

İnternet Kaynakları:

- *<http://www.finhat.com/finhat/menu1/enf.html>, Erişim Tarihi 02/03/2011
- *www.geocities.com/EnchantedForest/Glade/6314/ithal_enf.doc, Erişim Tarihi 03/04/2011
- *<http://members.lycos.co.uk/economyclub/contents.php?id=30&action=send>, Erişim Tarihi 02/05/2011
- *http://www.ekodialog.com/uluslararasi_ekonomi/enflasyon-cesitleri-nelerdir.html, Erişim Tarihi 07/05/2011
- *<http://www.erpakademi.com/phillips-egrileri.html>, 20/04/2011

ÖZGEÇMİŞ

Soner Küñç 1986 yılında Gaziantep’te doğdu. Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü’nden 2009 yılında mezun oldu. 2009’da Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat ABD’de yüksek lisansa başladı. Soner Küñç’ün Uluslararası Bölgesel Kalkınma Konferansında “Bölgesel Kalkınma Politikası Açısından Enflasyon Teorileri” adlı makalesi yayımlanmıştır. Soner Küñç orta derecede İngilizce bilmektedir.

VITAE

Soner Küñç was born in Gaziantep in 1986. He graduated from Faculty of Economic and Administrative Sciences, the Department of Economy at Gaziantep University in 2009. He has started master program at Graduate School of Social Science, the Department of Economy at Gaziantep University in 2009. He has an article published in the International Conference On Regional Development about “Theories Of Inflation In Regional Development Policy. He knows English in medium degree